

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

**Марія Чепіль,
Алла Ревть**

**ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
У ГАЛУЗІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Навчальний посібник

Дрогобич, 2024

УДК 001.891:373.2(075.8)

Ч-44

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 12 від 19 жовтня 2023 р.)

Рецензенти:

Невмержицька О.В. – доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Янкович О.І. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і методики початкового навчання та дошкільної освіти Тернопільського національного університету імені В. Гнатюка.

Чепіль М., Ревть А.

Ч-44 **Організація наукових досліджень у галузі дошкільної освіти** : навч. посіб. Дрогобич : ДДПУ ім. І. Франка, 2024. 184 с.

Тексти лекцій укладено відповідно до програми навчальної дисципліни «Організація наукових досліджень у галузі дошкільної освіти» для фахівців другого (магістерського) рівня спеціальності 012 «Дошкільна освіта» (розробник М. Чепіль). Посібник висвітлює наукові підходи до проблеми виникнення та класифікації науки; організації науково-дослідницької роботи студентів у галузі дошкільної освіти; етичні й методологічні засади організації педагогічних досліджень, характеристику його принципів, застосування теоретичних та емпіричних методів пізнання при здійсненні досліджень у галузі дошкільної освіти; видів, а також особливостей викладу результатів наукових досліджень студентів; підготовку і захист магістерської роботи.

На цих аспектах зосереджений пропонований навчальний посібник, головні адресати – студенти спеціальності 012 «Дошкільна освіта». Прислухайтеся усім, хто цікавиться організацією наукових досліджень у галузі дошкільної освіти.

З М І С Т

Вступ	6
Тема 1. Сутність педагогічного дослідження у галузі дошкільної освіти	10
1.1. Наукова діяльність в Україні	10
1.2. Особливості науково-педагогічного дослідження	17
1.3. Класифікація педагогічних досліджень за їх характером і змістом	20
1.4. Принципи педагогічного дослідження	21
1.5. Організація науково-дослідницької роботи студентів у галузі дошкільної освіти	24
1.6. Захист прав інтелектуальної власності	27
1.7. Дотримання принципів академічної доброчесності	29
Тема 2. Сучасні стратегії оновлення та розвитку дошкільної освіти	31
2.1. Війна і сучасні зміни у розвитку дошкільної освіти в Україні	31
2.2. Стратегія «перехід від центрizmu до дитиноцентризму»	33
2.3. Стратегія «навчання для життя, зміни в змісті дошкільної освіти»	34
2.4. Багатофункціональність освіти як стратегія оновлення дошкільної освіти	37
2.5. Зумовленість тематики сучасних наукових досліджень у галузі дошкільної освіти стратегіями оновлення та розвитку системи освіти в Україні	39
2.6. Педагогічне дослідження як процес наукового визначення, вивчення та аналізу результатів актуальної педагогічної проблеми	40
Тема 3. Етичні засади організації педагогічних досліджень у закладах дошкільної освіти	43
3.1. Етика педагогічного дослідження	43
3.2. Етичний кодекс українського вченого	45
3.3. Кодекс професійної етики та практики Американської психологічної асоціації (АРА).....	48
Тема 4. Програма та етапи педагогічного дослідження у галузі дошкільної освіти	55
4.1. Програма педагогічного дослідження	55
4.2. Етапи виконання науково-дослідницької роботи	58
4.3. Етап формулювання проблеми та мети дослідження	59
4.4. Етап визначення об'єкта та предмета дослідження і формулювання робочої гіпотези	60
4.5. Етап визначення методики дослідження та визначення показників педагогічної діяльності	63

4.6.	Етап експериментального дослідження	66
4.7.	Обробка, аналіз та узагальнення матеріалів дослідження	67
Тема 5.	Методологічні засади педагогічних досліджень у галузі дошкільної освіти	69
5.1.	Особливості процесу пізнання, використовуваних методологій і методів оцінювання отриманих результатів у галузі дошкільної освіти	69
5.2.	Методологічна основа дослідження. Рівні методології	73
5.3.	Фундамент української дошкільної педагогіки	77
5.4.	Методологія дослідження історико-педагогічного процесу	81
5.5.	Специфіка використання методів наукового пізнання у порівняльно-педагогічних дослідженнях	83
Тема 6.	Застосування теоретичних методів пізнання при здійсненні досліджень у галузі дошкільної освіти	85
6.1.	Теоретичні методи дослідження, їх призначення та специфіка застосування при здійсненні дослідження у галузі дошкільної освіти	85
6.2.	Методи абстрагування, дедукції та індукції, інтуїції, моделювання, узагальнення	90
6.3.	Методи аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, типологізації, конкретизації	94
6.4.	Математичні й статистичні методи	99
6.5.	Взаємодоповнення методів дослідження	101
Тема 7.	Застосування емпіричних методів пізнання при здійсненні досліджень у галузі дошкільної освіти	104
7.1.	Вимоги до емпіричних методів	104
7.2.	Метод спостереження. Мета педагогічного спостереження: збір фактів, детальна фіксація їх суттєвих ознак	106
7.3.	Педагогічний експеримент – найпоширеніший метод у галузі дошкільної педагогіки. Умови організації та основні етапи педагогічного експерименту	107
7.4.	Статистична обробка результатів педагогічного експерименту	112
7.5.	Опитувальні методи. Пробне і масове опитування дітей дошкільного віку. Робота з опитувальниками	113
7.6.	Особливості використання методу бесіди в роботі з дітьми дошкільного віку	116
7.7.	Метод рейтингу. Метод експертних оцінок. Соціометрія. Метод “мозкового штурму”, метод колективного блокнота і контрольних запитань, метод асоціацій та аналогій	119
Тема 8.	Особливості викладу результатів педагогічних досліджень у галузі дошкільної освіти	127
8.1.	Систематизація результатів дослідження. Види систематизації результатів дослідження та їх зміст	127
8.2.	Докази гіпотези, висновки та рекомендації	128

8.3. Викладення висновків та рекомендацій у формі реферату, наукової статті, тез доповіді, звіту про виконану науково-дослідницьку роботу	130
8.4. Поняття про апробацію, упровадження результатів дослідження	137
8.5. Публікація матеріалів дослідження	138
Тема 9. Підготовка і захист магістерської роботи	141
9.1. Структура та обсяг магістерської роботи	141
9.2. Загальні положення щодо вимог до підготовки магістерської роботи	143
9.3. Підготовка розділів роботи	144
9.4. Оформлення магістерської роботи	145
9.5. Підготовка до захисту	146
9.6. Захист магістерської роботи	147
Завдання для самостійної роботи	149
Предметний покажчик	152
Термінологічний словник	153
Додатки	162
Список літератури	179

ВСТУП

Розвиток дошкільної освіти України в умовах повномасштабного вторгнення російського агресора привернув увагу теоретиків і практиків до проблеми виховання дітей. Проведення наукових досліджень у галузі дошкільної освіти в умовах війни має свою специфіку, адже діти є найбільш вразливою групою. Вони можуть переживати стрес, травми та інші психологічні й емоційні проблеми. Наукові дослідження можуть допомогти зрозуміти ці проблеми та розробити методики для психологічної підтримки й відновлення дитячого емоційного стану.

У військових конфліктах діти можуть втратити доступ до нормальної освіти. Дослідження можуть допомогти розробити імпровізовані освітні програми для дітей, які перебувають у відкритому конфлікті або переміщені через нього.

Дошкільний вік є важливим періодом для соціальної інтеграції та формування комунікативно-мовленнєвих навичок. Дослідження можуть допомогти розробити програми та методики для підтримки соціальної інтеграції дітей, які пережили війну або конфлікт.

Військові конфлікти можуть ставити додаткове навантаження на сім'ї та батьківство. Дослідження можуть допомогти розробити підходи для підтримки сімей, які перебувають у складних умовах війни, надати обґрунтовану інформацію, яка впливає на розробку політики та програм у галузі дошкільної освіти, а також сприяти міжнародній співпраці й обміну досвідом між країнами, які переживають конфлікти, мають великий досвід у цій галузі.

Отже, наукові дослідження у галузі дошкільної освіти в кризових умовах мають важливе значення для розуміння та розв'язання проблем, з якими стикаються діти та їхні сім'ї під час конфліктів, і можуть сприяти поліпшенню якості їхнього життя та майбутнього розвитку.

Якісна підготовка фахівця з дошкільної освіти вимагає володіння ним методологією та організацією наукових досліджень у цій галузі, вивчення на другому (магістерському) рівні вищої освіти на

спеціальності 012 «Дошкільна освіта» дисципліни «Організація наукових досліджень у галузі дошкільної освіти». Мета цього курсу полягає у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі дошкільної освіти щодо організації педагогічного дослідження та використання його результатів у професійній діяльності.

Вивчення дисципліни «Організація наукових досліджень у галузі дошкільної освіти» на другому (магістерському) рівні вищої освіти може мати декілька обґрунтованих переваг, а саме:

– підвищення професійного рівня. Вивчення цієї дисципліни дасть змогу студентам і вихователям ЗДО отримати глибше розуміння і навички в організації та проведенні досліджень, що може поліпшити якість їхньої роботи та послужити вдосконаленню методики й підходів у дошкільному вихованні;

– розвиток наукового мислення. Навчання організації досліджень допомагає розвивати навички критичного аналізу і наукового мислення. Це корисно не лише в академічних цілях, але й у професійній діяльності, де може виникнути потреба виконувати складні завдання;

– збільшення бази знань. Вивчення дисципліни допоможе студентам долучитися до наукових досліджень та зробити внесок у збільшення загальної бази знань;

– підвищення конкурентоспроможності. Знання та навички в галузі науково-педагогічних досліджень можуть зробити студентів і фахівців більш конкурентоспроможними на ринку праці, підвищити їхні можливості отримання високооплачуваних робочих місць;

– підтримка і розвиток дослідницької спільноти.

Згідно з вимогами програми навчальної дисципліни «Організація наукових досліджень у галузі дошкільної освіти» здобувачі вищої освіти повинні:

знати:

- сутність педагогічного дослідження у галузі дошкільної освіти;

- характер та основні особливості проведення педагогічного дослідження у галузі дошкільної освіти;
- зміст та послідовність етапів проведення педагогічного дослідження;
- характеристику методів дослідження;
- форми узагальнення наукових результатів;
- особливості викладу результатів педагогічних досліджень у галузі дошкільної освіти;
- особливості впровадження результатів педагогічного дослідження у закладах дошкільної освіти;

вміти:

- раціонально використовувати наукові методи пізнання;
- урахувати основні методологічні вимоги при проведенні педагогічного дослідження у галузі дошкільної освіти;
- інтерпретувати основні положення теоретичних концепцій, надавати оцінку актуальності наукових проблем та обґрунтованості теоретичних підходів до їхнього дослідження;
- складати програму педагогічного дослідження у закладах дошкільної освіти та родинних вихованців;
- здійснювати наукову організацію дослідницького процесу із дотриманням вимог наукової етики;
- аналізувати і узагальнювати отримані в результаті педагогічного дослідження дані та формулювати науково обґрунтовані висновки;
- оформлювати за результатами проведеного педагогічного дослідження та отриманих при цьому результатів і сформульованих висновків звіт, тези, наукову статтю тощо;
- здійснювати апробацію результатів дослідження;
- публічно представляти результати дослідження із використанням сучасних презентаційних засобів.

Тексти лекцій укладено відповідно до програми навчальної дисципліни «Організація наукових досліджень у галузі дошкільної освіти» для фахівців другого (магістерського) рівня спеціальності

012 «Дошкільна освіта» (розробник М. Чепіль). Посібник висвітлює сучасні стратегії оновлення та розвитку дошкільної освіти, організацію науково-дослідницької роботи майбутніх вихователів; програму й етапи педагогічного дослідження, його методологічні засади, застосування теоретичних та емпіричних методів, особливості викладу результатів дослідження у галузі дошкільної освіти; підготовку і захист магістерської роботи.

Загалом, дисципліна «Організація наукових досліджень у галузі дошкільної освіти» може бути цінною для студентів та вихователів, які прагнуть удосконалити професійні навички, зробити внесок у розвиток дошкільної освіти через наукові дослідження.

Навчальний посібник підготовлено під час виконання спільного українсько-австрійського науково-дослідного проекту «Якість підготовки вихователів дошкільних закладів в Австрії та Україні: компаративний аналіз» у 2023/2024 рр. (реєстраційний номер 0123U103773).

ТЕМА 1

Сутність педагогічного дослідження у галузі дошкільної освіти

План

- 1.1. Наукова діяльність в Україні.
- 1.2. Особливості науково-педагогічного дослідження.
- 1.3. Класифікація педагогічних досліджень за характером і змістом.
- 1.4. Принципи педагогічного дослідження.
- 1.5. Організація науково-дослідницької роботи студентів у галузі дошкільної освіти.
- 1.6. Захист прав інтелектуальної власності.
- 1.7. Дотримання принципів академічної доброчесності.

1.1. Наукова діяльність в Україні

У сучасному світі наука відіграє дуже важливу роль у житті людини. Змінюються уявлення про світ, цінності. Наука є надзвичайно важливою складовою людського розвитку і розуміння навколишнього світу. Вона допомагає розкривати та розуміти закони природи, суспільства і технологій, що оточують нас. У процесі наукових досліджень знаходимо відповіді на запитання, які ставимо перед собою, і розвиваємо свої можливості. Наука не тільки допомагає нам розуміти світ, але й розширює наші горизонти і можливості. Вона допомагає досягати найвищих вершин у різних галузях науки – від медицини до космосу. Її складовими є теорія, методологія, технологія досліджень і результати досліджень.

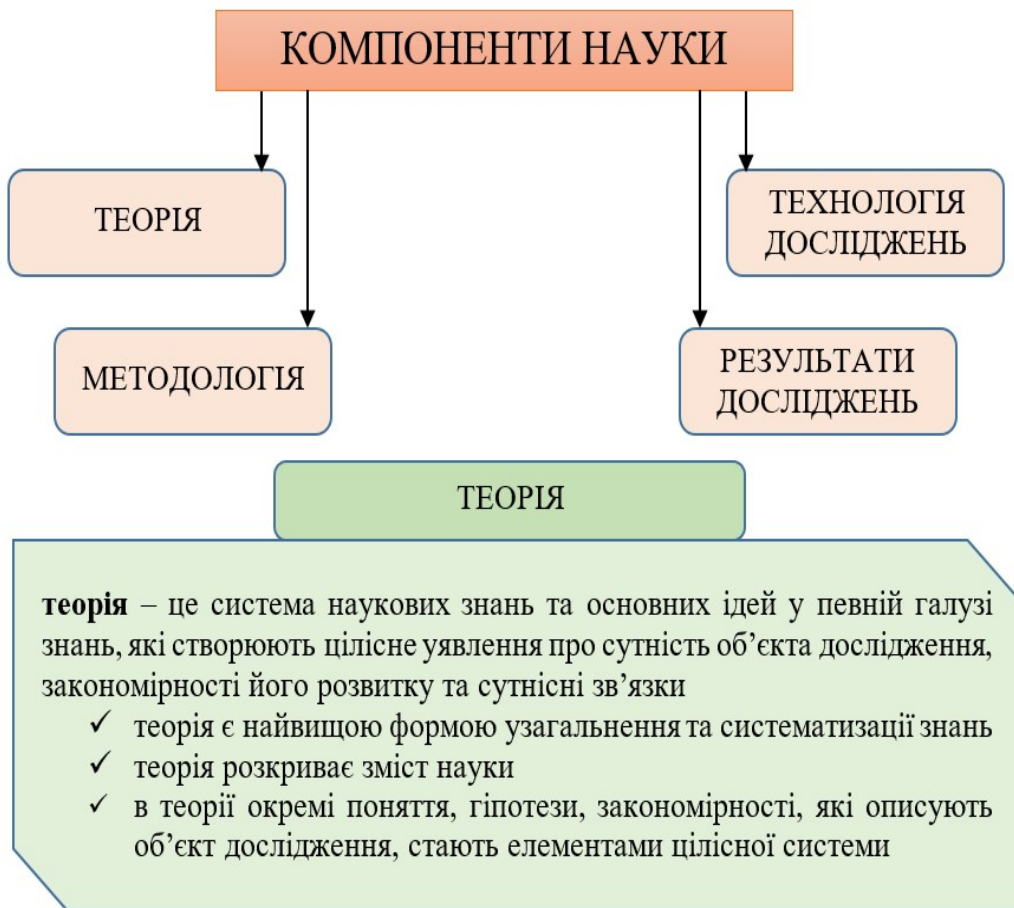

Рис. 1. Компоненти науки

Наука відіграє ключову роль у вивченні та розв’язанні проблем забруднення довкілля, збереженні і раціональному використанні природних ресурсів. Наукові дослідження допомагають розробляти ефективні політики у сферах економіки, безпеки, зовнішніх відносин, боротися із глобальними проблемами. Наука стимулює креативність та інновації, сприяючи створенню нових ідей, продуктів і послуг. Теорія науки, її змістові (принципи, закони, категорії, ідеї) та формальні (знаки, символи, правила та ін.) елементи становлять теорію науки. Її функціями є синтезуюча, пояснювальна, прогнозна (рис. 2).

Україна має багатий науковий потенціал у різних галузях, включаючи педагогічні, природничі (фізика, хімія, біологія), гуманітарні (література, історія, мовознавство), соціальні (економіка, психологія, соціологія) науки та багато інших. Тут функціонує чимало ЗВО та дослідницьких установ, які активно займаються науковою

діяльністю. Найвідомішими з них є Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Львівський національний університет імені Івана Франка, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди та ін.

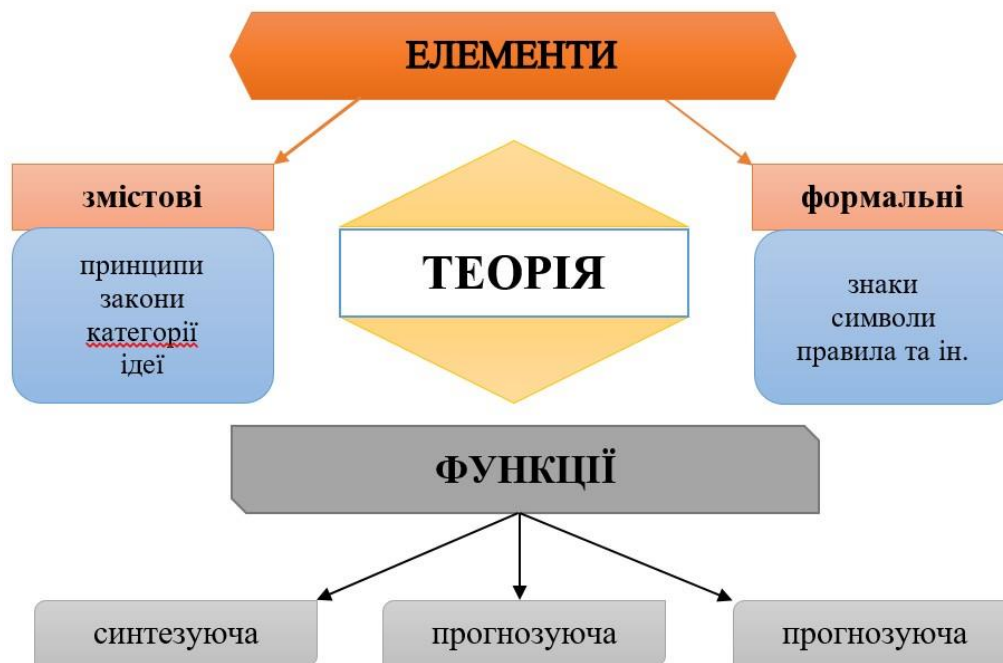

Рис. 2. Структура наукової теорії

Класифікація наук відбувається за певними критеріями, які наведено в таблиці 1.

Таблиця 1. Класифікація наук

Класифікація наук	
<i>Критерії класифікації</i>	<i>Науки</i>
Об'єкт, предмет	Педагогіка, психологія, фізика, хімія, анатомія, біологія та ін.
Сфера дослідження	Технічні, природничі, суспільні
Методи наукового пізнання	Теоретичні, емпіричні
Зв'язок із предметною діяльністю	Теоретичні, практичні

Наука сприяє розвитку нових технологій, що поліпшують якість життя, забезпечують ефективність виробництва та розв'язують глобальні проблеми, такі як зміна клімату і медичні. Наукові дослідження у медицині допомагають розробляти нові методи лікування, вакцини та медичні технології, що підвищують тривалість і якість життя. Наука відіграє важливу роль у вдосконаленні методів навчання і виховання, сприяючи розвитку освіти та підготовці кваліфікованих спеціалістів. Соціальні та гуманітарні науки допомагають розуміти суспільні процеси, культурні аспекти, взаємодію між людьми, сприяючи поліпшенню відносин у суспільстві.

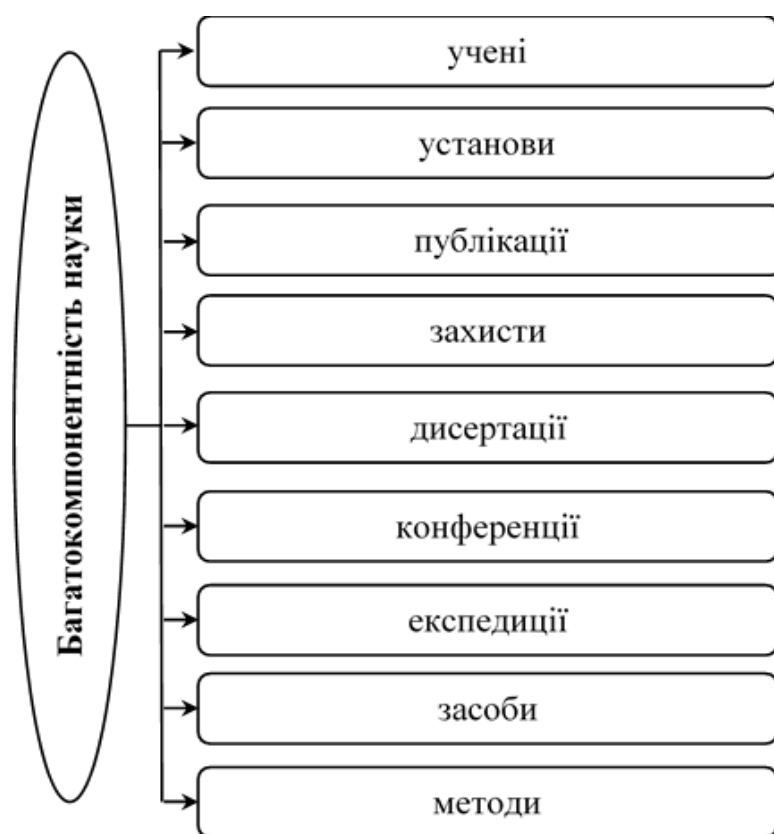

Рис. 3. Багатокомпонентність науки

Наукові відкриття та інновації змінюють наше життя, підвищують його якість. Але важливо також зазначити, що наука – це не тільки збільшення знань, але і дисциплінований підхід до дослідження та збору інформації. Вона базується на методах спостереження, експерименту й аналізу, і це робить науку надійним і об'єктивним інструментом для розуміння світу. Загалом, наука – це

невичерпне джерело знань і можливостей, і вона продовжує відігравати ключову роль у розвитку людства, у нашому пошуку істини.

Наукові дослідження та відкриття мають велике значення у всіх сферах життя людей і суттєво впливають розуміння світу, якість життя, на наші знання (рис. 4). Українські науковці активно співпрацюють з колегами з інших країн у рамках різних міжнародних дослідницьких проєктів і програм, мають численні досягнення у світовому масштабі. Наприклад, у галузі космічних досліджень Україна розробляє і запускає супутники, а також має власну ракетну промисловість. Українські вчені також внесли важливий вклад у космічні дослідження, біологію, медицину та інші галузі, беруть участь у міжнародних наукових конференціях, публікують свої дослідження у наукових журналах.

Рис. 4. Форми наукового знання

Наукова діяльність в Україні також стикається з певними викликами і проблемами, такими як недостатнє фінансування, бюрократичні обмеження тощо.

На сьогоднішній день із впевненістю можемо стверджувати, що наука, яка вже давно стала продуктивною силою, відіграє важливу роль у найрізноманітніших галузях і сферах життя людей. Наука як результат розвитку суспільства вже давно стала продуктивною силою. Сьогодні можна натрапити на значну кількість тлумачень

поняття «наука», яка виступає у трьох основних проявах – це: 1) вид людської діяльності; 2) система або сукупність дисциплінарних знань; 3) соціальний інститут. Розглядаючи особливості наукової діяльності, необхідно розрізняти індивідуальну та колективну наукову діяльність.

Одним із головних нормативних документів, що регулює систему взаємовідносин у науковій сфері, є вже згаданий вище Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність», положення якого, зокрема, визначають: «правовий статус суб'єктів наукової і науково-технічної діяльності, матеріальних та моральних стимулів забезпечення престижності та зумовленої суспільними потребами пріоритетності цієї сфери людської діяльності, залучення до неї інтелектуального потенціалу нації; економічні, соціальні та правові гарантії наукової і науково-технічної діяльності, свободу наукової творчості; основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності; повноваження органів державної влади щодо здійснення державного регулювання наукової і науково-технічної діяльності».

Наукові дослідження – це систематичний і об'єктивний процес, спрямований на отримання нових знань, розширення розуміння явищ, виявлення закономірностей і розв'язання наукових питань або проблем. Це дослідження у галузі природничих, соціальних, гуманітарних і технічних наук. Наукові дослідження важливі для розвитку науки та технології, а також для розв'язання різних питань у суспільстві. Вони допомагають збільшувати знання, розширювати можливості і сприяють прогресу у багатьох галузях життя. Існують різні види наукових досліджень залежно від методів, завдань і даних, якими оперують (рис. 5).

Верховна Рада України створює основу для організації науки та визначає основні напрями у сфері науки. Кабінет Міністрів України є виконавчим органом, який розробляє і здійснює заходи з проведення єдиної політики в галузі науки.

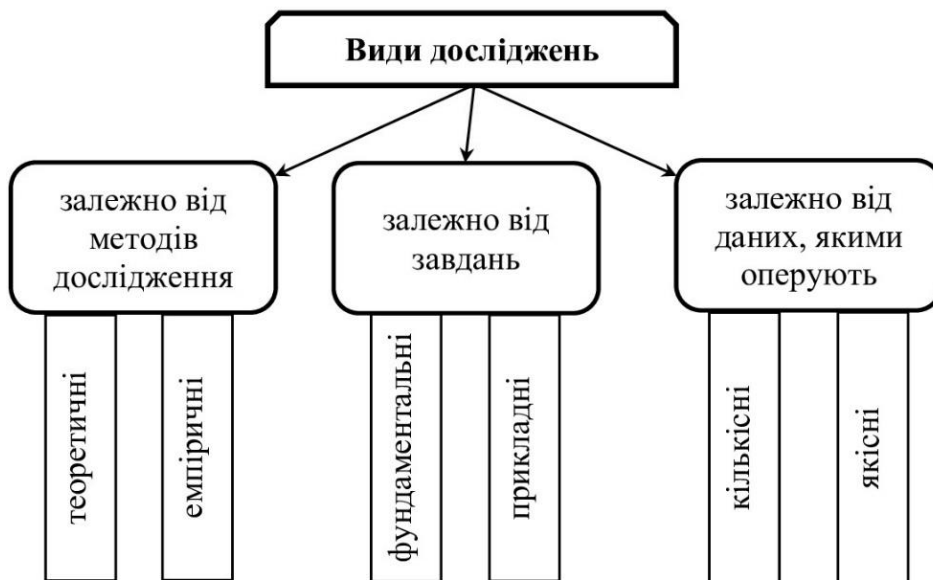

Рис. 5. Види наукових досліджень

Важливу роль у сприянні науковому розвитку та координації досліджень у різних галузях науки відіграє Національна академія наук України як науковий центр. Вона об'єднує вчених і дослідників для спільної роботи над важливими науковими завданнями та відкриттями, які мають велике значення для суспільства і світу загалом.

Національна академія педагогічних наук України (НАПН) – це державна наукова установа в Україні, яка є координаційним центром наукових досліджень у галузі педагогіки та психології. Для отримання найсвіжішої інформації про НАПН відвідайте її офіційний вебсайт: <http://www.naps.gov.ua/>

НАПН – наукова установа, яка здійснює наукову діяльність у галузі педагогіки, вивчає питання розвитку освіти в Україні, підтримує наукові дослідження та розробляє рекомендації щодо вдосконалення освітньої системи. НАПН публікує результати своїх досліджень, наукові статті, монографії та інші наукові видання. Щоб знайти цю інформацію, доцільно переглянути розділи «Публікації» або «Наукова діяльність» на їхньому вебсайті.

1.2. Особливості науково-педагогічного дослідження

В Україні сьогодні існує державна організація управління науковими дослідженнями, яка дає можливість правильно і корисно спрямовувати науку на виконання важливих завдань і прагне отримати позитивний результат. Однією з головних цілей державної системи управління наукою є вироблення правильних стратегічних і тактичних рішень для того, щоб здійснювати фундаментальні і прикладні дослідження, підвищити їх ефективність.

Науково-педагогічні дослідження (НПД) – це систематичний процес, спрямований на збір, аналіз й інтерпретацію інформації з метою отримання нових знань, розуміння явищ, виявлення закономірностей або розв’язання конкретних проблем у галузі дошкільної освіти. Схема дослідження представлена на рис. 6.

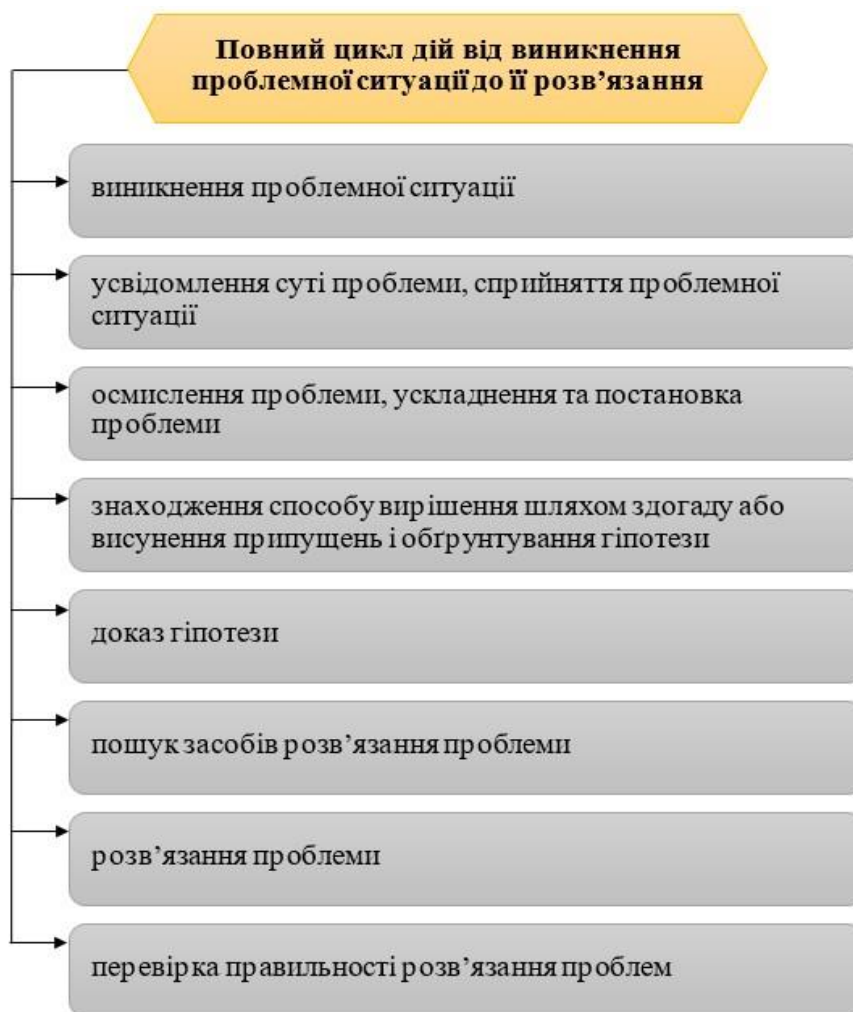

Рис. 6. Цикл дій від виникнення проблемної ситуації до її розв’язання

Основні риси НПД включають такі елементи:

- систематичність. Дослідження проводяться згідно з певним планом, методологією та послідовністю з метою забезпечення організованого підходу до вивчення проблеми чи питання;
- об'єктивність. Дослідження мають бути безпристрасними і об'єктивними, тобто результати не повинні спотворюватися особистими переконаннями чи впливами дослідника;
- методи й аналіз даних. Для збору й аналізу інформації використовуються наукові методи та статистичні інструменти, щоб отримати надійні результати;
- гіпотези і докази. Дослідники формують гіпотези, які перевіряються за допомогою доказів й емпіричних даних. Гіпотези можуть бути прийнятими чи відхилені на основі результатів;
- висновки і узагальнення. НПД приводять до висновків та узагальнень, які можуть використовуватися для розв'язання певних проблем у дошкільній освіті, розвитку теоретичного розуміння або прийняття рішень;
- публікація і комунікація. Результати наукових досліджень зазвичай публікуються у наукових журналах, збірниках матеріалів конференцій або інших наукових форумів для спільного користування і обговорення спільнотою науковців.

Основними елементами науково-педагогічних досліджень є:

- постановка проблеми, визначення та формулювання конкретного питання або проблеми, яку дослідник прагне розв'язати;
- збір даних або інформації, яка може бути потрібною для розв'язання проблеми або відповіді на досліджуване питання. Це може включати спостереження, експерименти, анкетування, аналіз літератури тощо;
- обробка й аналіз зібраної інформації з використанням відповідних методів та інструментів. Мета цього процесу полягає у виділенні закономірностей, встановленні зв'язків і виявленні результатів;

- формулювання висновків на основі аналізу даних та інформації, які відповідають на питання дослідження та розв'язують проблему;
- публікація результатів дослідження у відповідних наукових чи професійних виданнях, презентації результатів на конференціях, семінарах та ін.

Рис. 7. Етапи наукового дослідження

Дослідження може бути фундаментальним (спрямованим на розширення теоретичного розуміння) або прикладним (спрямованим на розв'язання конкретних практичних завдань або проблем). Їх особливості відображаю на рис. 8.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	
Фундаментальні	Прикладні
розв'язують проблеми педагогічної теорії	спрямовуються на розв'язання проблем, притаманних педагогічній практиці
пізнаються базисні засади функціонування педагогічних систем чи їх окремих елементів	здійснюється пошук шляхів ефективного використання базисних засад у конкретних педагогічних об'єктах

Рис. 8. Особливості педагогічних досліджень

Загалом НПД є важливою складовою процесу розвитку дошкільної освіти та внесення вкладу в різні галузі знань.

1.3. Класифікація педагогічних досліджень за характером і змістом

Педагогічні дослідження за різними характерами та змістом можна класифікувати так.

За метою:

Фундаментальні дослідження, спрямовані на розширення теоретичного розуміння освітніх процесів, закономірностей виховання тощо.

Прикладні дослідження, спрямовані на виконання конкретних практичних завдань, розробку нових методик навчання, оцінку ефективності освітніх програм тощо.

За предметом:

Педагогічні дослідження вихователя, орієнтовані на розвиток методик виховання дошкільнят, професійний розвиток вихователя.

Педагогічні дослідження студентів та ЗВО досліджують освітні процеси, програми, психологічні та соціальні аспекти навчання і виховання.

За способами дослідження:

Експериментальні дослідження включають контрольовані експерименти для вивчення впливу педагогічних факторів на результати навчання.

Емпіричні дослідження засновані на опитуванні учасників освітнього процесу, вихователів, батьків тощо.

Кореляційні дослідження аналізують зв'язки та взаємозв'язки між різними змінними в освітньому процесі.

Кейс-студії передбачають детальне вивчення конкретних випадків або ситуацій для отримання глибшого розуміння певних педагогічних проблем.

За об'єктом дослідження:

Дослідження освітнього процесу, спрямовані на вивчення ефективності методів навчання, управління колективом дітей, організацію розвивального середовища тощо.

Дослідження виховного процесу: вивчають аспекти виховання, взаємодію вихователів, дітей та батьків.

Дослідження управління освітою, орієнтовані на аналіз і вдосконалення систем управління ЗДО та програмами.

За методами збору даних:

Кількісні дослідження: збирають і аналізують кількісні дані, такі як статистика, оцінки, рейтинги тощо.

Якісні дослідження: використовують методи якісного аналізу (спостереження, інтерв'ю, аналіз текстів тощо) для розуміння глибоких педагогічних процесів.

Ця класифікація може бути доповнена й адаптована відповідно до конкретних потреб та специфіки педагогічних досліджень. Педагогічні дослідження є важливим інструментом для підвищення якості дошкільної освіти і розвитку педагогічної науки.

1.4. Принципи педагогічного дослідження

Основні правила науково-педагогічних досліджень, що реалізуються у межах вивчення проблем педагогіки, відображаються у

низці принципів. Першим із них є **принцип цілісності** у вивченні педагогічного явища чи процесу, що відображає неможливість вивчення окремих питань виховання і навчання без їх зв'язку з формуванням цілісної особистості, у тому числі, в освітньому процесі. Адже за законами педагогічної науки, не розчленувавши ціле на частини, не можна його вивчити.

Принцип цілісності у вивченні педагогічного явища чи процесу означає:

- використання системного підходу у дослідженні;
- встановлення взаємозв'язку досліджуваного явища із сутнісними характеристиками особистості;
- врахування зовнішніх впливів на формування якостей особистості, перебіг педагогічного процесу;
- представлення механізму досліджуваного явища;
- визначення місця досліджуваного педагогічного явища в цілісному освітньому процесі.

Принцип комплексного підходу у використанні методів НПД передбачає добір комплексу методів при вивченні педагогічних проблем чи явищ, позаяк внаслідок застосування якогось одного конкретного методу дослідження вірогідною є висока неточність та недостовірність результатів. Окрім того, складність та багатогранність педагогічного процесу, його діалектичність доводять доцільність його використання, бо тільки такий підхід дає об'єктивне уявлення про об'єкт.

Принцип комплексного підходу у НПД означає:

- визначення багатоцільової мети під час дослідження педагогічних феноменів, що реалізується через постановку кількох дослідницьких завдань;
- врахування якомога більшої кількості зв'язків досліджуваного процесу чи явища з іншими;
- виокремлення із встановлених зв'язків найсуттєвіших та найістотніших;

- урахування зовнішніх впливів на процес дослідження, усунення небажаних впливів, що можуть спотворити реальну картину педагогічного процесу;
- багаторазову перевірку одного і того самого досліджуваного педагогічного факту чи явища за допомогою комплексу методів дослідження, постійної перевірки й уточнення отриманих результатів;
- використання комплексного наукового аналізу одержаних у НПД результатів.

Ще одним принципом науково-педагогічних досліджень є принцип **об'єктивності**, який з-поміж усіх інших займає особливе місце. Це пов'язуємо із занадто великою кількістю різноманітних суб'єктивних факторів в освітньому процесі ЗДО, до яких відносимо неповторність кожного учасника освітнього процесу, його індивідуальність, унікальність стосунків між учасниками освітнього процесу, суб'єктивізм відносин, що доповнюється суб'єктивним світом самого дослідника.

За таких обставин дотримання дослідником принципу об'єктивності, прагнення знайти істину і максимальна дослідницька сумлінність та добросовісність є необхідними для побудови на основі результатів досліджень нових педагогічних теорій або концепцій.

Урахування принципу об'єктивності передбачає:

- неодноразову перевірку кожного встановленого факту комплексом методів вивчення суб'єктів освітнього процесу;
- багаторазове уточнення та огляд здобутого матеріалу під час проведення експериментальної частини дослідження;
- фіксація усіх без винятку характеристик особистості, а не лише тих, що підтверджують позитивні, потрібні для дослідника, результати експерименту, що знижує його результати;
- зіставлення даних власного науково-педагогічного дослідження з даними інших дослідників, що працювали над тією самою чи подібною проблемою;
- установлення подібності або розбіжності у характеристиці досліджуваних якостей і явищ, порівняння характеристик

досліджуваного явища, процесу, якості з різних поглядів і позицій.

Дослідник, який виконує НПД, має поставити себе у такі умови, за яких він був би однаково зацікавлений у фіксації і позитивних, і негативних проявів досліджуваного педагогічного явища чи процесу.

1.5. Організація науково-дослідницької роботи студентів у галузі дошкільної освіти

Організація НДРС у галузі дошкільної освіти може бути цікавою та корисною для розвитку студентів, сприяти вдосконаленню їхніх педагогічних умінь і навичок. В організації цієї діяльності варто дотримуватися послідовності.

1. Визначення теми дослідження.

Спільно викладачі і студенти визначають теми, які їх цікавлять, або які є актуальними у галузі дошкільної освіти.

2. Пошук літератури та ресурсів.

Скласти перелік наукової літератури, статей, інтернет-ресурсів та інших джерел, які стосуються обраної теми.

3. Постановка цілей і завдань.

Разом зі студентами сформулювати конкретні цілі та завдання дослідження.

4. Методологія дослідження.

Підібрати методи та інструменти для збору й аналізу даних, враховуючи особливості галузі дошкільної освіти.

5. Збір та аналіз даних.

Надати підтримку у зборі та обробці даних, використовуючи відповідні методи дослідження.

6. Висновки та рекомендації.

Разом зі студентами сформулювати висновки та рекомендації на основі результатів дослідження.

7. Підготовка дослідницького звіту.

Науково-дослідницька робота студентів (НДРС) є важливою ініціативою, яка сприяє академічному і професійному розвитку молодих учених. Ця діяльність надає студентам можливість застосувати здобуті знання у практичній сфері дошкільної освіти розкрити свій потенціал як дослідників. НДРС може поєднувати різноманітні аспекти. Студенти можуть вибирати тему для наукової роботи згідно з інтересами і спеціальністю. Це надає їм можливість дослідити питання, які вони вважають найважливішими. Студенти вчаться використовувати методи дослідження, збирати аналізувати дані, використовуючи статистичні та інші інструменти. Вони набувають практичного досвіду у проведенні досліджень у галузі дошкільної освіти.

Важливо ознайомитися з попередніми дослідженнями та публікаціями, що стосуються обраної теми (рис. 9). Цей етап допомагає студентам зрозуміти контекст і знайти прогалини у науковому знанні. Після проведення дослідження вони аналізують отримані результати і формулюють висновки. Це сприяє розвитку аналітичних навичок. Звернути увагу студентів на оформлення дослідницьких робіт у вигляді наукових звітів з відповідними структурними елементами, такими як вступ, методологія, результати, висновки і список джерел. Вони можуть публікувати свої результати у наукових журналах або представляти їх на конференціях. Це дає змогу поділитися знаннями та дослідженнями з іншими вченими.

Студентам також потрібно дотримуватися принципів етики у всіх аспектах наукової діяльності, включаючи обробку даних, збирання інформації та взаємодію з учасниками дослідження. НДРС сприяє розвитку критичного мислення, пробудженню наукового інтересу та підготовці до подальшого наукового або професійного розвитку. Вона також може сприяти розвитку комунікаційних навичок, які дуже важливі у сучасному світі. Дослідження студентів можуть також привести до важливих відкриттів і внеску в наукову теорію.

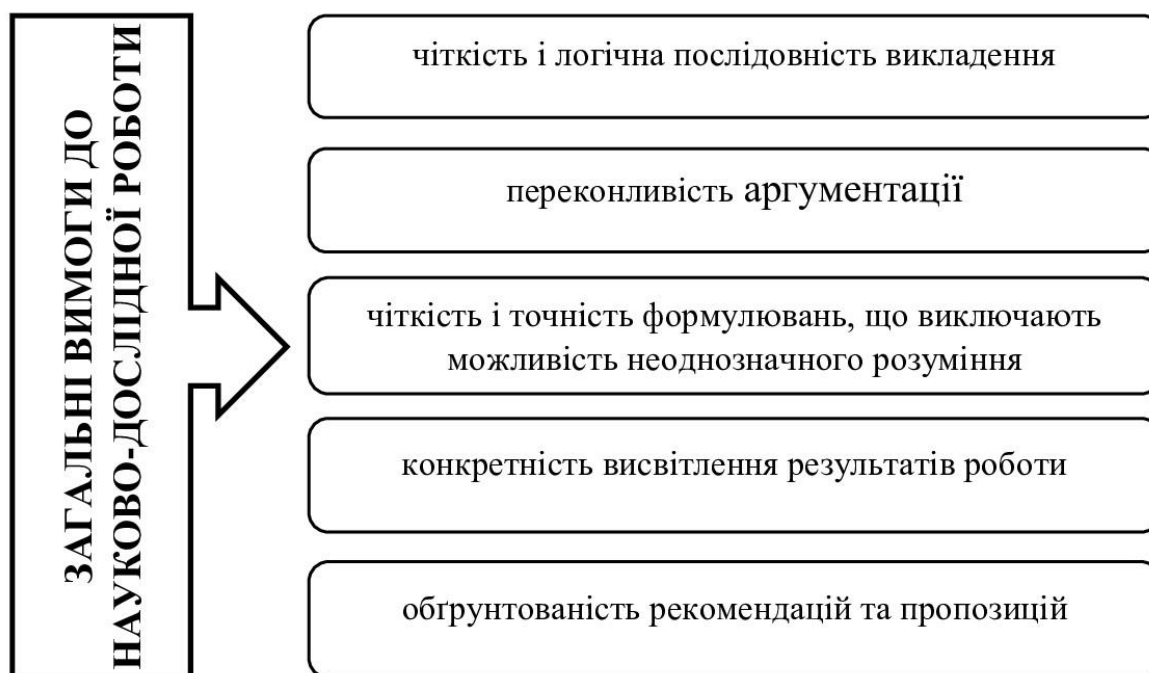

Рис. 9. Загальні вимоги до НДРС

НДРС може бути багатогранною (рис. 10) і охоплювати різні наукові дисципліни та напрями досліджень. У галузі дошкільної освіти студенти можуть проводити спільно з викладачами фундаментальні дослідження, покликані розв'язувати теоретичні проблеми та розширювати наукові знання, працювати над проектами, спрямованими на застосування наукових знань у ЗДО, а також проводити анкетування, опитування й аналіз соціальних і психологічних аспектів різних педагогічних явищ. Це може включати проведення лабораторних експериментів, вивчення впливу факторів на досліджувані об'єкти тощо. Студенти можуть досліджувати історичні факти, архівні джерела. Результатом їхньої діяльності може бути презентація отриманих даних на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт, Всеукраїнській студентській олімпіаді з дошкільної освіти, під час написання курсових та кваліфікаційних робіт, участі у конференціях, семінарах, наукових гуртках, проблемних групах тощо.

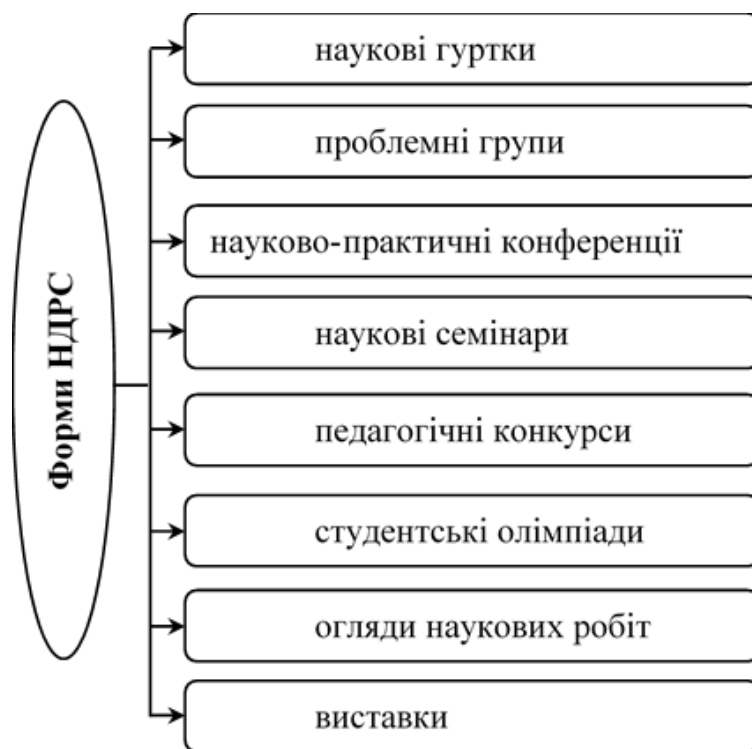

Рис. 10. Позааудиторні форми НДРС

У процесі дослідження науковий керівник консультує і спрямовує студентів у пошуку інформації, педагогічного інструментарію, заохочує виявляти ініціативу та досягати результатів у своїй науковій роботі, можливо, шляхом надання сертифікатів, стипендій або інших відзнак. Така організація НДР стимулюватиме студентів у виконанні досліджень у галузі дошкільної освіти та підготувати їх до дослідницької діяльності, яка може мати важливий вплив на подальший розвиток цієї галузі освіти.

1.6. Захист прав інтелектуальної власності

Інтелектуальна власність охоплює різноманітні види створених робіт та ідей, і включає в себе авторські права, патенти, товарні знаки, дизайн, винаходи, тощо, які дозволяють власникам контролювати використання творчих результатів. Захист прав інтелектуальної власності є важливою частиною сучасного суспільства і науково-дослідницької діяльності. Розглянемо деякі аспекти її захисту.

Авторське право – це право автора / авторів на їхні твори, програми для комп'ютерів і багато інших. Авторські права надають авторам право контролювати використання, копіювання та розповсюдження своїх робіт.

Авторське право є юридичним об'єктом інтелектуальної власності, яке надає авторам право на контроль використання творів, захищає різні види творчості, такі як літературні твори, музика, живопис, фотографії, фільми, комп'ютерні програми, архітектурні проекти та інші творчі вираження.

Багато країн є членами міжнародних угод, таких як Бернська конвенція і Угода TRIPS, які гарантують взаємне визнання авторських прав між країнами.

У більшості країн авторські права надаються авторові автоматично з моменту створення твору, і не потрібно реєстрації чи формальних документів. Тривалість авторського права зазвичай триває протягом життя автора плюс певний час після його смерті (зазвичай 50, 70 або більше років). Права автора включають у себе право на відтворення, розповсюдження, виконання, публічний показ та інші дії, пов'язані з твором. Автор також має право визнання авторства і право вето (відмови) від використання свого твору.

Авторське право також містить винятки і обмеження, які дають можливість використовувати твори без згоди автора у певних обставинах, наприклад, з метою цитування або навчальною тощо.

Авторське право стає особливо актуальним у цифровому віці, коли твори легко можуть бути копійовані та розповсюджені через Інтернет. Це породжує нові виклики для захисту авторських прав і регулювання цифрового вмісту.

Патенти надають власникам право виключного використання своїх винаходів протягом певного періоду часу. Це може включати нові технології, винаходи, методи та продукти.

Товарні знаки допомагають власникам відрізнити свої товари та послуги від конкурентів. Це можуть бути слова, символи, логотипи або комбінації цих елементів.

Дизайн охоплює естетичний аспект продуктів або послуг (форма, колір та зовнішність). Дизайн може бути об'єктом прав інтелектуальної власності.

Власники прав інтелектуальної власності мають право на судовий захист своїх прав, і можуть подавати скарги та позови у випадках їх порушення іншими особами. Вони можуть надавати ліцензії на використання своїх прав третім особам під певними умовами та за винагороду.

Багато країн мають угоди й організації, які сприяють міжнародному захисту прав інтелектуальної власності, такі як Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), яка встановлює стандарти і рекомендації у цій сфері. Захист прав інтелектуальної власності важливий для стимулювання інновацій та творчості, а також для захисту прав авторів і власників. Це сприяє розвитку науки, технологій, культури і бізнесу загалом.

1.7. Дотримання принципів академічної доброчесності

Дотримання принципів академічної доброчесності є фундаментальною складовою будь-якої освітньої та наукової діяльності. Це означає дотримання етичних і моральних норм у всіх аспектах навчання, дослідницької роботи і публікацій. Основні аспекти академічної доброчесності включають:

- ✓ Правдивість та чесність. Від студентів, науковців та академічних працівників очікується, щоб вони були чесними і правдивими в усіх своїх академічних зусиллях. Це означає подачу точних і чесних даних та інформації в усіх дослідженнях, лабораторних роботах, звітах.
- ✓ Цитування та відповідальність джерелу. При використанні чужої роботи, ідей або інформації необхідно належно цитувати джерела, щоб уникнути плагіату і забезпечити відповідальність за інтелектуальну власність інших.
- ✓ Незалежність і автентичність досліджень. Дослідження мають бути проведені незалежно та відповідати науковим

методам. Результати мають бути автентичними і не піддаватися маніпуляціям чи фальсифікації.

- ✓ Справедливість і об'єктивність. У всіх формах наукової та академічної діяльності мають бути дотримані справедливість і об'єктивність. Це означає відсутність впливу особистих переконань та упереджених поглядів у наукових дослідженнях.
- ✓ Коректність спілкування. Усі учасники академічного процесу, включаючи студентів, викладачів і дослідників, мають вести коректне і професійне спілкування між собою та з колегами.
- ✓ Дотримання правил університету й етичних стандартів. Університети та наукові установи мають свої правила і стандарти, яких потрібно дотримуватися. Це може включати правила щодо плагіату, конфлікту інтересів, етичних вимог до досліджень тощо.
- ✓ Відповідальність перед спільнотою та суспільством. Академічна спільнота і науковці мають відповідальність перед суспільством, працювати на користь загального добра.

У кожному ЗВО розроблено та затверджено нормативні документи щодо дотримання принципів академічної доброчесності. У нас затверджено «Кодекс академічної доброчесності Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка», «Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових, навчально-методичних та кваліфікаційних роботах у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка», з якими можна ознайомитися на сайті університету. Дотримання цих принципів академічної доброчесності сприяє підтримці академічного процесу, створює довіру до наукових досліджень і підвищує якість освіти та наукової роботи.

ТЕМА 2

Сучасні стратегії оновлення та розвитку дошкільної освіти

План

- 2.1. Війна і сучасні зміни у розвитку дошкільної освіти в Україні.
- 2.2. Стратегія «перехід від центризму до дитиноцентризму».
- 2.3. Стратегія «навчання для життя, зміни в змісті дошкільної освіти».
- 2.4. Багатофункціональність освіти як стратегія оновлення дошкільної освіти.
- 2.5. Зумовленість тематики сучасних наукових досліджень у галузі дошкільної освіти стратегіями оновлення та розвитку системи освіти в Україні.
- 2.6. Педагогічне дослідження як процес наукового визначення, вивчення та аналізу результатів актуальної педагогічної проблеми.

2.1. Війна і сучасні зміни у розвитку дошкільної освіти в Україні

Розвиток дошкільної освіти в Україні на сьогоднішній день є одним із пріоритетних напрямів діяльності МОН України. Найбільш кардинальні зміни в Україні стосуються галузі дошкільної освіти, яка на усі суспільні виклики, реагує динамікою розвитку. Сучасний стан розвитку дошкільної освіти, зміни у політичному, соціальному, культурному житті нашого суспільства вимагають переосмислення ідей, концепцій, адаптації педагогічних технологій до нових умов, у яких працюють сучасні заклади дошкільної освіти.

Війна і сучасні зміни у дошкільній освіті в Україні (і не лише) суттєво впливають на систему дошкільного навчання та виховання. Серйозні конфлікти, такі як війна чи збройний конфлікт, можуть

спричинити складні виклики для освітньої системи. Йдеться зокрема про:

- ✓ *Безпеку психологічного стану дітей.* Військові дії можуть створювати загрозу для безпеки дітей та викликати у них психологічний стрес. ЗДО можуть бути організовані як місця захисту, де діти можуть відчувати себе безпечно і отримувати психологічну підтримку.
- ✓ *Зміни у навчальних програмах.* Війна може вплинути на навчальні програми, вимагаючи оновлення змісту освіти для врахування актуальних питань, таких як мир і безпека, толерантність та співжиття в умовах конфлікту.
- ✓ *Інклюзивну освіту.* Важливо забезпечити усім дітям доступ до якісної дошкільної освіти, включаючи тих, які можуть бути пошкоджені чи вразливі через війну. Інклюзивна освіта може допомогти забезпечити рівні можливості для всіх.
- ✓ *Психологічну підтримку.* Діти, які пережили війну, можуть відчувати потребу в особливій психологічній підтримці. Педагоги та психологи у закладах дошкільної освіти можуть відіграти важливу роль у її наданні.
- ✓ *Міжкультурне розуміння.* У військових конфліктах може бути велика міжкультурна напруга. Важливо включити навчання толерантності і розуміння різних культур до навчальних програм дошкільних установ.
- ✓ *Мобільність.* Війна може змушувати сім'ї переміщуватися. ЗДО мають бути готові до надання освітніх послуг дітям-переселенцям та забезпечення неперервності навчання.
- ✓ *Ресурси та фінансування.* Війна може вплинути на фінансування освіти та доступ до ресурсів. Важливо забезпечити стабільне фінансування ЗДО та ресурси для забезпечення найкращої можливої освіти.

Сьогодні війна впливає як на систему дошкільної освіти, так і на якість ґрунтовних досліджень. Проте для впровадження і реалізації змін, а також оцінки їх ефективності науковцями розроблено стратегії оновлення та розвитку дошкільної освіти. Зміни в до-

шкільній освіті в умовах війни вимагають спеціальних заходів і стратегій для забезпечення найкращої можливої освіти, підтримки для дітей та їхніх сімей в умовах воєнного стану.

Основними стратегіями розвитку дошкільної освіти в Україні можемо вважати: перехід від центризму до дитиноцентризму, стратегію навчання для життя, зміни в змісті дошкільної освіти, багатофункціональність освіти. Сучасні умови інформатизації та технологізації суспільства, домінування впливу медіасередовища на дошкільника під безпосереднім впливом дорослої людини (батьків, педагогів), вимагають переходу від предметного центризму до дитиноцентризму. Наукові розвідки скеровуються на встановлення механізмів реалізації дитиноцентризму як особистісно орієнтованої взаємодії дорослого з дитиною.

2.2. Стратегія «перехід від центризму до дитиноцентризму»

Перехід від центризму до дитиноцентризму є важливим аспектом сучасному підході до виховання та навчання дітей. Центризм означає підкреслення важливості влади, контролю та призначення дорослими, натомість дитиноцентризм покладає акцент на потреби, інтереси та права дітей. Основні аспекти переходу від центризму до дитиноцентризму включають:

- ✓ Повагу до гідності дитини. Дитиноцентризм передбачає визнання дітей повноцінними індивідами зі своїми правами і гідністю. Вони мають бути поважаними, незалежно від свого віку.
- ✓ Підтримку самовираження. Дитиноцентризм сприяє стимулюванню самостійності та самовираження дітей. Вони повинні мати можливість висловлювати свої думки, почуття та ідеї, а також брати участь у процесах прийняття рішень, які їх стосуються.
- ✓ Сприяння розвитку. Дитиноцентризм враховує потреби розвитку дитини у фізичному, емоційному, інтелектуальному і

соціальному планах. Він допомагає створити середовище, сприятливе навчання, дослідження та відкриттів.

- ✓ Адаптацію до індивідуальних потреб. Дитиноцентризм передбачає адаптацію виховних підходів до індивідуальних потреб і здібностей дитини. Це може включати індивідуальні підходи до навчання, розвитку та виховання.
- ✓ Забезпечення безпеки та захисту. Дитиноцентризм також передбачає забезпечення безпеки та захисту дітей від небезпеки, насильства та знущань.

Цей перехід від центризму до дитиноцентризму має за мету створити сприятливе середовище для здорового фізичного, емоційного та інтелектуального розвитку дітей. Він визнає, що діти є активними учасниками власного життя та мають право на повагу і підтримку відповідно до потреб та інтересів.

2.3. Стратегія «навчання для життя, зміни в змісті освіти»

Одна зі навичок «soft skills», яку формують у майбутнього фахівця педагогічної спеціальності, зокрема вихователя дітей дошкільного віку, є «навчання впродовж життя», а навчання для життя стає основою для реформованої освітньої політики. Нового значення у цьому аспекті набувають гуманітарні знання: екзистенціальних цінностей; пріоритетних цінностей як окремої людини зокрема, так і людства загалом.

Стратегія навчання для життя передбачає зміни у змісті дошкільної освіти та підходах з метою готувати дітей до успішного функціонування у сучасному суспільстві і до розв'язання складних завдань у різних життєвих ситуаціях. Основними аспектами цієї стратегії є:

Розвиток критичного мислення та проблемного підходу. Дошкільна освіта повинна навчати дітей аналізувати і розв'язувати реальні проблеми.

Цифрова грамотність. У сучасному світі цифрова й інформаційна грамотність є важливими. Діти повинні навчатись користу-

ватися технологіями, а також розуміти вплив цифрового світу на суспільство.

Соціальні навички та міжособистісна комунікація. Навчання для життя також включає розвиток соціальних навичок, таких як співпраця, комунікація, урегулювання конфліктів і лідерство. Діти мають бути готовими до співпраці з іншими людьми у різних сферах життя.

Глобальна обізнаність. Сучасна дошкільна освіта має включати у себе розуміння глобальних проблем і викликів, таких як зміна клімату, глобальна безпека, міграція тощо. Діти повинні розуміти важливість міжнародного співробітництва і мають бути готові до діалогу та співпраці з представниками різних культур.

Саморегуляція і самовдосконалення. Важливо навчити дітей саморегулювати свою активність і розвиватися упродовж життя. Це передбачає навички планування, самооцінки та пошук навчання після завершення основної освіти.

Активне навчання. Сучасні підходи до дошкільної освіти віддають перевагу активному навчанню, включаючи проекти, практичні завдання, співпрацю та дослідницьку діяльність.

Здоров'я і благополуччя. Дошкільна освіта повинна враховувати фізичне і психологічне здоров'я дітей і надавати інформацію про здоровий спосіб життя та долати стрес.

Ці зміни у змісті освіти відображають важливість підготовки дітей до життя у сучасному суспільстві, яке швидко змінюється, вимагає широкого спектру навичок і знань для досягнення успіху.

В останні роки науковці звертають увагу на культуроємність, яка означає встановлення відповідності системи дошкільної освіти якісним особливостям середовища, у якому вона функціонує, а також зв'язок дошкільної освіти із уже сформованими традиційними відносинами й цінностями українців, культурними зв'язками, які народжують нові ідеї.

Культуроємність є важливою стратегією у дошкільній освіті України і в інших країнах. Вона передбачає включення елементів культури, мови, традицій та цінностей нації в освітній процес та

виховання дітей ЗДО. Важливість культуроємності у дошкільній освіті України визначається такими аспектами.

- ✓ Збереження культурної спадщини. Культуроємність допомагає дітям зберегти і розвивати свою культурну спадщину, сприяє збереженню мови, традицій, релігії та історії свого народу.
- ✓ Сприяння ідентичності. Вивчення власної культури і традицій допомагає дітям розуміти свою ідентичність, сприяє розвитку самосвідомості та гордості за власну культуру.
- ✓ Міжкультурне розуміння. Культуроємність також передбачає вивчення та розуміння інших культур, сприяє толерантності й поваги до них, що є важливим аспектом у сучасному світі.
- ✓ Розвиток мовних навичок. Вивчення мови своєї культури допомагає дітям розвивати мовленнєві навички, засвоювати власну мову більш ефективно.
- ✓ Підготовка до життя у мультикультурному суспільстві. Україна і світ – це велике різноманіття культур, і діти мають бути готові до життя в мультикультурному суспільстві. Культуроємність надає їм необхідні знання та навички для успішної адаптації у такому середовищі.
- ✓ Розвиток творчих здібностей. Вивчення культури і традицій може стимулювати творчість та розвиток художніх здібностей дітей, оскільки це надає їм інспірацію для вираження власного мистецтва й ідей.
- ✓ Батьківська підтримка. Культуроємність також може залучати батьків до навчального процесу, оскільки вони можуть бути важливими носіями культурних знань і досвіду.

Загалом культуроємність у дошкільній освіті України допомагає створити багатоаспектну, відкриту та толерантну педагогічну атмосферу, що сприяє всебічному розвитку дітей готує їх до успішного життя у сучасному світі.

2.4. Багатофункціональність освіти як стратегія оновлення дошкільної освіти

Ця стратегія оновлення дошкільної освіти позначає її перехід до реалізації різних функцій.

Виховна функція має вплив на процес формування цінностей особистості, гармонізації і вдосконалення особистісних якостей, формування духовності.

Реалізація *розвивальної* функції передбачає як формування знань, умінь та навичок, так і здійснення освітніх завдань для загального розвитку дитини, її мислення, волі, емоцій, запитів, інтересів і здібностей.

Культуротворча функція вимагає від педагогів спеціально організованого процесу, що впливатиме на формування культури особистості, а також досвіду емоційно-ціннісного і творчого ставлення до довколишнього світу.

Здоров'язбережувальна функція передбачає уміння педагогів здійснювати здоров'язбережувальну діяльність, організацію середовища, спрямованого на формування здорового способу життя та здоров'я загалом.

Функція *соціального захисту* спрямована на надання допомоги педагогам та дітям щодо їхньої соціалізації, самореалізації у суспільстві. Також реалізація цієї функції передбачає створення оптимальної освітньо-виховної ситуації.

Функція *соціальної стабілізації* та стимулювання соціально-економічного розвитку суспільства реалізує взаємозв'язок дошкільної освіти із продуктивними силами українського суспільства.

Багатофункціональність дошкільної освіти передбачає розширення ролі ЗДО у суспільстві. Вона враховує, що дошкільна освіта має не лише передавати базові знання, але і виконувати низку додаткових функцій, які сприяють загальному розвитку та благополуччю дітей. Основними аспектами багатофункціональності дошкільної освіти є:

Навчання та розвиток. Основна функція дошкільної освіти полягає у навчанні і розвитку дітей, готує їх до шкільного навчання, розвиває мовленнєві, математичні, творчі та інші навички.

Соціалізація. Дошкільна освіта допомагає дітям вчитися взаємодіяти з однолітками та дорослими, вчить соціальних навичок, таких як співпраця, емпатія, толерантність, взаєморозуміння.

Фізичний розвиток. Багато ЗДО забезпечують можливості для фізичного розвитку, включаючи заняття спортом, фізичну активність і здоровий спосіб життя.

Моральне та етичне виховання. Виховання моральних цінностей і етичних принципів є важливою функцією дошкільної освіти. Діти навчаються правил співжиття, взаємоповаги та відповідальності.

Творчість та самовираження. Дошкільна освіта надає їм можливість навчитися малювання, музики, танців та інших видів творчої діяльності.

Підтримка сім'ї. ЗДО можуть надавати підтримку сім'ям, включаючи поради щодо виховання, розвитку дітей і проблем, з якими стикаються батьки.

Робота з дітьми з особливими освітніми потребами. Деякі ЗДО мають спеціалізовані програми для дітей з особливими потребами, забезпечуючи їм індивідуальний підхід та підтримку.

Забезпечення безпеки та захисту. ЗДО повинні створювати безпечне середовище для дітей і надавати їм захист від будь-яких форм насильства чи знущань.

Багатофункціональність дошкільної освіти в Україні сприяє глибокому і всебічному розвитку дітей, готує їх до життя в сучасному суспільстві, сприяє формуванню здорових та освічених громадян.

2.5. Зумовленість тематики сучасних наукових досліджень у галузі дошкільної освіти стратегіями оновлення та розвитку системи освіти в Україні

Стратегії розвитку системи дошкільної освіти в Україні, розкриті нами вище, впливають на сучасну тематику наукових досліджень, яка охоплює коло питань, які стосуються мети дошкільної освіти: насамперед, це дослідження сприятливих педагогічних умов для особистісного формування та розвитку дошкільника, організаційно-педагогічні умови формування основних життєвих компетентностей, цінностей, розвиток у дитини осмисленого ставлення до світу природи, людей, культури, до самої себе тощо.

Зумовленість тематики сучасних наукових досліджень у галузі дошкільної освіти є важливою для розробки стратегій оновлення та розвитку системи освіти в Україні. Сучасні дослідження у цій галузі допомагають ідентифікувати ключові проблеми, розробляти ефективні методи і підходи до навчання та виховання дітей дошкільного віку, а також визначати стратегії для подальших змін у системі освіти. Напрямами та темами досліджень, які можуть бути важливими для стратегій оновлення і розвитку дошкільної освіти в Україні, наприклад, можуть бути:

Ефективність програм. Дослідження спрямовані на оцінку та вдосконалення навчальних програм для дошкільників, зокрема врахування вікових й індивідуальних особливостей дітей.

Роль вихователя в освітньому процесі. Дослідження стосовно ролі педагогів у ЗДО та їх професійної підготовки для відповідності сучасним вимогам.

Інклюзивна освіта. Дослідження процесу впровадження інклюзивної освіти в дошкільних установах і визначення кращих практик для забезпечення доступності й ефективності навчання для всіх дітей.

Використання технологій. Вивчення можливостей та обмежень використання сучасних технологій у дошкільному навчанні, їх впливу на розвиток дітей.

Розвиток мовлення та методика виразного читання. Дослідження, спрямовані на поліпшення розвитку мовлення, мовленнєвих умінь та навичок.

Соціальний розвиток та міжособиста взаємодія. Вивчення процесів соціалізації та взаємодії дітей у дошкільних групах і розробка стратегій для удосконалення цих процесів.

Оцінка результатів навчання. Розробка системи оцінки та вимірювання досягнень дітей у ЗДО, яка враховувала б їхні індивідуальні потреби і можливості.

Здоров'я та безпека. Дослідження, спрямовані на забезпечення фізичного та психологічного благополуччя дітей у ЗДО, розробка програм здоров'я і безпеки.

Також актуальною тематикою наукових досліджень у галузі дошкільної освіти є теми, що стосуються управління ЗДО, методичної роботи вихователів, програмного, матеріального забезпечення, пріоритетності роботи вихователя і директора закладу дошкільної освіти, а також тематики реалізації різних напрямів виховання. Кожна з цих тем має свою важливість і може стати базою розробки нових методів і підходів до виховання дітей.

Ці дослідження і напрями роботи сприяють розвитку науково обґрунтованих стратегій для оновлення та удосконалення системи дошкільної освіти в Україні, забезпечуючи якісну і сучасну освіту для дітей. Оновлення та розвиток галузі дошкільної освіти в Україні залежить від підвищення якості педагогічного досвіду, а це, своєю чергою, стає можливим завдяки розширенню тематики сучасних наукових досліджень.

2.6. Педагогічне дослідження як процес наукового визначення, вивчення та аналізу результатів актуальної педагогічної проблеми

Педагогічне дослідження – це планомірний пошук шляхів поліпшення освітнього процесу із застосуванням конкретного наукового апарату, наукових прийомів та методів, які дуже потрібні

для дослідження. Дослідження має чітко визначену мету і сформульовані завдання. Завдання дослідження передбачають вивчення теоретичних засад проблеми, що є загальною; обґрунтування методологічної основи; проведення дослідження; аналіз та інтерпретацію одержаних результатів; розробку методичних рекомендацій для тих, хто буде застосовувати їх на практиці.

Педагогічне дослідження є ключовим елементом сучасної освітньої системи, оскільки спрямоване на визначення, аналіз і розв'язання актуальних педагогічних проблем. Ця діяльність має на меті підвищення якості дошкільної освіти та підготовки дітей до школи і життя у суспільстві загалом.

1. Визначення педагогічної проблеми.

Початковим етапом педагогічного дослідження є визначення проблеми, яка вимагає наукового аналізу та розв'язання. Ця проблема може охоплювати різні аспекти, такі як ефективність навчальних програм, розвиток соціальних навичок дітей, використання технологій у дошкільному навчанні тощо.

2. Формулювання гіпотези.

Педагогічне дослідження передбачає створення гіпотези або припущення, що може пояснити певний аспект педагогічної проблеми. Гіпотеза має бути об'єктивною і перевіреною науковими методами.

3. Збір і аналіз даних.

Дослідники здійснюють збір даних, використовуючи різні методи, такі як спостереження, анкети, інтерв'ю, тестування та інші. Після збору даних проводиться їх аналіз, що передбачає обробку й інтерпретацію результатів.

Аналіз результатів є ключовим етапом педагогічного дослідження, оскільки допомагає розуміти інформацію, зібрану під час дослідження, та формулювати наукові висновки. Першим кроком є уважне вивчення усіх зібраних даних. Це включає в себе аналіз заповнених анкет, результати тестування, записи з інтерв'ю, спостереження та інші матеріали, зібрані під час дослідження.

Статистичний аналіз дає можливість визначити середні значення, медіани, дисперсію тощо. Це допоможе здійснити кількісний аналіз результатів. Важливо провести якісний аналіз текстових даних, таких як відповіді на запитання анкет або відповіді в інтерв'ю. Намагатися визначити тенденції та важливі слова або фрази, які можуть вказувати на ключові аспекти проблеми. Порівняйте дані між різними групами або в різні часові періоди, якщо це відповідає вашій дослідницькій меті. Це допоможе виявити залежності та варіації у даних.

Аналіз результатів педагогічної проблеми є важливим кроком для розуміння її суті та подолання перешкод, а також для розробки стратегій і рекомендацій, які сприятимуть поліпшенню дошкільної освіти, підготовці дітей до школи.

4. Перевірка гіпотези.

Під час аналізу даних дослідники перевіряють гіпотезу, яка була сформульована на попередньому етапі. Вони визначають, чи підтверджують зібрані дані гіпотезу, чи потребують додаткового дослідження для отримання конкретних результатів.

5. Висновки та рекомендації.

На основі аналізу результатів дослідження формулюються висновки та рекомендації. Вони можуть стосуватися окремих напрямів розвитку дошкільної освіти, підвищення кваліфікації вихователів, внесення змін до навчальних програми або інших аспектів.

6. Поширення результатів.

Результати педагогічного дослідження мають бути розповсюджені серед педагогічної громадськості та інших зацікавлених сторін. Це допомагає іншим педагогам, дослідникам і урядовим органам використовувати отримані знання для подальшого розвитку системи дошкільної освіти.

Педагогічне дослідження є важливим інструментом для розв'язання актуальних педагогічних проблем, якості дошкільної освіти в Україні. Воно сприяє виробленню наукового підґрунтя для прийняття обґрунтованих рішень і впровадження інновацій в освітній процес.

ТЕМА 3

Етичні засади організації педагогічних досліджень у закладах дошкільної освіти

План

- 3.1. Етика педагогічного дослідження.
- 3.2. Етичний кодекс українського вченого.
- 3.3. Кодекс професійної етики та практики Американської психологічної асоціації (АРА).

3.1. Етика педагогічного дослідження

Дослідження в галузі дошкільної освіти завжди мають справу з людьми, із людськими якостями, характеристиками, особливостями. Тому науковці повинні дотримуватися етичних норм і правил. Сукупність особистісних якостей науковця (інтелект, широкий світогляд, доброта, терпіння, витримка тощо) є необхідною частиною етичної, психолого-педагогічної культури дослідника. Впровадження сумнівних, непродуманих порад в освітній процес породжує недовіру до наукових висновків і рекомендацій, що завдає шкоди педагогіці та психології.

Для проведення науково-педагогічного дослідження спочатку потрібен дозвіл керівника закладу освіти на роботу з педагогічними або науково-педагогічними працівниками, дітьми, учнями та студентами. Для отримання конкретного дозволу важливо письмово вказати характер, мету та час участі суб'єктів освітнього процесу, які потребують доступу. Після проведення педагогічного дослідження варто надіслати короткого листа керівнику ЗДО із узагальненими результатами дослідження.

Педагогічне дослідження у ЗДО має враховувати низку етичних засад, оскільки це дає змогу забезпечити захист прав та добробут дітей, їхніх батьків і вихователів. Дослідник спочатку визначає статус ризику, в якому перебуватиме суб'єкт дослідження. Перед

проведенням дослідження дослідник інформує учасників про кожне з них та про свої обов'язки і відповідальність. Дослідник не повинен ігнорувати право учасників відмовитися або вийти з експерименту в будь-який час. Він захищає учасників експерименту від фізичного та психічного дискомфорту, травм і небезпек, які можуть виникнути в процесі дослідження. Якщо існує такий ризик, дослідники попереджають учасників заздалегідь.

Етичні принципи регулюють поведінку дослідника у процесі дослідження, включаючи забезпечення конфіденційності, дотримання прав та етичних норм під час дослідження (таблиця 2). Дотримання етичних стандартів є обов'язковим і сприяє забезпеченню довіри до результатів дослідження.

Таблиця 2. Принципи етикету педагогічного дослідження

Принципи наукового етикету	
1.	Шукай істину і не затьмарюй своєї свідомості упередженими думками, авторитетами і особистісними міркуваннями.
2.	Доводь, а не стверджуй. Доказ – у практиці, спостереженні, досвіді, експерименті та в логічному висновку.
3.	Те, що доведено, приймай і не спотворюй, а відстоюй.
4.	Але не будь фанатиком. Будь готовим переглянути своє навіть засноване на доказі переконання, якщо того вимагають нові аргументи з того ж арсеналу засобів доказу.
5.	Істина затверджується доказом, а не силою, не наказом, не навіюванням, нічим, що пригнічує критичну здатність того, кому доводять.

При проведенні педагогічних досліджень у ЗДО важливо дотримуватись основних етичних засад:

- ✓ *Захист прав та добробут дітей.* Передовсім дослідники повинні гарантувати безпеку та комфорт дітям, які беруть участь у дослідженні. Важливо дотримуватися усіх законів і стандартів, які регулюють права дітей, завдаючи шкоди їхньому фізичному чи психологічному стану.
- ✓ *Згода та інформованість.* Батьки чи опікуни дітей мають надавати письмову згоду на участь дітей у дослідженні, і їм має бути надана повна інформація про його мету та хід.

- ✓ *Конфіденційність і анонімність.* Дослідники повинні забезпечити конфіденційність усіх осіб, включаючи дітей, батьків та вихователів. Інформація, отримана під час дослідження, має бути анонімною і захищеною від несанкціонованого доступу.
- ✓ *Відповідальність дослідників.* Дослідники повинні діяти відповідально та дбайливо, не завдаючи шкоди дітям, їхній родині чи закладу дошкільної освіти. Вони повинні мати план надання допомоги або підтримки у разі виникнення будь-яких негативних наслідків унаслідок дослідження.
- ✓ *Етична обов'язковість.* Дослідники повинні дотримуватися етичних стандартів і принципів усього процесу дослідження, включаючи збір та обробку даних, аналіз результатів і публікацію дослідження.
- ✓ *Взаємодія з вихователями та батьками.* Дослідники мають підтримувати відкритий та взаємовигідний стиль спілкування з вихователями і батьками дітей, надавати їм можливість висловлювати свої погляди й побоювання.
- ✓ *Етичне публікування.* Результати дослідження мають бути опубліковані етичним способом, з урахуванням конфіденційності та захисту особистих даних усіх учасників.

Забезпечення дотримання цих етичних засад допомагає забезпечити проведення педагогічних досліджень у ЗДО з врахуванням інтересів та безпеки дітей, а також усіх інших учасників процесу.

3.2. Етичний кодекс українського вченого

Етичний кодекс науковців містить такі етичні норми і правила:

- зобов'язання інформувати суспільство про можливі негативні наслідки застосування наукових відкриттів або результатів наукових досліджень;
- не проводити наукових експериментів, які загрожують здоров'ю людини;
- персональна відповідальність за результати дослідження;

- виховувати у молодих покоління моральні обов'язки в дусі гуманізму, наукової чесності та порядності;
- критичне ставлення до особистих досягнень;
- наукова чесність, скромність і коректність;
- академічна доброчесність;
- відповідальний за захист власних ідей і концепцій, незалежно від будь-яких повноважень і ситуації.

Основними вимогами до дослідника є:

- 1) здатність виконувати складні дослідницькі й аналітичні завдання за допомогою інтелектуальної та розумової діяльності;
- 2) любов до істини, прагнення до істини, що є основним змістом наукової діяльності;
- 3) старанність, прискіпливість, критичність;
- 4) творчі здібності, пов'язані зі створенням абсолютно нового інтелектуального продукту, розв'язання проблеми, яку ніхто раніше не вивчав;
- 5) допитливість, яка пізніше переростає у жагу до знань;
- 6) широкий науковий кругозір і глибокі знання;
- 7) воля і наполегливість для досягнення цілей;
- 8) самокритичність, сприйняття критики з боку інших;
- 9) критичність і логічність мислення;
- 10) розум, винахідливість і самоконтроль;
- 11) навички прийняття рішень;
- 12) чесність, справедливість, широкий кругозір;
- 13) уміння переконувати.

Нижче перелічено вимоги до педагога-дослідника (рис. 11).

Поміркуй і вислови власну думку.

Науковці повинні дотримуватися ефективного й економічного використання наукових ресурсів, відкритості та чесності при публікації своїх результатів досліджень, а також уникати конфлікту інтересів та корупції, недопустимого впливу на публікації.

ВИМОГИ ДО ПЕДАГОГА-ДОСЛІДНИКА

- ✓ здатність до інтелектуальної, розумової діяльності з вирішування складних дослідницьких і аналітичних завдань.
- ✓ любов до істини, пошук якої становить основний зміст наукової діяльності.
- ✓ працьовитість.
- ✓ творчі здібності, пов'язані зі створенням принципово нового інтелектуального продукту, вирішенням таких завдань, які ще ніхто не вирішував.
- ✓ допитливість, цікавість, що переростає у прагнення до знань.
- ✓ широкий науковий кругозір і глибина знань.
- ✓ воля і завзятість у досягненні мети.
- ✓ самокритичність, сприйняття критики з боку оточуючих.
- ✓ строгість і коректність мислення.
- ✓ інтелігентність, такт і самоконтроль.
- ✓ здатність приймати рішення.
- ✓ чесність, справедливість і щирість.
- ✓ здатність переконувати людей.

Рис. 11. Вимоги до педагога-дослідника

Важливе завдання учених полягає у тому, щоб сприяти взаємному співробітництву, навчанню й розвитку молодих дослідників і студентів, дотримуватися етичних норм у відносинах з колегами, ділитися досвідом та знаннями.

Етичний кодекс ученого може варіюватися залежно від конкретної установи чи організації. Рекомендується звертатися до офіційного документа чи політики конкретної установи для отримання докладної інформації про їхні етичні стандарти.

Розглянемо більш докладно вплив об'єктивних і суб'єктивних факторів на формування етичних норм у науковому світі. Рівень культури і освіти суспільства може суттєво визначати етичні стандарти в науці. У суспільствах, де високо цінуються наука і освіта, етика досліджень часто підкреслюється і підтримується. Але в політично нестабільних або конфліктних регіонах може бути більше викликів для дотримання етичних стандартів.

Усе глибша глобалізація наукового співтовариства дає змогу вченим з усього світу обмінюватися ідеями та знаннями. Це також створює можливості для гармонізації етичних стандартів між різними країнами і культурами.

Свобода висловлювання і незалежність наукових досліджень можуть бути обмежені в авторитарних режимах. У таких ситуаціях дослідники можуть стикатися з етичними дилемами, коли їхні дослідження суперечать офіційному політичному дискурсу.

Розвиток нових технологій, таких як штучний інтелект, біотехнології, ставить перед науковим співтовариством нові етичні питання і вимагає актуалізації етичних норм і принципів. Зростаюча міждисциплінарність у науці може призвести до зустрічі різних етичних підходів і конфліктів між науковими галузями. Урегулювання таких ситуацій вимагає обговорення і узгодження спільних етичних стандартів.

Важливу роль у формуванні етичних норм відіграють наукові лідери і викладачі, які власним прикладом демонструють дотримання високих стандартів етики та моралі для своїх підопічних. У багатьох наукових галузях і установах існують кодекси етики та норми, які регулюють поведінку дослідників. Вони можуть бути спрямовані на забезпечення добросовісного й етичного виконання досліджень.

Усі ці фактори взаємодіють і впливають на формування етичних норм у науці, роблячи цей процес динамічним і складним. Важливо наголосити, що дотримання високих етичних стандартів у науковій діяльності є важливим для збереження довіри громадськості і досягнення наукових досягнень, які служать загальному добру суспільства.

3.3. Кодекс професійної етики та практики Американської психологічної асоціації (АРА)

Американська психологічна асоціація (American Psychological Association, АРА) була заснована у 1892 р. і є однією з найвпливо-

віших професійних організацій у галузі психології у Сполучених Штатах Америки та світі. Заснування АРА відзначається як важлива подія в історії психології та еволюції цієї науки.

Основні цілі та завдання, які перед собою ставила АРА при створенні:

- збір і розповсюдження наукових знань у галузі психології;
- розвиток стандартів і етичних норм для психологів;
- підтримка професійних інтересів психологів та забезпечення їхньої освіти і підготовки;
- популяризація психології та її застосування у різних сферах життя.

АРА зіграла ключову роль у розвитку психології, сприяючи розробці стандартів наукових досліджень і методології, а також розповсюдженню психологічних знань серед широкої громадськості. Ця асоціація також вплинула на становлення психології як науки і професії в США і за їх межами.

Кодекс професійної етики та практики АРА є основним етичним документом для психологів у США. Він містить набір принципів та правил, яких повинні дотримуватися психологи під час професійної діяльності. Його основні положення:

Загальні принципи. Кодекс визначає загальні принципи професійної поведінки психологів, такі як загальний принцип доброчесності та право поваги до індивідуальної гідності, права на конфіденційність і приватність пацієнтів тощо.

Безпека та добробут клієнтів. Психологи зобов'язані забезпечувати безпеку і добробут своїх клієнтів. Це вимагає дотримання стандартів у наданні психологічних послуг та збереження конфіденційності.

Компетентність. Психологи мають здійснювати свою практичну діяльність тільки в межах своєї компетентності та професійної експертизи. Вони також зобов'язані підтримувати та розвивати професійні навички.

Конфіденційність та приватність. Психологи повинні дотримуватися стандартів збереження конфіденційності і приватності

клієнтів, у тому числі у веденні записів і наданні інформації третім особам.

Конфлікт інтересів. Психологи мають уникати конфлікту інтересів, які можуть впливати на об'єктивність та незалежність їхньої професійної діяльності.

Співпраця та консультація. Психологи можуть співпрацювати з іншими фахівцями та надавати консультацію, коли це є корисним для пацієнта.

Дослідження та навчання. Психологи мають дотримуватися етичних стандартів у проведенні досліджень і навчальній діяльності.

Кодекс професійної етики та практики Американської психологічної асоціації містить багато докладних правил і рекомендацій, які допомагають психологам вести професійну діяльність в етичний спосіб. Психологи, що є членами АРА, зобов'язані дотримуватися у роботі цих правил і етичних стандартів.

Планування дослідження є ключовим етапом у процесі наукової роботи і може значно вплинути на успішність та якість дослідження. Рекомендації щодо ефективного планування дослідження:

- ✓ Формулювання проблеми дослідження. Чітко визначте проблему або питання, яке хочете вивчити. Спростіть інформацію до основних компонентів і аспектів проблеми.
- ✓ Визначення мети та цілей.
- ✓ Проведіть огляд літератури, щоб визначити, що вже відомо про вашу проблему та які дослідження були проведені раніше.
- ✓ Визначте прогалини в знаннях і можливості для доповнення наявних даних.
- ✓ Обрання методології. Виберіть методи дослідження, які найкраще відповідають вашій проблемі та цілям. Зазначте, як ви будете збирати та обробляти дані.
- ✓ Розробка плану дослідження. Створіть робочий план, де визначте послідовність кроків та дедлайни для виконання дослідження. Зазначте, хто із членів команди буде відповідальним за кожен етап.

- ✓ Збір даних. Визначте, де і як ви будете збирати дані. Розробіть інструменти для збору інформації, такі як анкети, інтерв'ю, експерименти і т. д.
- ✓ Аналіз і обробка даних. Визначте методи і програми для аналізу й обробки отриманих даних. Розгляньте можливості для статистичного аналізу і візуалізації результатів.
- ✓ Інтерпретація результатів. Проаналізуйте отримані результати і спробуйте їх пояснити, розглянувши їхнє практичне значення.
- ✓ Підготовка звіту і документації. Складіть офіційний звіт про дослідження, де викладіть ваші методи, результати і висновки.
- ✓ Зберігайте всю документацію, пов'язану з дослідженням, включаючи дані та лабораторні записи.
- ✓ Оцініть, наскільки ефективно було проведено дослідження та досягнуті цілі.
- ✓ Виокреміть можливість для подальших досліджень і вдосконалення методології.
- ✓ Усіляко дотримуйтеся етичних норм і принципів у ході дослідження та обробки даних. Забезпечте конфіденційність і згоду учасників дослідження.
- ✓ Розгляньте можливість прилучення інших фахівців, колег або експертів для спільної роботи над дослідженням.
- ✓ Спостерігайте за ходом дослідження та вчасно вносіть корективи до плану, якщо це необхідно.

Характерні показники професійної діяльності, які спрямовані безпосередньо на людину в різних умовах її життя і діяльності в суспільстві, називаються професійними видами етики. Оскільки діяльність психолога безпосередньо пов'язана з «долею людини», він повинен дотримуватися певних норм, які впорядковують взаємостосунки з клієнтами та колегами, т. з. «кодексу честі» професіонала. Психолог повинен серйозно ставитися до вибору принципу і методів роботи, оскільки від цього залежать доля людини, яка до нього звернулася за допомогою.

Кожна окрема асоціація робила спробу розробити правила, яких психологи повинні дотримуватися під час роботи з клієнтами і взаємодії один з одним. Кваліфікований психолог докладає усіх зусиль для того, щоб допомогти людині порозумітися з іншими людьми, але при цьому намагається бути об'єктивним і чесним, проявляє себе як професіонал своєї справи.

Спеціаліст планує дослідження там, де його результати будуть приносити користь. Він організовує їх у такий спосіб, щоб можливість недостовірного використання своїх результатів була мінімальною. Як дослідник, психолог розуміє, що повинен допомогти людині навчитися самостійно використовувати свої навички і знання, розвивати розумові здібності.

Збагачення високого рівня професійної компетентності є обов'язком висококваліфікованого психолога. Некомпетентні особи обговорюють діяльність психолога, а справжні допомагають тим, хто може надати їм професійну пораду. Якщо психолог у процесі роботи порушує етичні правила, то інші колеги, дізнавшись про це, стараються виправити ситуацію. Якщо залагодити ситуацію не вдається неофіційно, тоді звертаються до відповідних комітетів з професійної етики. Дослідник точно знає рівень своєї обізнаності і свої можливості і не пропонує своїх послуг, якщо вони не відповідають рівню професійного стандарту, встановленого у цій галузі. Продуктивність роботи багато в чому залежить від вміння підтримувати хороші стосунки між людьми.

Психолог, який займається науковими дослідженнями, завжди прагне ділитися результатами своєї роботи з колегами та громадськістю, але робить це об'єктивно та без приховування важливих деталей. Він розуміє відповідальність за достовірність і об'єктивність інформації, яку надає. Крім того, психолог-дослідник завжди дотримується етичних норм і принципів у своїй роботі. Він гарантує конфіденційність і приватність даних своїх клієнтів або учасників досліджень і не порушує їхні права. Він також дотримується усіх вимоги щодо забезпечення безпеки та добробуту учасників дослідження.

Зазначимо також, що психолог-дослідник завжди готовий надавати професійну пораду і підтримку тим, хто цього потребує. Він розуміє важливість передачі знань і навичок іншим, сприяючи їхньому особистому та професійному розвитку.

У своїй роботі психолог-дослідник завжди прагне до досягнення високого рівня професійної компетентності. Він постійно навчається і вдосконалює свої навички, дотримуючись високих стандартів професійної етики та вимог суспільства. Він не тільки здатний проводити дослідження на високому рівні, але і ділитися своїми знаннями й дослідницькими відкриттями з іншими, сприяючи розвитку науки.

У центрі уваги психолога-професіонала – дії і рішення, які можуть впливати на життя та благополуччя людей. Тому він завжди дотримується високих стандартів моральності та професійної етики, роблячи все можливе, щоб його дослідження і практика приносили користь суспільству, сприяли розвитку наукового знання.

Інформація, яка подається суспільству, характеризується стриманістю, науковою передбачливістю, розумінням обмеженості і наявних знань. Інформуючи про процедури і методи, обов'язково вказують, що їх виконують лише кваліфіковані працівники. Пріоритетним для психолога є повага один до одного, конфіденційність, недоторканість особистого життя людини, з якою він працює і захищає її благополуччя. Перед використанням психологічних тестів для дидактики, класифікації або дослідницьких цілей, психолог, оберігаючи клієнта, попереджує його, що тести і їх результати використовуються професійним шляхом. Психолог повідомляє людину, яка хоче розпочати з ним роботу, про основні сторони взаємин між психологом і клієнтом, оскільки це може вплинути на прийняття ним рішення.

Особиста психологічна консультація проводиться тільки у контексті професійних стосунків, а не публічно. Починаючи роботу з клієнтом, психолог повинен насамперед думати про професійну допомогу людині, а не про оплату своєї роботи. Інформуючи клієнта, психолог подає йому інформацію про себе, свій професійний

рівень, статус диплома, години роботи, види надаваних послуг. Стосовно своїх колег і людей інших професій, психолог поводить себе чесно. Для добра людей, які йому довірилися, а також своїх колег, потрібно домовитися про лояльність та довірливість відносин у роботі, можливі обмеження і організацією професійної діяльності.

Фінансові питання чітко регламентовані, оплата проводиться згідно з договором, а не за проханням клієнта. Психолог не отримує приватну оплату за надання своїх послуг людині, що одержала його послугу через асоціацію або агентство. Доступ до результатів психологічних досліджень надається лише тим, хто професійно зацікавлений у них.

Справжні професіонали у своїй діяльності обов'язково дотримуються кодексу етики та практики.

ТЕМА 4

Програма та етапи педагогічного дослідження у галузі дошкільної освіти

План

- 4.1. Програма педагогічного дослідження.
- 4.2. Етапи виконання науково-дослідницької роботи.
- 4.3. Етап формулювання проблеми та мети дослідження.
- 4.4. Етап визначення об'єкта та предмета дослідження і формулювання робочої гіпотези.
- 4.5. Етап визначення методики дослідження та визначення показників педагогічної діяльності.
- 4.6. Етап експериментального дослідження.
- 4.7. Обробка, аналіз та узагальнення матеріалів дослідження.

4.1. Програма педагогічного дослідження

План або програма дослідження є науковою основою, яка регламентує всі етапи, організацію та його проведення. Програма має важливе значення у науковому дослідженні, визначенні його змістової цінності, якості та достовірності отриманої інформації. Це можна пояснити вирішальним впливом планування дослідження на вибір та використання певних методів і принципів для досягнення мети.

Програма дослідження – це теорія і метод конкретного дослідження, що охоплює один емпіричний об'єкт або явище. Програма реалізує загальні теоретико-методологічні принципи філософії, включаючи загальнонаукову та спеціальну теорію галузевих досліджень.

Розробка програми дослідження є обов'язковою умовою її успішної реалізації. Вона виконує науково-пізнавальні та науково-організаційні функції. Перше – забезпечення теоретико-методологічної цілісності дослідження. Другий – налагодження ефективної

співпраці членів дослідницької групи та розподіл відповідальності за досягнення кінцевих позитивних результатів.

Нижче наведені найпоширеніші вимоги до програм:

1. Наявність програми.

2. Наочність програми. Усі положення та елементи програми мають бути чітко викладені і сформульовані. Це допомагає усім учасникам розуміти мету та процес дослідження без зайвих ускладнень або непорозумінь. Чіткість та логічність програми є важливими для уникнення непорозумінь і конфузів під час виконання дослідження.

3. Логічна послідовність. Планування та розробка дослідження повинні відповідати логічній послідовності. Це означає, що перед початком дослідження мають бути чітко сформульовані мета та завдання, і ці цілі мають бути відповідно відображені у програмі. Важливо починати із загальної гіпотези та розробляти дослідницький план, який послідовно реалізовує ці гіпотези.

4. Гнучкість програми. Під час проведення дослідження можуть виникати непередбачувані обставини або зміни в планах. Гнучкість програми дає змогу вносити корективи і адаптувати дослідницький процес до нових обставин. Це особливо важливо в дослідженнях, де результати можуть залежати від змінних факторів.

Загалом, наочність, логічна послідовність і гнучкість є ключовими аспектами успішної програми дослідження. Вони сприяють ефективному виконанню дослідження, уникненню непорозумінь та забезпечують можливість адаптувати дослідницький процес до змінних умов.

Програма наукового дослідження – це документ, що визначає структуру, методологію та основні кроки дослідження, які необхідно зробити для досягнення конкретних цілей та отримання відповіді на наукові питання. Нижче подано загальну структуру та складові програми наукового дослідження у галузі дошкільної освіти:

- **Вступ**

Загальний вступ до теми дослідження.

Визначення об'єкта і предмета дослідження.

Формулювання мети та завдань дослідження.

Актуальність та значущість проблеми.

- **Теоретична основа**

Огляд літератури і аналіз попередніх досліджень.

Формулювання теоретичних гіпотез і моделей (якщо необхідно).

Визначення ключових термінів і понять.

- **Методологія**

Вибір методів дослідження (аналітичних, експериментальних, опитувань тощо).

Опис інструментів та технік, які будуть використовуватися.

Обґрунтування вибору дослідницького плану.

- **Збір та обробка даних**

План збору даних (проведення експериментів, анкетування, архівний аналіз тощо).

Аналіз і обробка отриманих даних.

Графіки, таблиці, статистичний аналіз (якщо необхідно).

- **Висновки**

Підбиття підсумків дослідження.

Відповіді на поставлені завдання та гіпотези.

Обговорення результатів у контексті літератури та теорії.

- **Рекомендації**

Рекомендації для подальших досліджень.

Визначення можливих практичних застосувань.

Обговорення обмежень дослідження.

- **Список використаних джерел**

Перелік літературних джерел, використаних під час дослідження.

Відповідні посилання за встановленими правилами цитування.

- **Додатки.**

Додаткові матеріали, такі як графіки, таблиці, опитувальні листи тощо.

Ця загальна структура може змінюватися залежно від конкретної наукової галузі, теми дослідження та вимог ЗДО і ЗВО. Дуже важливо дотримуватися структури та чітко викладати інформацію,

щоб програма дослідження була логічною та зрозумілою для читача або аудиторії.

4.2. Етапи виконання науково-дослідницької роботи

Науково-дослідницька робота вимагає від науковця узгодженості різних видів діяльності – від виникнення проблемної ситуації до її розв’язання. З цієї точки зору можна виокремити підготовчий, основний і заключний етапи дослідження (рис. 12), кожен з яких має свою змістову наповнюваність.

Рис. 12. Етапи педагогічного дослідження

Педагогічне дослідження – процес складний і багатогранний, де поєднуються різні аспекти: організаційні, технічні, економічні,

правові, психологічні. Дослідження відрізняються цільовим призначенням, джерелами фінансування, термінами реалізації та потребують різного забезпечення: технічного, програмного, методичного, інформаційного. Проте незважаючи на цю багатоаспектність і різноплановість науково-педагогічних досліджень, увесь його процес можна розділити на п'ять етапів, що послідовно реалізуються один за одним.

- 1) формулювання проблеми та мети дослідження;
- 2) визначення об'єкта та предмета дослідження і формулювання робочої гіпотези;
- 3) визначення методики дослідження та визначення показників педагогічної діяльності;
- 4) експериментального дослідження;
- 5) обробки, аналізу й узагальнення матеріалів дослідження.

4.3. Етап формулювання проблеми та мети дослідження

Етап формулювання проблеми та мети дослідження є одним із найважливіших у науковому дослідженні. На початку дослідження варто визначити, що саме ви хочете вивчити та чому це важливо. На цьому етапі здійснюється аналіз сучасного стану проблеми та на його основі уточнюється понятійний апарат дослідження, терміни і поняття; з'ясовується сутність феномену, процесу тощо. Нижче наведемо рекомендації щодо цього етапу:

1. Розгляньте різні теми, які вас цікавлять, та пов'язані зі спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» або особистими інтересами. Важливо, щоб тема була актуальною і цікавою для вас.
2. Проведіть огляд літератури щодо обраної теми. Вивчення наявних досліджень допоможе вам зрозуміти, які проблеми вже досліджувалися та де є прогалини у знаннях.
3. Визначте конкретну проблему або питання, які хочете розв'язати своїм дослідженням. Проблема має бути чітко сформульованою та конкретною.

4. Визначте мету дослідження, сформулюйте, що саме прагнете досягнути своїм дослідженням. Мета повинна відображати основний результат, отримання якого очікується.
5. Визначте конкретні завдання, які плануєте виконати для досягнення мети. Завдання мають бути реалістичними та відповідати проблемі.
6. Обґрунтуйте, чому обрана проблема важлива для науки, практики або суспільства загалом. Покажіть, які можливі наслідки або вигоди можуть виникнути в результаті вашого дослідження.

Завершивши цей етап, матимете чіткий план дослідження і будете готові до подальших етапів проведення наукового дослідження. Важливо, щоб проблема та мета були сформульовані якнайточніше та відповідали основним цілям роботи.

4.4. Етап визначення об'єкта та предмета дослідження і формулювання робочої гіпотези

Цей етап є ключовим у підготовці наукового дослідження, його інформаційного забезпечення, на якому дослідникові належить зібрати сукупність відомостей про об'єкт та предмет дослідження. На цьому етапі визначають, яка саме інформація є актуальною, здійснюють пошук джерел інформації, можливість доступу до них, їхню відкритість, достовірність, актуальність і науковість. Він допомагає чітко визначити, що саме будете вивчати та яке питання досліджувати.

Об'єкт дослідження – це ширший аспект вашого дослідження, те, що ви досліджуєте загалом. Наприклад, якщо ви займаєтеся дослідженням мовленнєвого розвитку дошкільників, об'єктом може бути «мовленнєвий розвиток дітей старшого дошкільного віку».

Предмет дослідження – це більш конкретний аспект або аспекти об'єкта, на які спрямоване дослідження. Він визначає обмеження вашого дослідження. У вищезгаданому прикладі предметом дослідження може бути, наприклад, «психолого-педагогічні та

методичні засади формування у старших дошкільників мовленнєвої готовності до навчання у школі в умовах закладу дошкільної освіти».

Алгоритм визначення об'єкта і предмета дослідження подано на рис. 13.

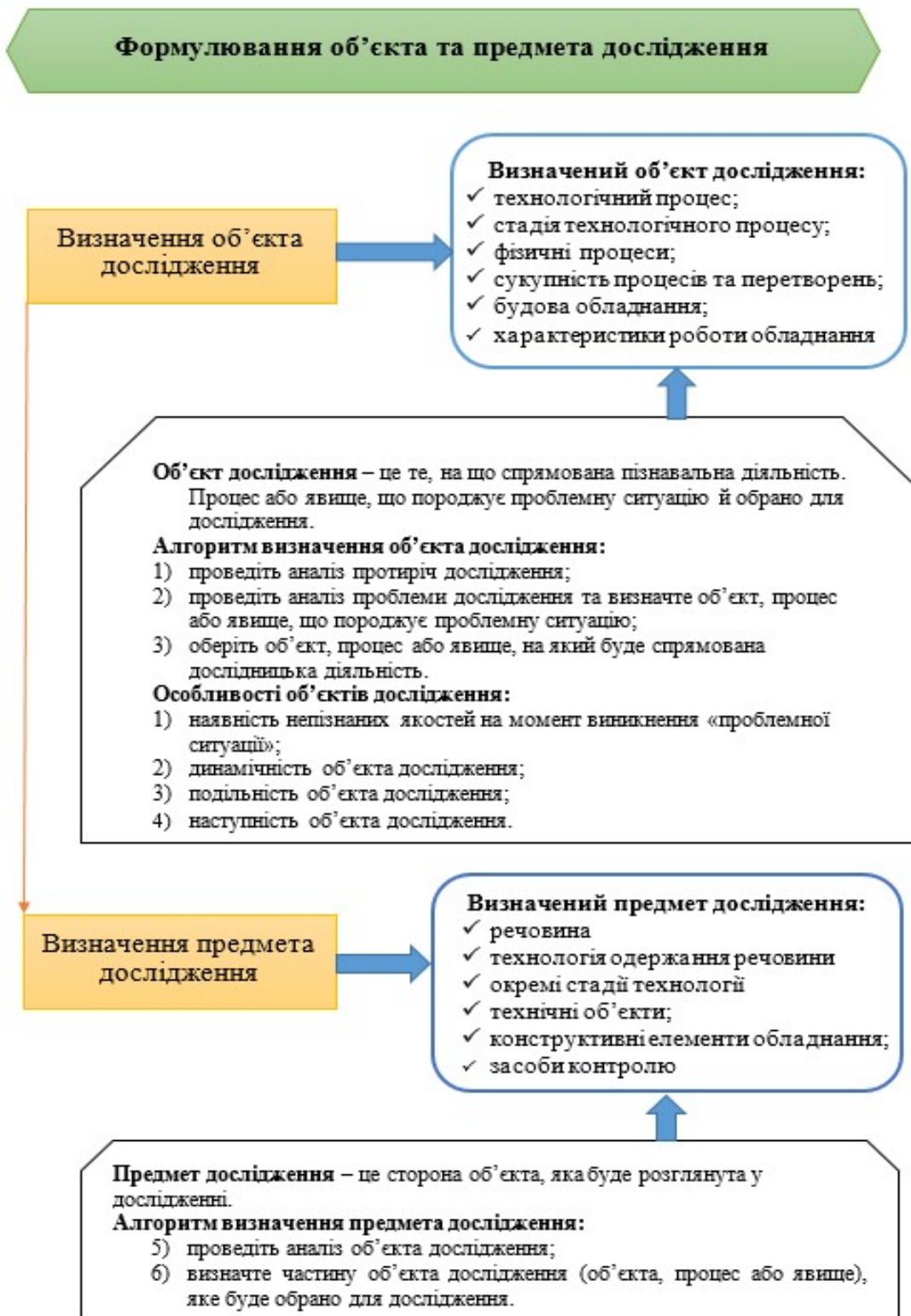

Рис. 13. Формулювання об'єкта та предмета дослідження

Гіпотеза – це припущення, яке дослідник ставить на початку дослідження і яке планує перевірити або спростувати за допомогою збору й аналізу даних.

Найбільш поширені формулювання терміна «гіпотеза» – це: рідкісного роду здогадки про прямі неспостережувані форми відносин явищ або причини, що організують ці явища; особливого роду висновок, у формі якого просувається якийсь здогад; складний спосіб, який збирає у собі як висунення догадки, так і його наступне доведення (рис. 14).

Рис. 14. Схематичне зображення формування гіпотези

Гіпотезу треба формулювати так, щоб вона була конкретною та спрямованою на визначення зв'язку між об'єктом і предметом дослідження. Вона має бути обґрунтованою і максимально чіткою. Стадії формулювання гіпотези подано на рис. 15.

Гіпотезу можна формулювати у формі ствердження або запитання, але вона має бути конкретною та вимірюваною.

Наприклад, для вищенаведеного предмета дослідження, робоча гіпотеза може мати такий вигляд: «Використання інноваційних технологій позитивно впливає на формування у старших дошкільників мовленнєвої готовності до навчання у школі в умовах закладу дошкільної освіти у порівнянні з традиційними методами навчання».

Об'єкт, предмет і гіпотеза визначають рамки дослідження і допомагають спрямувати зусилля на досягнення конкретних цілей. Вони є важливими для розробки плану дослідження та визначення методології.

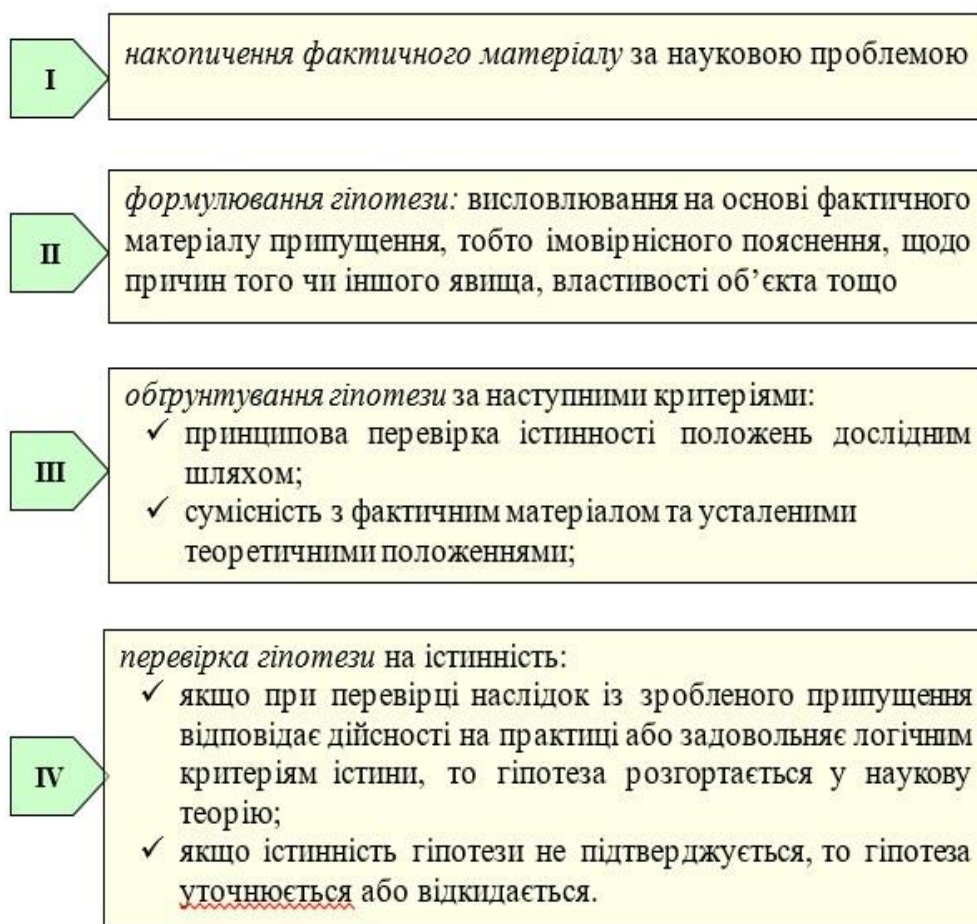

Рис. 15. Стадії формулювання гіпотези

4.5. Етап визначення методики дослідження та визначення показників педагогічної діяльності

У плануванні та виконанні педагогічного дослідження важливим є етап визначення методики дослідження та показників педагогічної діяльності. Варто звернути увагу на такі моменти:

1. Розгляньте різні методи дослідження, доступні для галузі дошкільної освіти. Це може включати кількісні (анкетування, опитування, аналіз документів) та якісні (інтерв'ю, спостереження, аналіз відкритих текстів) методи досліджень.

2. Вибір методології має відповідати дослідницькій меті та завданням. Наприклад, для вивчення впливу педагогічних методів на дітей можуть підійти кількісні методи дослідження зі стандартизованими опитувальниками.

3. Розгляньте можливість комбінування різних методів дослідження для отримання більш повного розуміння питань, які вас цікавлять.

Відбувається вибір методичного і програмного забезпечення дослідження та обґрунтовується сукупність методів дослідження, а також способів і прийомів виконання завдань відповідно до концептуальної схеми дослідження (рис. 16). Тут доцільно наголосити на тому, що при виборі методичного забезпечення треба розрізняти поняття методу та методики дослідження. Якщо метод означає спосіб, то методика – правила використання тих чи тих методів.

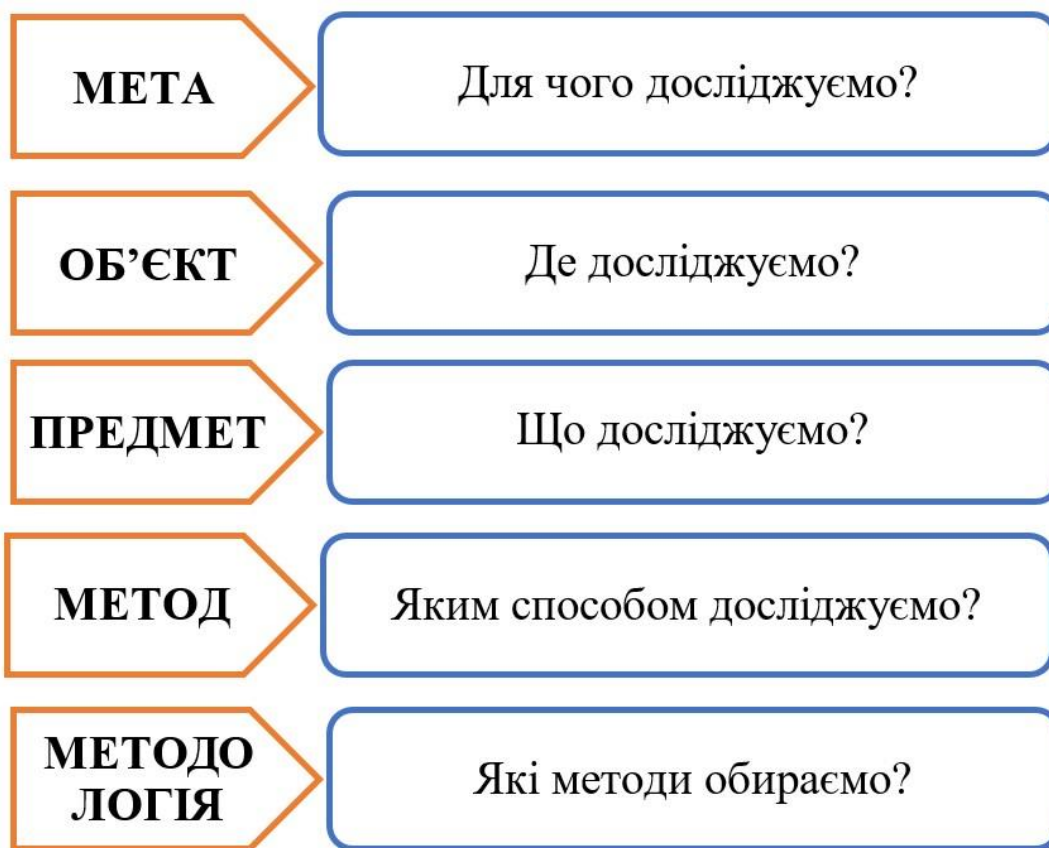

Рис. 16. Елементи наукового апарату дослідження

Показники педагогічної діяльності є конкретними вимірними параметрами, які допомагають оцінити якість або характер педагогічної діяльності. Наприклад, це може бути використання педагогічних методів, оцінка академічної успішності майбутніх вихователів, рівень залучення дошкільників тощо.

Вибір показників має бути обґрунтованим і пов'язаним із завданнями та гіпотезою вашого дослідження.

Пам'ятайте про важливість об'єктивних та достовірних показників, які можна виміряти й аналізувати систематично.

Якщо ви використовуєте опитування або анкети для збору даних, розробіть їх так, щоб вони відображали ваші показники та допомагали зібрати необхідну інформацію.

Випереджене тестування інструментів допоможе дослідникові виявити можливі недоліки або непослідовності та внести корективи до їхнього використання.

Рис. 17. Методика проведення педагогічного дослідження

Важливо пам'ятати, що вибір методики дослідження і визначення показників мають бути зроблені з великою уважністю, оскільки вони визначають якість та значущість результатів дослідження. Крім того, планування дослідження допоможе ефективно організувати роботу і виконати її систематично.

4.6. Етап експериментального дослідження

Експериментальне дослідження – це один із ключових етапів наукового дослідження при якому проводяться спеціально організовані експерименти для збору даних і отримання об'єктивних результатів у галузі дошкільної освіти, здійснюється систематизація, узагальнення, конкретизація наукових фактів, всебічне вивчення конкретного об'єкта дослідження, різних його аспектів (структури, зв'язків, характеристик, істинності гіпотези чи гіпотез).

Основні етапи експериментального дослідження включають:

1. Планування експерименту. Визначення його мети, формулювання гіпотези, вибір методів та інструментів для збору даних, а також розроблення детального плану проведення експерименту.
2. Підготовка обладнання та матеріалів. Забезпечення усіх необхідних ресурсів для проведення експерименту, включаючи прилади, реактиви, приладдя тощо.
3. Збір даних. Виконання планування експерименту шляхом проведення спеціальних вимірювань, спостережень або інших методів збору інформації.
4. Аналіз даних. Обробка і статистичний аналіз зібраних даних для визначення результатів експерименту та перевірки гіпотези.
5. Інтерпретація результатів. Визначення значущості та інтерпретація отриманих даних у контексті поставленої гіпотези.
6. Публікація звіту про експеримент, що включає в себе опис методології, отримані результати та їхню інтерпретацію, щоб інші дослідники могли оцінити і повторити експеримент.
7. Дослідження можливих помилок. Аналіз можливих джерел помилок та недоліків у проведенні експерименту і розробка методів для їхнього виявлення й усунення.
8. Повторення експерименту. У разі необхідності повторення експерименту для підтвердження отриманих результатів та перевірки їхньої стабільності.

Експериментальні дослідження є важливою частиною наукового методу і дають змогу встановлювати причиново-наслідкові зв'язки між явищами, перевіряти гіпотези та розвивати наукові знання.

4.7. Обробка, аналіз та узагальнення матеріалів дослідження

Обробка, аналіз і узагальнення матеріалів дослідження – це важливий етап наукового дослідження, який допомагає зрозуміти отримані результати, сформулювати на їх основі висновки. На цьому етапі наукового дослідження відбувається етап формулювання наукових висновків, обробка, узагальнення матеріалів дослідження, доведення істинності власних наукових суджень через аргументацію, способи оформлення результатів наукових досліджень. Цей етап включає:

1. Організацію та обробку даних. Спершу необхідно організувати всі зібрані дані. Це може включати їх впорядкування у таблиці, створення графіків, діаграм, обчислення статистичних параметрів, таких як середнє значення, стандартне відхилення, кореляції і т. д. Така обробка даних допомагає зрозуміти їхню структуру та розподіл.
2. Статистичний аналіз. Після обробки даних важливо виконати статистичний аналіз, щоб визначити, наскільки результати статистично значущі. Це може передбачати використання різних статистичних тестів, таких як t-тести, аналіз дисперсії (ANOVA), кореляційний аналіз та інші, залежно від характеру дослідження і зібраних даних.
3. Інтерпретацію результатів. Після статистичного аналізу треба інтерпретувати отримані результати. Визначити, чи підтверджують вони гіпотезу дослідження, які вони мають практичні або теоретичні наслідки, і чи потребують додаткового дослідження.
4. Узагальнення та висновки. У цьому кроці важливо сформулювати висновки на основі аналізу результатів. Це означає

встановлення загальних закономірностей або тенденцій на основі дослідження та визначення їхньої значущості у контексті поставленої проблеми.

5. Підготовку звіту. Результати дослідження і висновки мають бути представлені у науковому звіті або статті. Звіт повинен включати вступ, огляд літератури, методологію дослідження, результати, аналіз та висновки.
6. Перегляд та оцінка. Надсилайте свій звіт або статтю для оцінки і перегляду колегами або експертами у відповідній галузі. Це допоможе забезпечити якість та достовірність дослідження. Також на цьому етапі важливим моментом може стати доведення хибності й необґрунтованості певних тверджень, тобто їх спростування. Дотримання правил доказовості чи спростування наукових результатів є обов'язковою умовою і етикою професійного спілкування та взаєморозуміння між науковцями, які є прибічниками різних наукових теорій чи парадигм.

На основі отриманих результатів можуть визначитися подальші напрями або необхідність проведення додаткових досліджень для поглибленого розуміння теми. Цей процес допомагає науковим дослідникам систематизувати інформацію, отриману під час експерименту, і перетворити її на наукові знання.

Формами узагальнення результатів наукового дослідження є усний виклад (доповідь, повідомлення, виступ) або друкована праця.

Уважаємо за потрібне зазначити, що усний виступ через вимоги до його лаконічного викладу, має бути змістовним й аргументованим, не деталізованим щодо окремих положень, адже це може знизити його якість. Підсилити виступ можна слайдами, на яких можна подати значну кількість статистичних матеріалів, здійснити графічну інтерпретацію взаємозв'язків між елементами тої чи тої системи, структуру дослідження, алгоритми, схему експерименту, виявлені залежності у табличній або графічній формі та ін.

Більш детально про особливості викладу результатів педагогічних досліджень у галузі дошкільної освіти розкрито у темі 8.

ТЕМА 5

Методологічні засади педагогічних досліджень у галузі дошкільної освіти

План

- 5.1. Особливості процесу пізнання, використовуваних методологій і методів оцінювання отриманих результатів у галузі дошкільної освіти.
- 5.2. Методологічна основа дослідження. Рівні методології.
- 5.3. Фундамент української дошкільної педагогіки.
- 5.4. Методологія дослідження історико-педагогічного процесу.
- 5.5. Специфіка використання методів наукового пізнання у порівняльно-педагогічних дослідженнях.

5.1. Особливості процесу пізнання, використовуваних методологій і методів оцінювання отриманих результатів у галузі дошкільної освіти

Процес пізнання, використання методологій і методів оцінювання результатів у дошкільній освіті має важливе значення для розвитку дітей, оскільки цей період є ключовим у формуванні основних знань, навичок та когнітивних функцій. Дошкільна освіта сприяє створенню бази для подальшого навчання і розвитку дітей. Розглянемо особливості процесу пізнання і методів оцінювання отриманих результатів у дошкільній освіті.

Дослідник повинен розуміти сутність понять «методологія», «методологія науки», «методологія пізнання», «методологічна засада педагогіки».

Таблиця 3. Дефініції методології науки

Категорія	Зміст
Методологія	учіння про науковий метод пізнання і сукупність пізнавальних засобів, методів, прийомів, які використовуються у будь-якій науці, сфері знань, яка вивчає засоби, передумови організації пізнавальної діяльності.
Методологія науки	система найбільш загальних принципів, положень і методів, що складають основу цієї науки.
Методологія пізнання	сукупність засобів, методів, прийомів, що використовуються в процесі пізнання і сукупність прийомів дослідження, що використовуються у даній науці.
Методологічна засада педагогіки	наукове підґрунтя пояснення основних педагогічних явищ і розкриття їх закономірностей.

Процес пізнання і використання теоретичних, емпіричних, статистичних і математичних методів (рис. 18) у дошкільній освіті є фундаментальним елементом виховання та навчання дітей. У цьому важливому етапі розвитку вони вивчають світ навколо себе, розвивають критичне мислення і важливі навички, які вони використовуватимуть протягом усього життя. Дошкільна освіта сприяє формуванню базових знань і навичок, а також створює фундамент для подальшого навчання й розвитку.

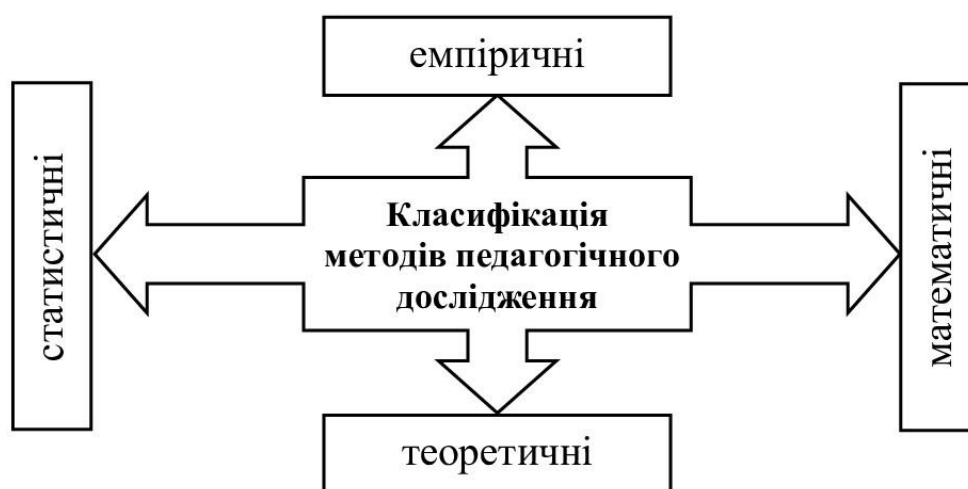

Рис. 18. Класифікація методів педагогічного дослідження

Один із ключових аспектів процесу пізнання та методів у дошкільній освіті – ігровий підхід. Гра – це важлива частина освітнього процесу, яка дає змогу дітям вчитися через гру та розвивати різні аспекти своєї особистості. Вона сприяє розвитку фантазії, спостережливості, вміння спілкуватися та виконувати завдання, допомагає дітям вивчати світ, виконувати завдання, розвивати уяву і творчість. Через гру діти вчаться врегульовувати конфлікти, співпрацювати, керувати своїми емоціями.

Дітям потрібно надавати можливість досліджувати світ за допомогою органів чуття. Дотик, слух, зір і запахи допомагають засвоювати інформацію та формувати основи наукового мислення. Діти торкаються предметів, слухають звуки, сприймають аромати, дивляться на кольори і форми. Цей пізнавальний процес сприяє розвитку їхнього сприйняття і усвідомлення навколишнього середовища.

Спостереження є ще однією важливою навичкою, яку діти розвивають у дошкільній освіті. Вони вчаться спостерігати за явищами навколо себе, розуміти причиново-наслідкові зв'язки і робити висновки. Спостереження може бути використане для вивчення природи, тварин, рослин, а також для людей та їхньої поведінки.

Кожна дитина унікальна, і методи навчання й оцінювання мають бути адаптованими до її особливостей. Вихователі намагаються зрозуміти потреби кожної дитини і відповідно до них надати їй підтримку.

Дошкільники також мають можливість брати участь у простих наукових експериментах, де можуть висувати гіпотези та перевіряти їх шляхом дослідження, робити власні відкриття. Це допомагає розвивати навички критичного мислення та проблемного підходу до виконання завдань. Відповідно до вікових особливостей дошкільники можуть брати участь у простих наукових експериментах, у ході яких перевіряти гіпотези, вивчати причиново-наслідкові зв'язки. Діти навчаються спілкуватися, висловлювати свої думки та ідеї, і це є важливим аспектом їхнього розвитку.

Застосування інтерактивних методів навчання та групових завдань сприяє взаємодії між дітьми, стимулює обмін досвідом і знаннями. Групові завдання і спільні проєкти допомагають їм вчитися один від одного, спільно розв'язувати завдання, що підвищує їхню соціальну компетентність. Мистецтво, музика та творчість відіграють важливу роль у розвитку дитячої уяви та творчих здібностей. Інтеграція цих елементів стимулює творчий потенціал дітей.

Використання різноманітних навчальних матеріалів, таких як пазли, конструктори, малювання та інші, допомагає розвивати творчість і логічне мислення. Діти мають можливість використовувати різні інструменти та ресурси для виконання завдань і створення проєктів. Вихователі повинні заохочувати дітей формулювати запитання, намагатися разом з ними знаходити відповіді шляхом дослідження й обговорення.

У дошкільній освіті важливо забезпечувати зворотний зв'язок, формальну оцінку, що сприяє поліпшенню якості навчання і розвитку. Оцінка включає конструктивний відгук та підтримку.

Загалом, процес пізнання дітей спрямований на організацію розвивального середовища, в якому вони розвивають навички, які їм будуть корисні у майбутньому навчанні та житті загалом. Важливо пам'ятати, що дошкільна освіта відіграє ключову роль у формуванні мислення та особистісного розвитку дітей, сприяє розвитку їх креативності, самостійності й аналітичних навичок.

Процес пізнання та оцінювання у галузі дошкільної освіти відіграє важливу роль у формуванні особистості дитини та її підготовці до майбутнього навчання. Особливості цих процесів відображають унікальний характер навчання і розвитку дітей віком від трьох до шести років. Методи навчання та оцінювання враховують унікальність цього вікового періоду і сприяють розвитку всіх аспектів особистості дитини.

5.2. Методологічна основа дослідження. Рівні методології

Методологія є важливою складовою будь-якого дослідження, включаючи педагогічні. Методологічна основа дослідження – це теоретичний фундамент або підмурівок, на якому ґрунтується проведення дослідження. Вона визначає загальний підхід і принципи, які вибрані дослідником для вивчення конкретної проблеми чи питання. Вона важлива для того, щоб дослідження було системним, консистентним і науково обґрунтованим.

Методологічна основа дослідження відіграє важливу роль у процесі наукового дослідження, оскільки допомагає визначити і спрямувати всі етапи дослідницької роботи. Вона є підтримкою для дослідника, дає йому можливість визначити фундаментальні питання та обрати підходи, що відповідають специфіці обраного дослідження.

Наукові методи і методики визначають, які інструменти та прийоми використовуються для збору та обробки даних у дослідженні. Це можуть бути як кількісні методи (анкетування та статистичний аналіз), так і якісні (інтерв'ю і аналіз контенту). Вони допомагають дослідникові вибрати найбільш ефективні способи отримання інформації і аналізу результатів.

Методологічне знання може бути представлене у двох формах: описовій або нормативній (дескриптивній або прескриптивній).

Дескриптивна форма методологічного знання вказує на те, що методологія вивчає і описує методи і процеси, які використовуються у наукових дослідженнях для отримання, аналізу й інтерпретації даних. Ця форма знання фокусується на тому, як наукові дослідники підходять до проблем і встановлення фактів у своїх областях досліджень.

Дескриптивна методологія визначає, як саме науковці збирають, обробляють, аналізують та інтерпретують дані у своїх дослідженнях. Вона надає детальний опис кроків, процедур та інструментів, використовуваних у науковому дослідженні. Ті з них, що працюють з цією методологією, ретельно аналізують сильні та слабкі сторони

різних методів дослідження. Вони оцінюють, які з них найбільш ефективні для конкретних завдань та областей. Ця методологія також вимагає докладного документування усіх етапів роботи, включаючи обрані методи, зразки даних, засоби аналізу й отримані результати. Це допомагає іншим ученим перевірити і відтворити дослідження.

Дослідники, які працюють з дескриптивною методологією, також можуть сприяти розвитку нових методів дослідження або вдосконаленню наявних, пропонувати нові ідеї та підходи для удосконалення методології у галузі дошкільної освіти.

Прескриптивна форма методологічного знання вказує на те, які методи чи правила треба використовувати у конкретних ситуаціях або областях досліджень. Ця форма знання надає рекомендації та прескрипції для досягнення певних результатів у науковому дослідженні або в іншій діяльності. Прескриптивна методологія встановлює чіткі правила і норми, яких треба дотримуватися під час виконання наукового дослідження. Вони можуть стосуватися процесів збору даних, аналізу й інтерпретації результатів та доповідей.

Прескриптивна методологія може включати стандарти якості, яких важливо дотримуватися для забезпечення достовірності та точності результатів. Це можуть бути вимоги до контролю якості, репрезентативності вибірки, етики дослідження тощо. Ця методологія може також містити рекомендації та методичні поради щодо того, як досягти успіху у виконанні конкретних завдань. Вони можуть стосуватися вибору методів дослідження, підходів до аналізу даних, підготовки наукових публікацій тощо. Прескриптивна методологія може також об'єднувати регулятивні структури, такі як етичні кодекси або стандарти безпеки, вимагати, щоб дослідники дотримувалися у роботі певних процедур. Це може забезпечити їхню стандартизацію і консистентність.

Усі ці складові методологічної основи дослідження взаємодіють і доповнюють одна одну, створюючи науковий фундамент для його проведення. Вони конкретизуються системним, цілісним і діяльніс-

ним підходами, зміст яких представлено на рис. 19, а також допомагають дослідникові спрямувати свої зусилля і здійснювати наукову роботу відповідно до високих стандартів наукової чесності і об'єктивності.

Рис. 19. Методологічні підходи у вивченні педагогічних явищ

Існують різні рівні методології, які визначають загальний підхід до проведення дослідження, а саме: філософський, епістемологічний, методологічний рівень у дисципліні, методологічний рівень конкретного дослідження, методологічний рівень аналізу результатів.

Філософський рівень методології дослідження – це основні філософські поняття і підходи, які визначають погляди дослідника

на природу знання, істину, реальність і джерела знань. На цьому рівні визначаються загальні принципи наукового пізнання, категоріальний апарат, структурні та функціональні компоненти, тобто, уся система філософського знання. Вони визначають уявлення дослідника про світ, що впливає на вибір методів і способів роботи з інформацією, наприклад, позитивізм, конструктивізм, герменевтика, критичний реалізм і т. ін.

Епістемологічний рівень визначає, як дослідник може дізнатися про світ та які джерела і методи можуть бути використані для отримання цих знань. Вони допомагають визначити роль спостережень, експерименту, досвіду і теорій у формуванні наукового знання. Епістемологія уможливорює визначення того, як дослідник може дійти до істини або прийти до пізнання предмета дослідження.

Методологічні концепції об'єднують теоретичні ідеї та моделі, які допомагають дослідникові усвідомити підходи до організації дослідження і аналізу обраної проблеми, питання. Це можуть бути концепції процесу дослідження, взаємозв'язку між змінними, або теоретичні рамки, які служать основою для подальших досліджень. Теоретична модель визначає, які аспекти проблеми чи питання будуть досліджені та як вони пов'язані між собою.

Методологічний рівень визначає методи і прийоми, які використовуються для збору, обробки й аналізу даних у дослідженні, і передбачає вибір методів, інструментів та підходів, що допомагають досягти дослідницьких цілей.

Методологічний рівень у дисципліні, зокрема у педагогічних дослідженнях, це рівень, на якому розглядаються специфічні методи та підходи до вивчення освіти, навчання, виховання, педагогічних процесів і практик. Передбачає розгляд методологій, які характерні саме для педагогічного дослідження.

Методологічний рівень конкретного дослідження – це найближчий рівень, де дослідник вибирає конкретні методи, процедури й інструменти для проведення конкретного дослідження. Він враховує особливості предмета та завдань дослідження.

Методологічний рівень аналізу результатів дає можливість дослідникові після збору даних вибрати методи та підходи для аналізу й інтерпретації результатів дослідження.

Кожен з цих рівнів має важливе значення у розвитку наукового пізнання та допомагає вченим структурувати свій підхід до дослідження. Важливо враховувати, що методологія може бути різною залежно від предмета і мети дослідження, а також підходів виконавця роботи.

5.3. Фундамент української дошкільної педагогіки

Фундаментом української дошкільної педагогіки є українська народна філософія; праці та ідеї українських філософів; наукові психолого-педагогічні дослідження у галузі дошкільної освіти; педагогічний досвід.

Підґрунтям народної педагогіки та міцним фундаментом української дошкільної педагогіки становлять праці видатних філософів, педагогів, громадських діячів, поетів та письменників, у яких відображено ідеї виховання і розвитку дитини, вплив батьків та вихователів на цей процес, розкрито виховний потенціал і виховну практику вихователів, батьків. З народної педагогіки, що має право вважатися першоосновою становлення і розвитку українського дошкілля, почерпнули творче натхнення не одне покоління видатних українських науковців.

Зокрема, цінними для української дошкільної педагогіки є праці видатного педагога, культурно-громадського діяча, письменника О. Духновича, в яких доведено зв'язок між народною педагогікою та науковою педагогікою, обґрунтовано вплив рідної мови, рідного середовища на навчання і виховання дітей, розкрито виховний потенціал засобів української народної педагогіки (народні ігри, руханки, танці, обробіток ґрунту, стрибки, біг, плавання, лазіння по деревах, боротьба, прогулянки в поле і ліс, а взимку – катання на санках, лижах, гра в сніжки, ліплення сніговика). Виховання, зазначав К. Ушинський, існує стільки ж часу, скільки існує народ, та

відображає у собі історію народу, його традиції і найбільш суттєві якості. Величезне значення має народна казка як засіб виховного впливу.

Ідеями української народної філософії та народної педагогіки наповнена спадщина українського філософа, письменника та педагога Г. Сковороди. Він неодноразово наголошував на особливій ролі виховного досвіду народу у педагогічній науці та житті суспільства. Автор у притчах, байках, творах вказує на перевагу рідного виховання дітей, звеличує мову, звичаї, традиції як засоби становлення особистості дитини. Г. Сковорода вважав, що кожен має пізнати народ у собі та себе у народі. високо цінував неперевершену виховну силу праці, на якій, повинна ґрунтуватися народна педагогіка, зокрема, був переконаним у тому, що кожна здорова людина повинна обов'язково працювати й займатися тим, до чого має особливий нахил; відстоював ідею про можливість оволодіння простим народом самостійною педагогічною творчістю. Філософські та педагогічні ідеї філософа і педагога стали фундаментом української дошкільної педагогіки.

Ідеї народної педагогіки пронизують спадщину Т. Шевченка, Лесі Українки. І. Франка. У їхніх творах простежується щира любов до дітей, повага до жінки-матері тощо.

Виховання дітей є досить складним, багатоаспектним процесом, тому остаточного розв'язання усіх його проблем не існує, а це, своєю чергою, зумовлює постійну потребу у психолого-педагогічних дослідженнях у галузі дошкільної освіти. Їх зміст визначається цілеспрямованим пошуком шляхів удосконалення процесів виховання, навчання і розвитку дітей дошкільного віку та ґрунтується на вихідних положеннях, що об'єднуються у концепцію дослідження.

Ефективність досліджень у галузі дошкільної педагогіки оцінюють за ступенем їх новизни та значущості результатів для її розвитку. Теоретичний та методичний рівні дослідження забезпечують подолання нагальних проблем освітнього процесу у ЗДО у контексті сучасних вимог, а їх ефективність безпосередньо пов'язана із якістю розв'язання конкретних освітніх завдань.

Наукові дослідження у галузі дошкільної освіти допомагають виявляти нові тенденції, методи та стратегії для удосконалення освітнього процесу. Освітні потреби та соціокультурний контекст постійно змінюються, і саме наукові студії допомагають вихователям пристосовуватися до цих змін, розробляти нові методики та програми, які враховують сучасні вимоги, виявити підходи й методи, найбільш ефективні для досягнення найкращих результатів, а також вдосконалювати методи та підходи до навчання і виховання дошкільнят, сприяють розробці нових педагогічних стратегій і програм, спрямовані на забезпечення оптимального фізичного, психологічного, соціального розвитку дітей.

Основні напрями наукових досліджень у галузі дошкільної освіти включають:

- вивчення процесів формування особистості дитини, враховуючи психологічні, соціальні й емоційні аспекти;
- дослідження ефективних методів навчання та виховання, які підходять для дошкільного віку, у т. ч. розвиток мовлення, математики, творчості тощо;
- оцінку і моніторинг розвитку дітей;
- дослідження процесів соціалізації і адаптації дітей до колективу та соціуму;
- вивчення процесів розвитку пам'яті, уваги, мислення та інших когнітивних функцій у дітей дошкільного віку;
- дослідження факторів, що впливають на психологічну безпеку дітей у дошкільних установах, розробка заходів для її забезпечення;
- вивчення можливостей використання сучасних технологій у процесі навчання та розвитку дітей;
- дослідження педагогічної підготовки вихователів для роботи з дітьми дошкільного віку.
- вивчення впливу соціокультурних чинників на навчання та виховання дітей, у т. ч. роль сім'ї, мови, традицій і культурного середовища.

Наукові дослідження сприяють розвитку і впровадженню нових технологій в освітній процес, що робить його більш ефективним й доступним, допомагають виявляти найкращі методи навчання та виховання, що сприяє підвищенню професійної кваліфікації вихователів. Важливе їх завдання – створити наукову базу для шкільної освіти, підвищити якість виховання та підготовку дітей до школи, забезпечити їхній оптимальний фізичний, психологічний, соціальний розвиток, також отримати різного роду дані про динаміку розвитку педагогічного явища з огляду на умови, в яких воно функціонує, а їхня обробка потребує тривалої перевірки. Незважаючи на це, саме завдяки педагогічним дослідженням оновлюються стратегії дошкільної освіти та реалізуються найбільш суттєві нововведення у педагогічну практику.

Педагогічний досвід і педагогічна практика є важливою та невід’ємною складовою фундаменту української дошкільної педагогіки, надаючи можливість вихователям експериментувати з різними педагогічними методиками і підходами, розробляти власні педагогічні стратегії, діагностувати потреби й можливості дітей, проводити спостереження і оцінювати їхній розвиток (рис. 20). Педагогічний досвід може сприяти формуванню професійної самоідентифікації вихователів, допомагаючи їм визначити, чи вони зацікавлені у роботі з дітьми та розвитку вихователем ЗДО.

Педагогічна практика дає майбутнім вихователям можливість отримати практичний досвід роботи з дітьми в ЗДО. Це допомагає їм краще розуміти реальні виклики і потреби дітей та вихователів, розвивати педагогічні навички та вміння. Важливим елементом педагогічної практики є відповідальність за дітей та їхній розвиток, що допомагає вихователям набувати педагогічного етичного ставлення і відчуття відповідальності. Участь у педагогічній практиці може підвищити мотивацію майбутніх вихователів до вивчення дошкільної педагогіки та методик, до роботи в ЗДО.

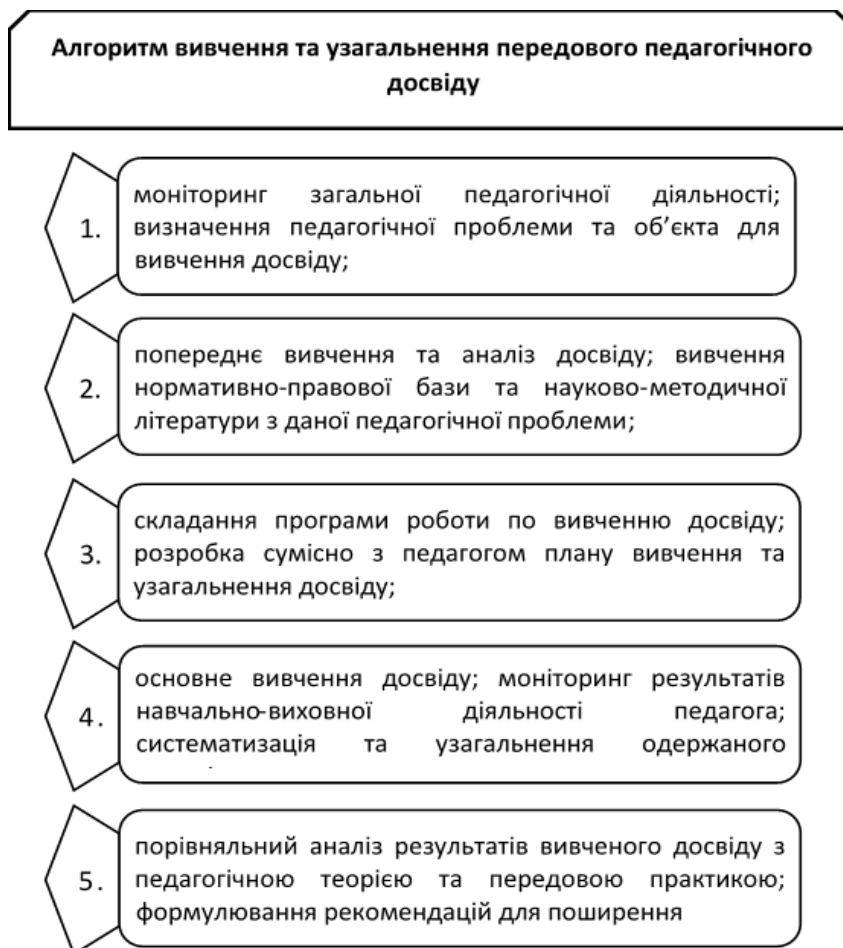

Рис. 20. Алгоритм вивчення та узагальнення педагогічного досвіду

Педагогічна практика в дошкільній освіті відіграє важливу роль у підготовці кваліфікованих вихователів, які можуть надавати якісну освіту і виховання дітям дошкільного віку, бути експериментальним майданчиком для проведення наукових досліджень. Завдяки науковим дослідженням вихователі та науковці можуть працювати разом, щоб забезпечити більш ефективну й адаптовану до потреб дошкільну освіту. Цей процес підтримує постійний розвиток освіти, сприяє підготовці молодого покоління до майбутніх викликів.

5.4. Методологія дослідження історико-педагогічного процесу

Методологія дослідження історико-педагогічного процесу – це підхід до вивчення історії освіти та педагогіки, який об'єднує сис-

тему методів, прийомів і підходів для аналізу й інтерпретації історичних джерел та подій, пов'язаних зі сферою дошкільної освіти і педагогіки. Ця методологія дає змогу дослідникам розуміти, як змінювалися підходи до дошкільної освіти, навчальні програми, методи навчання та педагогічні практики протягом історичного часу.

Основними складовими методології дослідження історико-педагогічного процесу є:

1. Збір і аналіз історичних джерел. Дослідники повинні вивчати історичні документи, архіви, літературні джерела, статті, інтерв'ю тощо, що стосуються освіти та педагогіки. Їх аналіз допомагає відтворити історію освіти, вивчити різні педагогічні концепції та практики.

2. Історіографічний аналіз. Дослідники повинні вивчити попередні дослідження у цій галузі, оцінити підходи та методології, які використовувалися іншими вченими, і включити їх до своєї роботи.

3. Історичний контекст. Важливо розуміти історичний контекст часу, який досліджується, оскільки історичні події та зміни в суспільстві можуть впливати на систему дошкільної освіти та педагогічну практику.

4. Порівняльний аналіз. Дослідники можуть порівнювати різні періоди і системи освіти, щоб зрозуміти еволюцію педагогічних підходів, виявити подібності та відмінності.

5. Теоретичний підхід. Дослідники можуть застосовувати теоретичні концепції і підходи з педагогіки, історії, соціології тощо, для аналізу історичних фактів та розуміння їх впливу на розвиток дошкільної освіти і дошкільної педагогіки.

Методологія дослідження історико-педагогічного процесу вимагає міждисциплінарного підходу і використання різних методів, включаючи аналіз, синтез, порівняння, інтерпретацію й аргументацію. Дослідження у цій галузі може допомогти зрозуміти, як історія впливає на сучасну дошкільну освіту і практику.

5.5. Специфіка використання методів наукового пізнання у порівняльно-педагогічних дослідженнях

Порівняльно-педагогічні дослідження є окремою галуззю педагогічної науки і вивчають освітні системи, педагогічні практики та навчальні підходи в різних країнах або регіонах. Їх специфіка полягає у тому, що вони спрямовані на аналіз і порівняння освітніх систем та педагогічних практик для виявлення спільних особливостей і відмінностей між ними.

У порівняльно-педагогічних дослідженнях використовують різні методи наукового пізнання для збору, аналізу й інтерпретації даних. Основні методи, які можуть бути використані при цьому: аналіз літератури, спостереження, анкетування, опитування, експеримент, аналіз статистичних даних, кейс-студії, інтерв'ю, компаративний аналіз, документальний аналіз, соціологічні методи тощо. Послугування різними методами наукового пізнання дає змогу отримати більш повну й об'єктивну картину про педагогічні системи у різних країнах, їхні особливості, переваги та недоліки, що може бути корисним для подальшого вдосконалення освітніх практик і політик.

Специфіка порівняльно-педагогічних досліджень полягає у такому:

1. Міжнародний орієнтований підхід. Дослідження здебільшого порівнюють освітні системи та педагогічний досвід різних країн або регіонів, тому мають міжнародний орієнтований характер.

2. Багатонаціональний аспект. Вони можуть включати аналіз педагогічних явищ і фактів у багатьох країнах або національних освітніх систем, що вимагає від дослідників враховувати культурні, історичні й соціальні відмінності між цими системами.

3. Діалог між культурами. Порівняльно-педагогічні дослідження сприяють обміну ідеями та досвідом між різними освітніми системами і країнами, сприяючи міжкультурному діалогу.

4. Великий обсяг даних. Дослідження часто включають величезний масив статистичних даних, літературних джерел, документів,

інтерв'ю тощо з різних джерел та регіонів. Важливо виробити критерії до їх відбору.

5. Аналіз впливу культурних і соціальних факторів. Це передбачає дослідження культурних, історичних, соціальних та політичних чинників, які впливають на формування освітніх систем і педагогічних стратегій.

6. Розвиток методології. Порівняльно-педагогічні дослідження розвивають та вдосконалюють методологічні підходи для забезпечення точності та об'єктивності аналізу.

7. Співпраця з міжнародними організаціями. Деякі дослідження проводяться у співпраці з міжнародними організаціями, такими як UNESCO, OECD та іншими, що робить їхні результати більш авторитетними і важливими для формулювання політики в галузі дошкільної освіти.

Порівняльно-педагогічні дослідження важливі для розуміння глобальних тенденцій у галузі дошкільної освіти, обміну кращими практиками та розвитку освітніх систем у світовому контексті. Вони допомагають дослідникам, педагогам та політикам приймати більш обґрунтовані рішення для поліпшення дошкільної освіти на регіональному і глобальному рівнях.

ТЕМА 6

Застосування теоретичних методів пізнання при здійсненні досліджень у галузі дошкільної освіти

План

- 6.1. Теоретичні методи дослідження, їх призначення та специфіка застосування при здійсненні дослідження у галузі дошкільної освіти.
- 6.2. Методи абстрагування, дедукції та індукції, інтуїції, моделювання, узагальнення.
- 6.3. Методи аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, типологізації, конкретизації.
- 6.4. Математичні й статистичні методи.
- 6.5. Взаємодоповнення методів дослідження.

6.1. Теоретичні методи дослідження, їх призначення та специфіка застосування при здійсненні дослідження у галузі дошкільної освіти

Теорію можна представити як систему знань у галузі дошкільної освіти з характеристиками передбачення педагогічних явищ. Дослідники формулюють, вивчають та перевіряють теоретичні знання за допомогою певних наукових методів.

Метод – «шлях до чогось», тобто шлях дослідження, траєкторія пізнання, теорія, навчання, виконання певних видів діяльності, усвідомлений спосіб досягнення конкретного результату, виконання певних завдань.

Метод – це поєднання практичних чи теоретичних прийомів вивчення реальності, які використовують для реалізації завдання і досягнення мети. Метод є початковим етапом майбутнього дослідження і становить його теоретичний результат.

У науковому дослідженні виокремлюють такі групи методів: теоретичного й емпіричного дослідження. До теоретичних належить методи абстрагування, індукції та дедукції, моделювання, узагальнення, інтуїції, аналізу і синтезу, класифікації, типологізації, конкретизації (рис. 21).

Рис. 21. Теоретичні методи дослідження

У широкому науковому вимірі методи дослідження прийнято поділяти на загальнонаукові (коли вони можуть мати й емпіричний, і теоретичний характер) та спеціальні, що застосовуються у наукових дослідженнях у конкретній галузі науки. Зазвичай у наукових дослідженнях поєднують використання і загальнонаукових, і спеціальних методів дослідження.

Вивчення наукових джерел має свої особливості й етапи (рис. 22).

Рис. 22. Етапи вивчення наукових джерел

Теоретичні методи дослідження допомагають ученим розробляти нові ідеї, формулювати гіпотези та розв'язувати складні проблеми, що сприяє розвитку науки і розумінню світу навколо нас. Ці методи використовуються для аналізу, розуміння та розв'язання проблем і питань, що виникають у різних наукових дисциплінах. Вони базуються на логічних й абстрактних роздумах, а також на основі теорій, концепцій і моделей. Критеріями якості інформації у педагогічному дослідженні є цільове призначення, цінність інформації, надійність і достовірність, достатність (повнота), дискретність, безперервність, спосіб і форма подання (рис. 23).

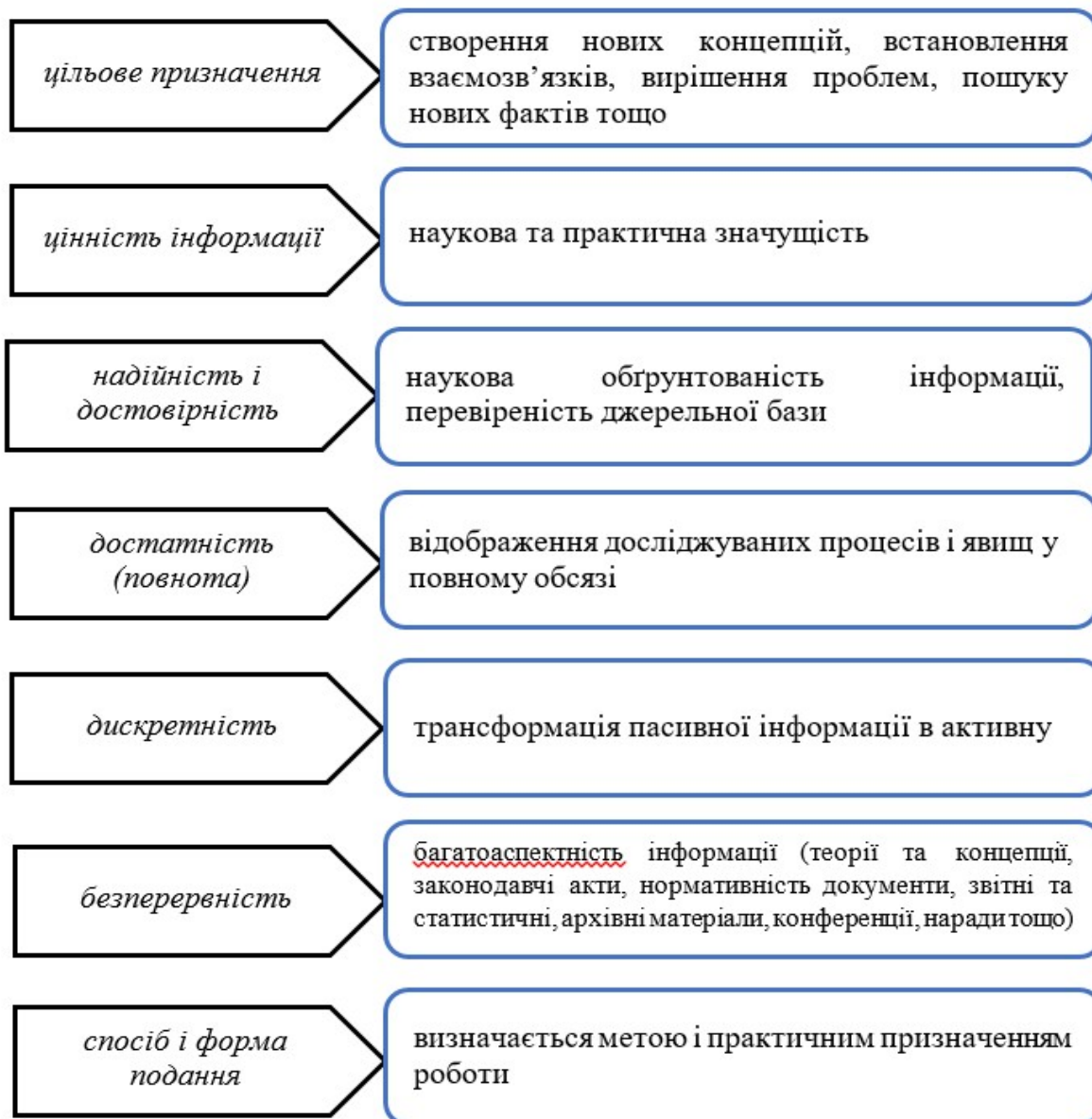

Рис. 23. Критерії якості інформації у педагогічному дослідженні

У науково-педагогічному дослідженні важливими є:

- розробка теоретичних концепцій, які пояснюють явища або процеси і прогнозують їхні результати. Теорії зазвичай підтверджуються або спростовуються за допомогою емпіричних досліджень;
- використання формальної логіки для аналізу й обґрунтування розумових аргументів та висновків, оцінка і аналіз інших теоретичних підходів, концепцій або довідкових джерел для з'ясування їхньої відповідності реальності та доцільності у конкретному контексті;

- трактування філософських аспектів питань, таких як етика, онтологія, епістемологія, для розуміння фундаментальних принципів існування та пізнання;
- аналіз й інтерпретація архівних документів і текстів для виявлення нових та розв’язання історичних або культурних питань;
- дослідження філософських аспектів наукового пізнання, таких як природа наукового знання, методологія досліджень та співвідношення між наукою і релігією;
- розробка нових концепцій, теорій або гіпотез, які спрямовані на розв’язання питань і проблем у педагогічній науці та в галузі дошкільної освіти.

Реалізація вищеперелічених завдань можлива при ретельному опрацюванні джерел наукових досліджень, які представлено на рис. 24.

Рис. 24. Джерела наукових досліджень у галузі дошкільної освіти

Дослідник самостійно визначає послідовність вивчення того чи того джерела, його змістове наповнення та оцінює якість поданої інформації.

6.2. Методи абстрагування, дедукції та індукції, інтуїції, моделювання, узагальнення

Абстрагування – це один із теоретичних методів дослідження, який використовується для виділення ключових або суттєвих характеристик об'єкта або явища та ігнорування несуттєвих деталей. Цей метод дає змогу спростити складний об'єкт або явище, створюючи абстракції або загальні моделі, які полегшують аналіз і розуміння.

Метод абстрагування дає можливість дослідникові виділити лише основне, при цьому не надто звертаючи увагу на несуттєву інформацію про предмет дослідження. Можна виділити два етапи процесу абстрагування.

Перший етап – це виділення найважливішого, тобто доведення факту значимості кожного з досліджуваних явищ.

Другий етап – це реалізація можливостей абстрагування, коли один предмет змінюється іншим, простішим. І цей предмет є взірцем першого. Під час дослідження можна замінити складне простим, проте таким, яке відображає головне у цьому складному.

Основні принципи методу абстрагування включають:

- ✓ Вибір суттєвих характеристик. Відбір основних рис, властивостей або аспектів об'єкта, які є найважливішими для конкретної задачі дослідження. Ці характеристики є ключовими для створення абстракцій.
- ✓ Виділення загальних рис. Створення загальних моделей або концепцій, які об'єднують багато конкретних випадків. Це допомагає розуміти сутність об'єкта або явища на більш високому рівні абстракції.
- ✓ Відокремлення від контексту. Виокремлення об'єкта або явища зі свого контексту для аналізу та дослідження незалежно від конкретних обставин.
- ✓ Узагальнення. Використання абстракцій для розв'язання більшого діапазону проблем або відповідності до більшої кількості ситуацій.

- ✓ Спрощення. Зменшення складності об'єкта або явища, щоб зробити його більш доступним для аналізу та розуміння.

Метод абстрагування дуже важливий для наукових досліджень, а також для рішень у практичних сферах, таких як інженерія, програмування, дизайн і т. д. Він дає можливість ученим та фахівцям виділяти суттєві аспекти і поняття, що лежать в основі конкретних явищ, щоб розробляти ефективні рішення й моделі.

Методи індукції та дедукції є основними методами логічного мислення і використовуються у педагогічній науці для вивчення і розуміння явищ, а також створення аргументів. Основні відмінності між ними полягають у способах вивчення та використанні. Індуктивні висновки дають лише ймовірні знання, оскільки базуються на емпіричних спостереженнях остаточної кількості об'єктів.

Індукція виходить з конкретних спостережень або фактів та виводить загальний висновок або твердження. Це означає, що на основі обмеженого набору прикладів робиться загальний висновок. Висновок, отриманий індуктивним методом, не є абсолютно достовірним і завжди піддається ризику помилки, оскільки ґрунтується на обмеженому наборі спостережень.

Дедукція виходить із загальних принципів, законів або тверджень та застосовує їх до конкретних ситуацій для отримання конкретних висновків. Висновки щодо якоїсь однієї спільноти робляться на основі знань про спільні властивості всієї спільноти. Під час методу дедукції використовують загальні наукові положення при дослідженні конкретних явищ. Це означає, що дедукція перевіряє, чи правильно або логічно впливають конкретні висновки із загальних принципів. Висновок, отриманий дедуктивним методом, є абсолютно правильним, якщо загальні принципи або закони точні. Якщо загальні принципи точні, аргумент дедукції також вважається точним. Дедуктивні висновки дають достовірніші знання.

Важливо враховувати, що обидва методи мають сильні та слабкі сторони. Індукція дає змогу робити узагальнення на основі спостережень, але вона не завжди дає абсолютно точні висновки. Дедукція дає точні висновки, якщо загальні принципи точні, але вона

обмежена тими принципами, які використовуються в аргументі. У науковому дослідженні часто використовуються обидва методи для здобуття більш повного розуміння та перевірки гіпотез і теорій.

Інтуїція – метод пізнання, який виражений безпосередньо у процесі пізнання на відміну від опосередкованого методу пізнання, розв’язання проблеми на основі здогаду й ірраціонального домислу.

Метод інтуїції у педагогічних дослідженнях базується на використанні особистого внутрішнього відчуття, спонтанного розуміння або «шостого відчуття» для отримання інформації, узагальнення висновків або прийняття рішень. Цей метод ґрунтується не на логічних доказах, науковому дослідженні або об’єктивних фактах, а на особистому досвіді та інтуїтивних переживаннях.

Основні характеристики методу інтуїції включають:

- ✓ Суб’єктивність. Інтуїція – це суб’єктивний процес, який ґрунтується на особистому внутрішньому відчутті або переживанні. Він не обов’язково спільний для всіх і може у різних людей відрізнятися.
- ✓ Необ’єктивність. Відсутність об’єктивних доказів або конкретних методів для підтвердження інтуїтивних відчуттів чи переживань може призводити до суб’єктивності та неспільності результатів.
- ✓ Широке використання. Інтуїція може використовуватися у різних сферах життя, включаючи науку, мистецтво, бізнес та інші галузі. Вона може слугувати джерелом натхнення, творчості й інновацій.
- ✓ Не завжди надійна. Інтуїція може бути корисною у багатьох випадках, але не завжди є надійним джерелом інформації або висновків. Інтуїтивні переживання можуть бути помилковими або сприйматися як такі, що не мають об’єктивного підґрунтя.
- ✓ Розвиток. Деякі люди намагаються розвивати свою інтуїцію шляхом практики, медитації або інших технік. Вони вважають, що це може поліпшити їхню спроможність до інтуїтивного розуміння.

Метод інтуїції корисний у ситуаціях, коли немає чітких об'єктивних даних або коли потрібно швидко розв'язати питання. Однак важливо враховувати, що інтуїція може бути суб'єктивною та ненадійною, тому вона часто поєднується з іншими методами, такими як аналіз даних і логіка, для отримання більш об'єктивного та надійного рішення.

Одним із методів дослідження явищ у дошкільній освіті є **метод моделювання**, і саме він дає змогу педагогам створювати середовище, яке сприяє розвитку дітей через імітацію реальних ситуацій, інтеракції та ігрові дії. Основна ідея полягає у тому, щоб навчати дітей через гру, експерименти та послідовність дій. Він базується на використанні моделі того чи того явища. Під моделями розуміють певний макет, який замінює предмет дослідження, і є джерелом інформації, яка стосується цього об'єкта. Моделі мають бути дуже подібними до оригіналу, бувають матеріальні та ідеальні. Матеріальні створюються з дерева, металу, скла, а ідеальні можуть бути у формі креслення, малюнка, схеми, комп'ютерної програми.

Важливими аспектами методу моделювання в дошкільній освіті є:

- ✓ Ігровий підхід. Моделювання часто включає в себе ігровий підхід до навчання, де діти вивчають і взаємодіють з різними предметами, матеріалами та ситуаціями через гру. Гра стимулює творчий розвиток і допомагає дітям засвоювати нові знання і навички.
- ✓ Моделі реального життя. Вихователі створюють середовище, яке моделює реальні ситуації та життєві умови. Наприклад, в ЗДО можуть бути створені мініринок, кухня, аеропорт, лікарня тощо. Це допомагає дітям краще розуміти і вивчати реальний світ.
- ✓ Розвиток соціальних навичок. Моделювання сприяє розвитку соціальних навичок дітей, оскільки вони спілкуються одні з одними, виконуючи різні ролі та завдання у рамках створених ситуацій.

- ✓ Відповідність віку. Метод моделювання повинен урахувати вікові характеристики й інтереси дітей. Моделі та завдання мають бути адаптовані до конкретної вікової групи.
- ✓ Стимулювання творчості. Моделювання сприяє розвитку творчих здібностей дітей, оскільки вони мають можливість експериментувати, висувати гіпотези та виконувати завдання.
- ✓ Оцінка та вдосконалення. Метод моделювання дає вихователям можливість спостерігати за дітьми під час гри та інтеракції, щоб оцінити їхні здібності та потреби, а потім вдосконалити педагогічний підхід.
- ✓ Розвиток пізнавальних навичок. Діти розвивають пізнавальні навички, такі як спостереження, класифікація, порівняння й аналіз, під час моделювання ситуацій.
- ✓ Індивідуалізація. Метод моделювання може бути адаптований до індивідуальних потреб і особливостей кожної дитини, сприяючи їхньому розвитку на рівні, який відповідає здібностям.

Метод моделювання у дошкільній педагогіці допомагає дітям вчитися та розвиватися в природному ігровому середовищі, що сприяє їхньому загальному розвитку і підготовці до подальшого навчання.

Говорячи про *метод узагальнення*, маємо на увазі сукупність систематичної діяльності поєднання окремих об'єктів в одне ціле для знаходження спільних рис та властивостей, які притаманні досліджуваному явищу. Узагальнення обов'язково потрібно доводити до логічного завершення.

6.3. Методи аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, типологізації, конкретизації

Метод аналізу в дошкільній освіті використовується для розуміння, розкриття та оцінки різних аспектів розвитку і навчання дітей. Цей метод допомагає вихователям глибше розуміти дітей,

виявляти їхні потреби, визначати ефективні методи навчання та впливу на їхній розвиток. Основними аспектами методу аналізу у дошкільній педагогіці є такі:

- ✓ Аналіз діяльності. Вихователі розглядають діяльність дітей, аналізують їхні дії, взаємодію з іграшками та іншими матеріалами, а також роль дорослих у цьому процесі. Аналіз діяльності допомагає з'ясувати, як діти вчаться та розвиваються через власну активність.
- ✓ Оцінка розвитку. Вихователі оцінюють рівень розвитку дітей у різних областях, таких як фізичний розвиток, а також розвиток мови, соціальний та когнітивний розвиток. Оцінка дає можливість виявляти сильні та слабкі сторони кожної дитини.
- ✓ Аналіз планування і програм. Вихователі розглядають педагогічні плани і програми для дітей дошкільного віку, аналізують їхню відповідність потребам та інтересам дітей, а також ефективність їхнього використання.
- ✓ Аналіз індивідуальних потреб. Важливо враховувати індивідуальні потреби кожної дитини, їхні особливості та інтереси. Цей аналіз допомагає виявити їхні специфічні аспекти розвитку і навчання.
- ✓ Психологічний аналіз. Вихователі можуть використовувати психологічні методи й інструменти для аналізу психологічного стану дітей, їхньої емоційної сфери та міжособистісних відносин.
- ✓ Спостереження є важливою частиною аналізу у дошкільній педагогіці. Вихователі та педагоги спостерігають за дітьми, їхніми діями, взаємодією і реакціями на різні стимули й ситуації. Спостереження допомагає збирати об'єктивні дані про розвиток і поведінку дітей.
- ✓ Формулювання рекомендацій. На основі аналізу педагоги можуть розробляти індивідуальні та групові рекомендації щодо подальшого навчання та розвитку дітей, а також вдосконалення освітнього процесу.

Метод аналізу в дошкільній педагогіці є важливим інструментом для забезпечення якісної та індивідуальної освіти і розвитку дітей. Він допомагає вихователям краще розуміти потреби та можливості кожної дитини, адаптувати педагогічну діяльність відповідно до цих факторів.

Метод синтезу в дошкільній освіті використовується для об'єднання окремих частин знань, навичок та ідей в комплексні структури, що сприяють розвитку дітей. Цей метод допомагає дітям уявити цілісну картину світу, розуміти взаємозв'язки між різними явищами, формувати творче мислення. Основні аспекти методу синтезу в дошкільній педагогіці такі:

- ✓ Створення комплексних завдань. Вихователі створюють завдання, які вимагають від дітей об'єднувати різні аспекти знань та навичок для досягнення цілі. Наприклад, завдання, де діти мають створити проєкт, який об'єднує елементи малювання, розмови та конструювання.
- ✓ Розвиток творчості. Синтез дає змогу дітям розвивати творчі здібності, оскільки вони повинні створювати нові ідеї та рішення, об'єднуючи різні компоненти.
- ✓ Збагачення навчального досвіду. Синтез сприяє збагаченню навчального досвіду дітей, оскільки вони вчаться поєднувати знання з різних галузей, що дає їм змогу краще розуміти світ.
- ✓ Розвиток критичного мислення. Діти навчаються аналізувати й оцінювати інформацію, виявляючи, які елементи потрібно об'єднати, аби досягти певної мети.
- ✓ Стимулювання самостійності. Синтез допомагає дітям ставити цілі та шукати шляхи їх досягнення самостійно.
- ✓ Подолання інтелектуальних викликів. Діти навчаються розв'язувати складні завдання та проблеми, які вимагають інтеграції різних знань і підходів.
- ✓ Збільшення мотивації. Синтез може зробити навчання більш цікавим та мотивуючим, оскільки діти бачать конкретний результат своєї роботи.

Науковці у галузі дошкільної освіти використовують метод синтезу для розвитку у дітей глибшого розуміння та вміння застосувати набуті знання і навички у різних контекстах. Цей метод допомагає підготувати дітей до навчання у школі, оскільки сприяє розвитку важливих когнітивних і творчих навичок.

Методи аналізу та синтезу є взаємодоповнювальними, і їх використовують у теоретичних дослідженнях під час формулювання гіпотези, постановки завдань досліджень, при визначенні проблеми наукового пошуку або з метою коригування експерименту чи його результату. При підбитті підсумків науково-дослідницької роботи, при формулюванні висновків та рекомендацій, аналіз і синтез – найбільш актуальні та необхідні.

Метод порівняння у галузі дошкільної освіти є важливим інструментом для розвитку когнітивних навичок дітей та їхнього розуміння світу навколо себе. Цей метод полягає у зіставленні об'єктів, понять, явищ або явищ для виявлення подібностей та відмінностей між ними. Основними аспектами методу порівняння у дошкільній педагогіці є такі:

- ✓ Розвиток когнітивних навичок. Метод порівняння допомагає дітям розвивати когнітивні навички, такі як спостереження, класифікація, аналіз та узагальнення.
- ✓ Формування абстрактного мислення. Порівняння різних об'єктів чи понять допомагає дітям формувати абстрактне мислення та здатність виділяти загальні риси.
- ✓ Сприяння розвитку мови. Під час порівняння діти вчаться вживати багатий словник, виражати свої думки та спостереження.
- ✓ Розвиток логічного мислення. Порівняння допомагає дітям розвивати логічне мислення, оскільки вони мають встановлювати логічні зв'язки між об'єктами чи поняттями.
- ✓ Підготовка до математики. Метод порівняння може сприяти підготовці до вивчення математики, оскільки діти вчаться розуміти поняття числа, розмірів та відношень.

- ✓ Розвиток соціальних навичок. Під час порівняння діти спілкуються, обговорюють свої враження та висновки з іншими дітьми, що сприяє розвитку соціальних навичок.
- ✓ Самостійність та самовизначення. Метод порівняння допомагає дітям самостійно приймати рішення, розвивати навички самовизначення.
- ✓ Розвиток творчого мислення. Порівняння може сприяти розвитку творчого мислення дітей, оскільки вони можуть розглядати різні способи порівняння та знаходити нові підходи до проблем.

У галузі дошкільної освіти використовують метод порівняння як спосіб стимулювання інтелектуального розвитку дітей та підготувати їх до школи. Він допомагає дітям краще розуміти світ і розвивати важливі навички, необхідні для успішного навчання та життя.

Методи класифікації, типологізації та конкретизації у дошкільній педагогіці використовуються для систематизації і структурування інформації, навчальних завдань, а також діяльності з метою забезпечення кращого розуміння і ефективного навчання дітей.

Метод класифікації полягає у розділенні об'єктів, явищ, понять тощо на групи або класи відповідно до певних критеріїв або ознак. У дослідженнях у галузі дошкільної освіти цей метод може використовуватися для класифікації іграшок, книг, предметів, тварин, кольорів тощо. Наприклад, класифікація іграшок за формою або функціональністю може допомогти дітям розуміти загальні і відмінні характеристики різних предметів.

Метод типологізації включає розподіл об'єктів або явищ на види або типи на основі специфічних ознак і характеристик. У дошкільній педагогіці цей метод може використовуватися для створення типології дітей, групи іграшок, стилів виховання тощо. Наприклад, створення типології дітей залежно від їхніх інтересів або стилю навчання може допомогти педагогам враховувати їхні індивідуальні особливості.

Метод конкретизації полягає в уточненні або деталізації інформації, завдань чи концепцій для кращого розуміння та засвоєння. У дошкільній педагогіці цей метод може використовуватися для розширення дитячого розуміння або деталізації завдань та інструкцій. Наприклад, вихователь може конкретизувати завдання на малювання, надаючи дітям більше конкретних вказівок щодо кольорів, форми чи розміру.

Ці методи допомагають структурувати та візуалізувати інформацію, що полегшує навчання розвитку дітей дошкільного віку. Вони сприяють розумінню відносин між різними об'єктами та концепціями та допомагають дітям легше опанувати нові знання та навички.

6.4. Математичні й статистичні методи

Математична статистика – це розділ інформатики та математики, який допомагає досліднику вивчати дані про об'єкт і закономірності досліджуваних явищ.

Основними завданнями математичної статистики є:

- перевірка припущень та домислів;
- оцінка розподілу статичних параметрів та можливостей;
- визначення числових характеристик;
- вивчення статистичної залежності, тобто чи перебуває досліджуваний об'єкт під якимось впливом.

Математична статистика дає математичні докази (факти) прийнятих рішень в обставинах невизначеності, зокрема, при відсутності потрібної інформації.

Серед математичних методів домінують ті, які використовуються у педагогічних дослідженнях. Це методи моделювання, реєстрації та ранжування. Застосовують їх для кількісного аналізу матеріалу, отриманого у результаті дослідження. Вони допомагають оцінити кінцевий результат експерименту, збільшують надійність остаточної думки, тобто висновку. І головне, дають привід для теоретичних міркувань дослідників.

Метод ранжування – це послідовний поділ даних у певній систематичності та визначення місця у цьому рядку (наприклад, залежно конкретної ознаки, критерію тощо).

Метод реєстрування – це прояв певної якості в кількості та її явищах (для прикладу, скільки разів дитина відвідувала ЗДО упродовж тижня, місяця та ін.).

Метод моделювання – це створення і дослідження моделей ситуацій. Дослідник створює уявні життєві ситуації, в яких відбуваються повсякденні справи людей. Цей метод допомагає встановлювати взаємозв'язок поведінки людей із конкретними ситуаціями.

Математичні методи дослідження застосовують для кількісного аналізу матеріалу, який був отриманий у ході дослідження. Вони додають процесу дослідження точності, валідності, полегшують сприймання інформації, результативності для оцінювання отриманих даних.

Також, окрім математичних, у наукових дослідженнях використовують статистичні методи.

Педагогічні експерименти використовують різні види середніх величин для аналізу й інтерпретації даних. Найпоширенішими серед них є середня арифметична, медіана і мода. Ці статистичні параметри допомагають дослідникам отримувати розуміння про розподіл даних і важливість різних характеристик досліджуваних сукупностей.

1. **Середня арифметична.** Цей показник використовується, коли існує пряма пропорційна залежність між основною властивістю і даними ознаками. Наприклад, коли підвищення показників навчальної групи приводить до поліпшення результатів кожного її члена. Середня арифметична обчислюється як сума всіх значень поділена на їхню кількість.

2. **Медіана.** Ця величина є мірою середнього положення у сукупності і вказує на значення, розміщене точно посередині впорядкованого ряду даних. Медіана уможливорює врахувати розподіл

значень на шкалі збільшення або зменшення. Вона корисна для визначення центральної тенденції даних незалежно від впливу великих відхилень.

3. *Мода* – це значення, яке з поміж усіх значень ознаки трапляється найчастіше. Вона відображає типове або найбільш поширене значення і є корисною, коли важливо визначити, яке значення є найбільш типовим для досліджуваного набору даних.

Важливу роль у дослідженнях відіграють також обчислення дисперсії і стандартного відхилення. *Дисперсія* вказує на розсіювання значень відносно середнього значення і використовується для оцінки розподілу даних. Середньоквадратичне відхилення, яке обчислюється як корінь квадратний з дисперсії, вказує на міру коливання значень ознаки і є корисним показником для розуміння розподілу даних.

Усі ці статистичні методи допомагають педагогам отримувати об'єктивну інформацію про характеристики досліджуваних груп або популяцій, що сприяє розробці ефективних стратегій і методів виховання та навчання дошкільнят. Статистична обробка результатів допомагає зробити наукову роботу більш об'єктивною і достовірною, уможливлуючи прийняття в освітній практиці обґрунтованих рішень.

6.5. Взаємодоповнення методів дослідження

У дослідженнях у галузі дошкільної освіти важливим є використання різноманітних методів дослідження, оскільки вони, доповнюючи один одного, можуть давати більш повну й об'єктивну картину об'єкта дослідження, об'єктивні, глибокі та повні дані про явища, процеси і явища, які вивчають. Взаємодоповнення методів дає змогу підходити до дослідження з різних сторін, послуговуватися різними інструментами та підходами. Ось кілька прикладів, як методи можуть доповнювати один одного:

- ✓ Кількісні та якісні. Кількісні методи, такі як анкетування чи статистичний аналіз, можуть доповнювати якісні які вклю-

чають спостереження чи інтерв'ю. Кількісні дані надають кількісну інформацію, тоді як якісні уможливають розкриття глибших зв'язків дають повніше розуміння явищ.

- ✓ Експерименти і кореляційні дослідження. Експерименти допомагають досліджувати причиново-наслідкові зв'язки, тоді як кореляційні допомагають виявити статистичні зв'язки між різними змінними. Обидва методи можуть бути використані для глибшого розуміння явища.
- ✓ Діагностика і спостереження. Діагностичні інструменти, такі як тести та опитувальники, можуть доповнювати спостереження, допомагаючи отримати кількісну інформацію про особливості об'єкта дослідження.
- ✓ Довготривалі та короткострокові дослідження, в яких використовують різні методи. Довготривалі дослідження можуть доповнювати короткострокові, дозволяючи вивчити зміни та розвиток об'єкта в часі.
- ✓ Методи, що досліджують індивідуальність та особливості особистості, можуть доповнювати методи, спрямовані на вивчення впливу соціального оточення та спільноти.

При взаємодоповненні методів можна використовувати анкети, спостереження, інтерв'ю, архівні документи, статистичні дані тощо. Це дає змогу отримати комплексну інформацію з різних джерел. Використання різних методів може допомогти підтвердити або спростувати отримані результати. Якщо результати декількох методів збігаються, це зміцнює науковий висновок.

Складні явища та процеси можуть бути досліджені більш повно, коли використовуються різні методи. Наприклад, вивчення впливу технологій на навчання може включати аналіз статистичних даних та інтерв'ю з дітьми, вихователями, батьками.

Жоден метод не є ідеальним, кожен може мати певні обмеження. Взаємодоповнення методів дає змогу зменшити ризик помилок і сприяє більш точному та надійному дослідженню. Використання

різних методів спонукає науковців багатосторонніше підходити до дослідження. Вони розглядають об'єкт з різних ракурсів, що допомагає отримати глибше розуміння.

Дослідникам важливо враховувати, що обрані методи дослідження мають бути адаптовані до конкретної проблеми або питання дослідження. Комбінування різних методів дозволяє науковцям підходити до своєї роботи з більшою глибиною та об'єктивністю, що сприяє удосконаленню педагогічної теорії і практики у ЗДО.

ТЕМА 7

Застосування емпіричних методів пізнання при здійсненні досліджень у галузі дошкільної освіти

План

- 7.1. Вимоги до емпіричних методів.
- 7.2. Метод спостереження. Мета педагогічного спостереження: збір фактів, детальна фіксація їх суттєвих ознак.
- 7.3. Педагогічний експеримент – найпоширеніший метод у галузі дошкільної педагогіки. Умови організації та основні етапи педагогічного експерименту.
- 7.4. Статистична обробка результатів педагогічного експерименту.
- 7.5. Опитувальні методи. Пробне і масове опитування дітей дошкільного віку. Робота з опитувальниками.
- 7.6. Особливості використання методу бесіди в роботі з дітьми дошкільного віку.
- 7.7. Метод рейтингу. Метод експертних оцінок. Соціометрія. Метод «мозкового штурму», метод колективного блокнота і контрольних запитань, метод асоціацій та аналогій.

7.1. Вимоги до емпіричних методів

До емпіричних методів педагогічного дослідження відносять спостереження, педагогічний експеримент, бесіду, інтерв'ю, анкетування, метод рейтингу, експертних оцінок, соціометрію, метод «мозкового штурму», метод колективного блокнота і контрольних запитань, метод асоціацій, метод аналогій (рис. 25).

Для забезпечення якості дослідження і достовірності отриманих результатів важливими є вимоги до емпіричних методів дослідження: валідність, надійність, діагностична сила (роздільна здатність), репрезентативність.

Рис. 25. Емпіричні методи дослідження

Валідність вимірювання означає, наскільки добре метод вимірює те, що має виміряти. Ця вимога показує, наскільки результати відображають дійсні явища чи характеристики, які ви досліджуєте. Для забезпечення валідності дослідження важливо мати чітке і точне визначення того, що ви вимірюєте, і використовувати методи вимірювання, які адекватно відображають це поняття.

Надійність вказує на стабільність і послідовність результатів методу. Це означає, що при повторних вимірюваннях отримуєте схожі результати. Для забезпечення надійності дослідження важливо використовувати методи, які мають низький рівень варіації і уникати систематичних помилок.

Діагностична сила (роздільна здатність) вказує на здатність методу розрізняти різні значення чи явища. Що вища діагностична сила, то точніше можна робити вимірювання. Для підвищення діагностичної сили вимірювань важливо вибирати методи, які мають високу роздільну здатність і забезпечують точність вимірювань.

Репрезентативність означає, що обрана вибірка або методи дослідження становлять відповідну підмножину всього об'єкта дослідження. Для забезпечення репрезентативності результатів важли-

во враховувати різноманітність і різнорідність об'єкта дослідження, а також вибрати відповідну вибірку або методи дослідження.

Дотримання цих вимог допомагає забезпечити достовірність і вірогідність результатів дослідження, робить можливими правильні висновки та роботу з отриманими даними.

7.2. Метод спостереження. Мета педагогічного спостереження: збір фактів, детальна фіксація їх суттєвих ознак

Під спостереженням розуміють планове і спрямоване сприймання реальності з наступною класифікацією даних, їх фіксацією та здійсненням умовиводу. У педагогічних дослідженнях спостереження – це цілеспрямоване й організоване дослідником вивчення педагогічних процесів, явищ, феноменів, тенденцій, законів та ін. Більшість науковців вважають, що спостереження і дослідження є двома головними можливостями практичного пізнання педагогічної дійсності, без яких неможливо було б отримати дані для подальших теоретичних повідомлень і апробації їх на практиці.

Відрізняють неактивне, довільне спостереження і наукове як один із методів спостереження. Довільне або ж пасивне спостереження присутнє у буденному житті кожної особистості, завдяки чому реалізуються її нерозривні відносини з навколишнім світом. Педагогічне спостереження є досконалою формою чуттєвого пізнання реальної дійсності, коли відбувається наукове й об'єктивне спостереження за об'єктом, предметом чи явищем, фіксація характерних рис чи властивостей.

Спостереження вважається одним із найбільш універсальних інструментів досвідчених науковців. Його характерною особливістю є те, що воно може бути як самостійним методом, незалежним засобом виконання дослідницького завдання, так і складовою інших методів дослідження. Зокрема, педагогічний експеримент складно собі уявити без спостереження за його перебігом, за об'єктом наукового пізнання.

Використання методу спостереження у педагогічному дослідженні – надзвичайно важливий аспект, і варто наголосити на деяких ключових аспектах цього процесу. Один з найважливіших – визначення об'єкта спостереження. Цей процес має бути чітко визначеним і пов'язаним з метою дослідження. Наприклад, якщо досліджується ефективність освітнього процесу, то об'єктом може бути взаємодія вихователів і вихованців, їхні взаємовідносини та способи комунікації. Якщо цільовою метою є вивчення пізнавальної активності дитини, то об'єктом буде сама ця активність і способи її виявлення.

Далі, важливо розглянути способи фіксації даних. Це можуть бути спеціальні протоколи, які дають змогу систематично записувати події та спостереження під час дослідження. Або ж можна використовувати аудіо- та відеозаписи, які зафіксують не лише текстову інформацію, але й нюанси мови, жести, міміку, що допомагає глибше розуміти контекст спостереження.

Для досягнення успіху в педагогічному спостереженні дослідник має бути готовим використовувати різні технічні засоби, такі як вимірні прилади чи спеціальне програмне забезпечення, залежно від ситуації і завдань дослідження.

Перевагами педагогічного спостереження є можливість вивчати об'єкт в його природному середовищі, а також отримати детальну інформацію, яка може бути недоступна іншим методам. Це забезпечить отримання дослідником глибшого розуміння процесів, що вивчаються, і відповідно адаптувати методику дослідження та вдосконалювати педагогічні підходи.

7.3. Педагогічний експеримент – найпоширеніший метод у галузі дошкільної педагогіки. Умови організації та основні етапи педагогічного експерименту

Педагогічний експеримент – це спеціально організований процес, який спрямований на вивчення і вдосконалення педагогічного процесу, методів навчання та виховання.

Педагогічний експеримент – це метод дослідження із використанням методів опитування, спостереження та контрольних випробувань. У просторовому розумінні об'єктом педагогічного експерименту є освітній процес загалом з його умовами, організацією спеціальних впливів, котрі виходять із цілеспрямованої діяльності у процесі виховання і навчання.

Педагогічний експеримент потрібно аналізувати як комплекс методів, який дає більш переконливе свідчення аргументованої на початку дослідження мети. Тому він повинен спиратися на весь арсенал методів, що його реалізує. Найчастіше реалізується в умовах освітнього процесу, у звичному для дітей середовищі, щоб вони не хвилювалися і відчували себе у безпеці.

Значення педагогічного експерименту визначається тим, що він дає можливість встановити зв'язки між різноманітними компонентами та елементами, накопичених даних і піддається аналізу за допомогою методів пізнання. Мета та розкриття результатів дослідження певною мірою залежить від стану педагогічної теорії. Якраз саме ця теорія має дати їм наукове пояснення явищ. Щоб провести експеримент успішно та вдало, потрібно, щоб дії і погляди в експериментаторів збігалися.

Існує кілька різних видів педагогічних експериментів, залежно від мети та орієнтації (рис. 26).

Експеримент у галузі виховання спрямований на вивчення різних підходів до виховання та їхнього впливу на розвиток особистості дитини дошкільного віку. Це може включати виховний процес у ЗДО, вплив сім'ї та соціального середовища на виховання, формування власної моделі поведінки дитини, а також вивчення й удосконалення різних програм виховання.

Експерименти з оцінювання результатів діяльності спрямовані на дослідження ефективності різних методів оцінки знань та навичок дошкільнят. Експеримент з програмами навчання передбачає перевірку ефективності навчальних програм. Дослідники можуть

змінювати склад програми, послідовність вивчення тем, кількість годин та інші параметри, щоб визначити оптимальний підхід до навчання.

Етапи педагогічного експерименту	
<i>Констатувальний</i>	Відбір контрольних та експериментальних груп.
	Аналіз однорідності досліджуваних груп.
<i>Формувальний</i>	Вивчення об'єкта педагогічного дослідження безпосередньо в спеціально створених та організованих умовах
	Активне формування певних психолого-педагогічних особливостей об'єкта дослідження.
<i>Контрольний</i>	Аналіз достовірності відмінностей змін (результатів).
	Аналіз змін (результатів).
	Висновки про педагогічний ефект.

Рис. 26. Види та етапи педагогічного експерименту

Експерименти з мотивації дитини спрямовані на вивчення різних методів та стратегій, які можуть стимулювати і розвивати мотиви. Це може включати в себе підвищення інтересу до пізнання світу, розвиток самодисципліни тощо.

Ці види педагогічного експерименту можуть використовуватися для вдосконалення освітнього процесу. Це експеримент з педагогічними методиками у якому дослідники впроваджують нові педагогічні технології, методи чи стратегії навчання, щоб визначити їхню ефективність. Це може передбачати використання інноваційних технологій, інтерактивних методів навчання, проєктно-орієнтованого навчання і багато іншого (рис. 27).

Рис. 27. Сутність педагогічного експерименту

Експеримент можна проводити індивідуально (з однією дитиною) і колективно (з групою дітей). Для деяких дітей краще, коли експеримент проводиться всією групою, а дехто хоче, щоб це було тільки з ним. У ЗДО вихователі відчують різницю при використанні того чи того методу, методики.

У ЗДО можна залучити до експерименту батьків, або батьків і вихователів. Батьки приміряють на себе роль вихователя. Упродовж дня батьки роблять з дітками усе, що входить до обов'язків вихователів: разом робити зарядку, умиватись, чистити зуби, грати в ігри, готуватись до обіду, сну, йти на прогулянку і багато іншого. У кінці експерименту, батьки розкажуть про своє враження від цієї професії.

Також педагогічні експерименти батьки можуть проводити вдома разом із дітьми. Вони також можуть порівнювати різноманітні методики виховання. Це можуть бути інноваційні технології виховання для дітей. Найкраще, щоб батьки проводили експеримент в умовах реального життя, а дітям було в цей момент зручно і безпечно.

Проведення експерименту передбачає такі **основні етапи**:

1. Діагностика. На цьому етапі проблема ідентифікується та підтверджується її актуальність, проводиться аналіз стану проблеми дослідження, суперечностей які необхідно усунути за допомогою нових методів, технологій, структур та нових функціональних механізмів.

2. Прогнозування. Дослідники визначають мету та завдання експерименту, встановлюють нову технологічну модель (метод, структуру, систему вимірювань тощо), формулюють гіпотези, прогнозують очікувані позитивні результати.

3. Організаційний етап включає складання плану експерименту, забезпечення умов його проведення, підготовку дослідно-матеріальної бази, визначення функцій керівництва експериментальною роботою, організацію спеціального навчання експериментального персоналу та його технічний супровід.

4. Практичний етап дає можливість провести попередню діагностичну складову, констатуючи стан досліджуваного явища, впроваджуючи нові техніки (методи, системи подій тощо), відстежуючи деталі процесу дослідження, вимірюючи проміжні (поточні) результати, налагодження самого змісту, навчальної технології для тестування; діагностики та контролю.

5. Узагальнення передбачає обробку отриманих експериментальних даних, порівняння їх із заявленими цілями та завданнями, аналіз усіх результатів, коригування гіпотез, моделювання нових технологій відповідно до кінцевого результату.

6. Упровадження. Під час цього етапу результати досліджень, нові технології чи освітні методи поширюються та впроваджуються на практиці.

Дослідження включає такі дії:

- сформулювати гіпотезу для експериментальної перевірки;
- скласти програму експерименту;
- визначити способи впливу на об'єкт, суб'єкт дослідження;
- забезпечити умови для виконання тестових робочих процесів;
- розробити методику фіксації результатів дослідження;

- підготовка тестових ресурсів (пристроїв, налаштувань, моделей тощо).

Перед початком експерименту складається програма його проведення в якій зазначені мета і завдання, об'єкт і предмет дослідження, визначаються фактори, що впливають на дослідження, методи обробки й аналізу отриманих результатів.

7.4. Статистична обробка результатів педагогічного експерименту

Статистична обробка результатів педагогічного експерименту є важливим етапом у дослідженні, який допомагає зрозуміти, чи є статистично значущі різниці між групами, що порівнюються, та отримати об'єктивні висновки. Під час статистичної обробки результатів педагогічного експерименту доцільно дотримуватись таких засад.

✓ Збір і введення даних. Перший крок полягає у зборі всіх наявних даних, що були отримані під час педагогічного експерименту. Це можуть бути результати тестів, анкети, спостереження, оцінки чи інша інформація, що відображає результати дослідження. Після цього дані вводяться у спеціальний програмний інструмент для подальшої обробки.

✓ Описова статистика допомагає отримати загальну характеристику даних. Середнє значення вказує на середній результат у групі, медіана вказує на «середину» розподілу, стандартне відхилення вказує на поділ результатів тощо. Ця інформація допомагає зрозуміти, наскільки різні групи, які порівнюються, можуть бути схожими або відмінними за характеристиками.

✓ Графічне представлення даних робить їх більш зрозумілими і визначає візуальні закономірності. Графіки можуть допомогти виявити викиди, аномалії або тренди в даних, які можуть бути важливими для подальшого аналізу.

✓ Перевірка на нормальність розподілу. Ця засада важлива для вибору відповідних статистичних методів. Якщо дані мають

нормальний розподіл, то можна використовувати параметричні тести (t-тест або ANOVA). Якщо ні, то треба використовувати непараметричні методи, такі як Манна-Уїтні або Краскала-Уолліса.

✓ Визначення статистичної значущості. Після обрання відповідного статистичного тесту проводиться його виконання. Результати тесту дають змогу прийняти рішення щодо статистичної значущості різниць між контрольною та експериментальною групами. Важливо встановити рівень статистичної значущості (зазвичай позначається як α), який визначає, наскільки високий рівень ризику прийняття помилкового рішення.

✓ Постановка гіпотез. Гіпотези є важливою частиною статистичної обробки. Нульова гіпотеза стверджує, що немає статистично значущих різниць між групами, тоді як альтернативна гіпотеза стверджує навпаки. На підставі результатів статистичного тесту вирішується, чи можна відхилити нульову гіпотезу на користь альтернативної.

✓ Формулювання висновків на основі отриманих результатів передбачає врахування ступеня статистичної значущості. Дайте рекомендації на майбутнє дослідження або практику.

7.5. Опитувальні методи. Пробне і масове опитування дітей дошкільного віку. Робота з опитувальниками

Опитувальні методи – це інструменти збору даних, які використовуються для отримання інформації від індивідів або груп людей шляхом структурованих питань. Ці методи дуже поширені в педагогіці, соціології, психології, маркетингу, дослідженнях громадської думки і багатьох інших галузях.

Анкетування – один з найпоширеніших методів у галузі дошкільної освіти. Однак діти дошкільного віку не можуть самі заповнити анкети. Це робить вихователь або батьки. Вони заповнюють анкету, яка містить закриті і відкриті запитання. Анкетування залежно від її мети може бути проведене особисто, по телефону, в онлайн-формі. Група вихователів, батьків може бути

опитана разом або окремо в спеціально організованих сесіях фокусної групи. Цей метод зазвичай використовується для дослідження громадської думки. Онлайн-опитування стає більш популярним завдяки доступності Інтернету. Дослідники можуть проводити опитування в Інтернеті через вебсайти або додатки.

До опитувальних методів належить *інтерв'ю*. Спілкування з респондентами вихователь проводить особисто, заздалегідь формулює запитання. Цей метод може бути структурованим (зі стандартними питаннями) або неструктурованим (вільним обговоренням). Респонденти можуть відповідати на запитання через комп'ютерну програму.

Вибір оптимального методу залежить від мети дослідження, доступних ресурсів і характеру інформації, яку дослідник хоче отримати. Навчання у методиках опитування та врахування різних факторів, таких як вибірка, формулювання питань і обробка даних, допомагають забезпечити точність і надійність результатів опитування.

Пробне і масове опитування дітей дошкільного віку може бути корисним для збору даних, оцінки розвитку дітей, виявлення можливих проблем або потреб у певних аспектах їхнього розвитку. Однак проведення опитування дітей цього віку вимагає особливого підходу і врахування психологічних та етичних аспектів. Створення опитувальних інструментів, які відповідають віковим особливостям дошкільнят, це – спеціальні ігри, завдання або питання, які допомагають вимірювати різні аспекти розвитку, такі як мовлення, мислення, соціальні навички і т. д. Опитування має призначатися для вимірювання рівнів розвитку та здібностей. Проводити опитування потрібно в сприятливій атмосфері, що сприяє доброзичливому і довірливому ставленню дитини до дослідника.

Співпраця з батьками і вихователями може допомогти забезпечити більш повну інформацію про дитину. Вони можуть надати контекст і додаткову інформацію. Потрібно забезпечити конфіден-

ційність і приватність даних дитини. Зазвичай потрібно одержати згоду батьків чи законних опікунів дитини перед проведенням опитування.

Варто використовувати для збору інформації ігровий підхід та природні ситуації. Це може бути більш ефективним для дітей дошкільного віку, ніж стандартні запитання. Аналіз результатів опитування проводять з урахуванням вікових норм. Додатковий аналіз може включати порівняння з іншими дітьми або вимірювання змін у розвитку з часом.

Загальний підхід до проведення опитування дітей дошкільного віку має бути врахований в індивідуальному контексті дослідження та при розробці інструментів. Доцільно також консультиватися з фахівцями у галузі дитячої психології для забезпечення валідності та надійності опитувальних інструментів і методів.

Робота з опитувальниками – це важлива складова багатьох досліджень, опитувань та анкетувань. Щоб забезпечити надійні та корисні результати, треба дотримуватися кількох основних рекомендацій:

- Визначте цільовий об'єкт або цільову аудиторію.
- Сформулюйте чіткі й об'єктивні питання. Уникайте подвійних запитань і відкритих запитань, якщо це можливо.
- Переконайтеся, що питання формулюють зрозуміло та легко для розуміння респондентами.
- Забезпечте, щоб опитувальник був логічно впорядкованим і містив відповідні секції чи розділи.
- Проведіть попереднє тестування опитувальника на невеликій групі людей для виявлення можливих проблем або незрозумілих моментів.
- Визначте, як буде проводитися опитування: особисто, по телефону, онлайн тощо.
- Обирайте метод, який найкраще підходить для цільової аудиторії та дослідницьких цілей.
- Визначте, як будете вибирати респондентів (випадковий вибір, вибірка за певними критеріями тощо).

- Визначте розмір вибірки для забезпечення статистичної репрезентативності.
- Здійснюйте опитування відповідно до обраного методу, забезпечуючи конфіденційність і комфорт для респондентів.
- Ретельно документуйте відповіді та інші важливі дані.
- Проводьте статистичний аналіз зібраних даних для отримання об'єктивних результатів.
- Інтерпретуйте результати і напишіть звіт, який відображає важливі висновки та рекомендації.
- Оцініть надійність опитувальника, перевіривши, чи він дає стабільні результати при повторних вимірюваннях.
- Переконайтеся у валідності опитувальника, тобто, чи він вимірює те, що дійсно має вимірювати.
- Зберігайте дані в безпечному місці з урахуванням вимог щодо конфіденційності.
- Архівуйте дані для подальшого використання і можливої перевірки результатів.
- Завжди дотримуйтеся етичних норм і правил у ставленні респондентів і збору інформації.
- Подайте результати опитування відповідним аудиторіям або спільноті.
- Визначте, як результати будуть використовуватися для подальших дій чи прийняття рішень.

Отже, робота з опитувальниками – це процес, який вимагає дбайливого планування, системності та дотримання високих стандартів дослідження.

7.6. Особливості використання методу бесіди в роботі з дітьми дошкільного віку

Метод бесіди є одним із способів проведення досліджень або оцінки розвитку дітей дошкільного віку. Однак він має свої особливості і вимагає специфічних підходів для успішного використання.

Для успішної бесіди з дитиною важливо створити атмосферу довіри і комфорту. Дитина повинна відчувати, що ви її розумієте та вам можна довіряти. Використовуйте просту мову та короткі речення. Уникайте складних або абстрактних понять. Дошкільники найкраще вчаться і відповідають, коли активно граються. Використовуйте гру, іграшки або предмети, щоб взаємодіяти з дитиною.

Спрямовуйте бесіду відкритими питаннями, які спонукають дитину до розмови та вираження власних думок. Наприклад, «Розкажи мені, що ти робив сьогодні?».

Кожна дитина унікальна, тому враховуйте її індивідуальні особливості, потреби й інтереси. Не порівнюйте її з іншими дітьми.

Використовуйте позитивне підкріплення, таке як похвала, заохочення або подяка, для підтримки і мотивації дитини.

Бесіди з дітьми дошкільного віку можуть займати більше часу і вимагати більше терпіння. Дайте дитині час виразити свої думки та почуватися комфортно.

Дотримуйтеся принципів етики та забезпечте безпеку дитини під час бесіди. Дотримуйтеся вимог щодо конфіденційності і згоди батьків чи опікунів.

Записуйте результати бесіди, включаючи важливі висновки та спостереження. Це допоможе в подальшому аналізі і використанні отриманих даних.

Після бесіди, коли зібрано і проаналізовано дані, можливо, вам потрібно буде подати звіт або обговорити результати з батьками, вихователями чи іншими зацікавленими сторонами.

Метод бесіди може бути корисним для дослідження розвитку дітей дошкільного віку, їхніх потреб та індивідуальних особливостей. Важливо враховувати вищезазначені особливості та створювати сприятливі умови для взаємодії з дитиною під час бесіди.

Бесіда з дітьми має численні позитивні сторони і може бути корисною для розвитку, розуміння та підтримки дитини.

➤ Збільшення взаєморозуміння. Бесіда дає змогу дорослим краще розуміти своїх дітей, їх потреби, інтереси, страхи та мрії.

➤ Розвиток мовлення. Взаємодія з дорослим під час бесіди сприяє розвитку мовлення у дитини. Вона вчиться правильно висловлювати свої думки і почуття.

➤ Підтримка соціального розвитку. Під час бесіди дитина навчається взаємодіяти з іншими, слухати і реагувати на емоції та потреби інших людей.

➤ Розвиток когнітивних навичок. Бесіда стимулює мислення, уяву і критичне мислення дитини. Вона може задавати питання, розвивати аналітичні здібності та логіку.

➤ Збільшення самоповаги. Взаємне слухання і розмови під час бесіди підтримують самоповагу дитини. Вона відчуває, що її думки та почуття важливі.

➤ Розкриття проблем і страхів. Дитина може відкривати свої страхи, турботи чи проблеми під час бесіди. Це допомагає дорослим надавати підтримку і розв'язувати можливі проблеми вчасно.

➤ Зміцнення батьківських зв'язків. Бесіди створюють можливість для батьків бути ближчими до своїх дітей і підтримувати їх у різних життєвих ситуаціях.

➤ Подолання комунікаційних та поведінкових проблем. Бесіди можуть допомогти виявити і розв'язати комунікаційні та поведінкові проблеми дитини, такі як агресія, страхи чи невпевненість.

➤ Подолання стресу та тривоги. Діти можуть висловлювати свої емоції і стрес під час бесіди, що сприяє їхньому психічному благополуччю.

➤ Навчання навичок слухання і спілкування. Бесіди вчать дітей слухати і відповідати на запитання, а також висловлювати власні думки чітко і адекватно.

Загалом, бесіди з дітьми дошкільного віку є важливим інструментом для розвитку, спілкування та підтримки дітей у їхньому внутрішньому світі та соціальних відносинах. Вони допомагають побудувати позитивні відносини і сприяють розвитку різних аспектів особистості.

7.8. Метод рейтингу. Метод експертних оцінок. Соціометрія. Метод «мозкового штурму», метод колективного блокнота і контрольних запитань, метод асоціацій та аналогій

Метод рейтингу – це спосіб оцінювання педагогічної діяльності або її сторін повноправними експертами, які вирізняються такими ознаками:

- ✓ має бути властива компетентність (знання сутності тої чи тої проблеми, яка турбує людину (дитину) в даний момент її життя);
- ✓ конструктивність мислення (спирається на логіку та піддається логічному аналізу);
- ✓ об'єктивність (можливість розглядати питання, що обговорюється, незалежно від особистих переваг чи вигоди);
- ✓ креативність (вправність творчо розв'язувати поставленні перед ним завдання);
- ✓ відсутність власної позиції та думки (здатність обстоювати власну точку зору);
- ✓ позитивне ставлення до експертизи (дослідження фахівцем або експертом яких-небудь справ або питань, що потребують певних знань у галузі дошкільної освіти);
- ✓ наукова об'єктивність;
- ✓ аналітичність (спрямована на виконання практичних завдань);
- ✓ самокритичність (людина, яка критично ставиться до себе, до своєї діяльності та поведінки).

Рейтинг – це показник успішності чи популярності, що відображає важливість чи вплив певного об'єкта чи явища. Це свідчить про результати будь-якої роботи, її успіхи, популярність, авторитет певної особи, організації, групи, програми в певний час, який визначається опитуванням, голосуванням і визначається місцем, яке вони займають серед собі подібних.

Приклади рейтингів:

- ступінь популярності відомих людей у політичній та культурній сферах;

- телевізійні та радіопроеграми;
- віковий рейтинг вмісту самої програми, відеогри або фільму;
- рівень лояльності споживачів до бренду товару чи послуги.

Також рейтинг передбачає оцінку окремих сторін діяльності досвідченими експертами, які повинні володіти компетентністю. Оцінювання є основою для побудови широкого розмаїття рейтингових шкал.

Наприклад, можна використовувати цей метод і в ЗДО. Можна оцінювати рейтинг самих вихователів. Перевіряти, хто і як розв'язує певну проблему (поставлене завдання). І заодно дізнатись, як вихователь буде поводитися у критичній ситуації та його ставлення до самокритики. Це добре, коли вихователь вміє приймати свої помилки і дивитись на ситуацію відсторонено. Цей метод допоможе побачити інші аспекти ситуації. Так само допоможе відстоювати власну думку та оцінювати різноманітні ситуації, які відбуваються під час заняття у ЗДО.

Метод рейтингу передовсім допоможе вихователям оцінити свої методи діяльності, вправність у виконанні завдань та можливість розглядати питання, незалежно від його переваг. Він буде критично оцінювати проблему.

Метод експертних оцінок може бути використаний у дошкільній освіті для оцінки розвитку та досягнень дітей. Цей метод базується на зборі експертних оцінок від кваліфікованих осіб, які мають професійний досвід у галузі освіти. Експертами можуть бути вихователі, педагоги, психологи або інші фахівці.

Вихователі та педагоги можуть використовувати метод експертних оцінок для оцінки рівня розвитку кожної дитини у різних аспектах, таких як мовлення, моторика, соціальні навички тощо. Вони можуть використовувати шкали або чек-листи, щоб оцінювати рівень досягнень кожної дитини на основі свого спостереження та професійного досвіду.

На основі експертних оцінок можуть бути розроблені індивідуальні освітні програми для дітей з різними потребами та рівнями

розвитку. Це дає змогу вихователям планувати індивідуальний підхід до кожної дитини, щоб максимально враховувати її потреби.

Вихователі та спеціалісти можуть використовувати експертні оцінки для визначення дітей, які потребують додаткової підтримки, і розробки індивідуальних планів підтримки для них, для моніторингу розвитку дитини протягом певного періоду часу. Це допомагає вихователям і батькам відстежувати прогрес та виявляти можливі проблеми.

Важливо враховувати, що метод експертних оцінок має бути об'єктивним і ґрунтуватися на спостереженнях та даних. Крім того, важливо взаємодіяти з батьками дітей і враховувати їхні відгуки та внесок у процес оцінки і розвитку дитини.

Соціометрія може бути корисним інструментом у дошкільній освіті для вивчення взаємин між дітьми, їхнього соціального статусу та інших аспектів їхнього соціального розвитку. Використання методу соціометрії допомагає вихователям і педагогам краще розуміти динаміку взаємин у групі дошкільників і приймати кращі рішення для підтримки соціального розвитку дітей.

Метод соціометрії допомагає встановити, як діти взаємодіють одне з одним у групі. Це може допомогти вихователям зрозуміти, чи є вихованці, які відчують ізоляцію або конфлікти з іншими, та вжити заходів для поліпшення їхнього входження у соціум.

Соціометрія дає змогу визначити, які діти є лідерами в групі та мають вплив на інших. Це корисно для створення можливостей для розвитку лідерських навичок і для підтримки популярних дітей у їхніх соціальних ролях. Соціометрія допомагає виявити дітей, які можуть потребувати додаткової підтримки або допомоги у соціальному адаптуванні. На підставі цих даних можна розробити індивідуальні плани для допомоги їм.

Використання соціометрії уможливорює вимірювати вплив соціальних програм та інтервенцій на взаємини між дітьми. Це може допомогти визначити, які програми є найбільш ефективними у поліпшенні соціального розвитку дітей. Отримані результати можуть

служити вихователям та педагогам як інформаційний ресурс для прийняття педагогічних рішень щодо організації групової діяльності, взаємодії між дітьми та розвитку соціальних навичок. При використанні соціометрії у дошкільній освіті важливо дотримуватися етичних норм та забезпечити конфіденційність даних.

Метод мозкового штурму є інтерактивним методом і використовується задля забезпечення різноманітності освітньому процесу ЗДО. Він доволі широко застосовується для пошуку різноманітних та неординарних рішень, а також формує здатність до концентрації уваги і змушує докладати розумових зусиль для виконання різноманітних завдань, що виникли. Він дає багато можливостей розвивати та ще більше вдосконалювати свою мовленнєву діяльність, а також забезпечує добру комунікативну спрямованість навчання, сприяє впровадженню в учасників особистісно-орієнтованого підходу до навчання. Зі сторони дитини цей метод забезпечує доволі значну самостійну роботу.

Метод мозкового штурму використовують для досягнення певної практичної мети в освітньому процесі ЗВО майбутні вихователі. Цей метод формує соціальну мобільність у дошкільників і майбутніх вихователів, сприяє розвитку у них критичного мислення, розвиває комунікативну й інформаційну, та технологічну компетенції, креативність, навички співробітництва. Оскільки саме у процесі обговорення майбутні вихователі вчаться висловлювати, аргументувати й відстоювати власну позицію з приводу певної ситуації, поважати думки інших і, що немаловажно, уникати конфліктних ситуацій. У них формуються різноманітні уміння, у тому числі генерувати нові ідеї, уважно слухати подану інформацію та самостійно опрацьовувати різноманітну інформацію, ставити до речні питання доповідачові і робити конструктивні висновки.

Структура методу є досить простою. Вона має двоетапну процедуру виконання завдання: на першому етапі всі учасники доволі активно висувають свої ідеї, абсолютно всі, в тому числі й нелогічні, а також фантастичні і нереалістичні. Головним завданням цього

етапу є не якість, а власне кількість запропонованих ідей. На першому етапі забороняється всіляко оцінювати висунуті ідеї. Також кожна пропозиція приймається і записується на аркуші паперу або на дошці. Усі учасники інтерактивного методу розуміють, що від них не вимагається обґрунтування чи навіть пояснення будь-якої їхньої думки або позиції. Зазвичай час для висунення ідей, іноді навіть їхня кількість, при використанні цього методу, часто обмежена. До прикладу: «Придумаймо якнайменше вісім способів...» або ж «Запишемо якомога більше різноманітних способів вирішення цієї проблеми за дві хвилини». Другий етап – обговорення та оцінювання попередньо висунутих ідей, а також ранжування їх за рівнем значущості. Сутністю цього інтерактивного методу є висловлювання та опрацювання максимуму ідей за мінімум часу.

Задля проведення мозкового штурму, переважно, колектив ділять на дві групи – це аналітики ідей та їх генератори. Ці групи за кількістю учасників мають бути приблизно рівними, проте бажано формувати їх, враховуючи особисті побажання дітей, майбутніх вихователів тощо. Генератори ідей є творчими, тобто, це діти старшого дошкільного віку, які висувають нестандартні думки та ідеї і люблять фантазувати. Аналітики, зі свого боку, отримують від генераторів ідей списки варіантів та не додають до них нічого нового, їх метою є розгляд кожної ідеї та вибір найкращої. Час для їх роботи визначає вихователь, зазвичай він становить приблизно 10–15 хвилин.

На завершальному етапі генератори ідей повідомляють про результати інтерактивного методу «Мозковий штурм». Вони ознайомлюють усіх із загальною кількістю запропонованих ідей та з найкращими з них. Опісля автори відібраних (найкращих) ідей повинні обґрунтувати і захистити їх. Колективні рішення приймаються лише за результатами обговорення. Фломастери, дошки, планшети та різнокольорові стікери можна і треба використовувати задля поліпшення роботи двох груп.

Інтерактивний метод «Мозковий штурм» має певні переваги:

- дає змогу зібрати доволі об'ємну кількість різноманітних думок за досить незначний проміжок часу;
- допомагає всіляко залучити до роботи всіх дітей, навіть тих, хто сором'язливий та пасивний;
- активізує різні творчі здібності та уяву всіх учасників, а також унеможливорює відхід всіх учасників методу від загальноприйнятих стереотипних уявлень та різноманітних стандартних схем;
- він є дуже цікавим та креативним початком задля подальшого обговорення ситуації, що виникла у двох групах.

Задля проведення цього інтерактивного методу зі старшими дошкільниками потрібно:

- придумати запитання, проблемну ситуацію, що виникла, або ж просто ситуацію, а також запропонувати учасникам висловити всі свої ідеї щодо неї;
- обрати серед учасників когось (помічник вихователя, музичний керівник, психолог), хто б записував всі ці ідеї, навіть найабсурдніші;
- навчитися не обговорювати висунуті позиції відразу після того, як їх було запропоновано;
- записувати всі ідеї там, де їх буде чудово видно всім учасникам методу;
- опрацювати разом з учасниками список висунутих ідей, окрім того, додати якісь нові ідеї та вилучити ті, які ніяк не стосуються теми. Також необхідно розподілити всі ідеї за різними категоріями та відібрати найкращі з них.

Отже, використання інтерактивного методу «Мозковий штурм» в освітньому процесі ЗДО дає змогу розв'язати певні завдання: об'єднати отримані теоретичні знання з практичними; стимулювати у дітей творчу активність; навчитися працювати у команді; поважати будь-яку висловлену думку. Цей інтерактивний метод допоможе дітям проводити обговорення у реальних ситуаціях, інтернет-спілкуванні.

Метод колективного блокнота і контрольних запитань. У сфері управлінського консультування поширений метод, який називається «колективний груповий блокнот». Після цієї процедури пошук альтернативи здійснюється за такою схемою. Спочатку сформулюйте проблему, яку потрібно розв'язати. Мозок дослідника завжди працює, навіть якщо він цього не усвідомлює. Одного разу приходить прозріння, яке записується у спеціальний блокнот. Зошит з альтернативами буде надано доповідачеві, який аналізуватиме й оцінюватиме рішення.

Метод контрольних запитань є одним із прийомів психологічної активізації творчого процесу. Він спрямована на те, щоб за допомогою універсальних питань привести до розв'язання конкретних проблем. Список таких запитань готується заздалегідь, згодом обговорюється.

Метод асоціацій може бути корисними для дошкільної освіти, оскільки сприяє розвитку мислення, уяви та креативності у дітей. Цей метод можна використовувати в ігровій діяльності, для розвитку словникового запасу тощо. Наприклад, під час гри «Знайди спільне» можна попросити дітей вказати спільні риси двох різних предметів, наприклад, яблука і квітки. Це допоможе розвивати їх здатність виділяти схожість і робити асоціації. Дослідник придумує завдання, ігри для дітей.

Можна запитати дітей, які слова співвідносяться з певним предметом або поняттям. Наприклад, які слова вони пов'язують зі словом «сонце». Це може сприяти розвитку їхнього словникового запасу й асоціативного мислення. Показувати дітям картинки і запитати, що вони бачать, а також що асоціюється у них із зображенням. Наприклад, які асоціації викликає у них зображення кота?

Метод аналогій передбачає порівняння об'єктів. Наприклад, можна порівнювати об'єкти або явища та запитати дітей, у чому вони схожі і чим відрізняються. Скажімо, порівнюючи літо і зиму, діти можуть вивчати різницю в погоді, одязі, виді харчування та інше. Під час гри «Якщо б я був...» можна запитати дітей, як вони

вчинили б у певній ситуації, якщо б вони були казковими персонажами або тваринами. Це розвиває креативне мислення і допомагає дітям розуміти концепцію аналогії.

Методи асоціацій та аналогій дослідник може використовувати як частину розвивальних ігор і завдань в ЗДО, зокрема, завдань для розвитку мислення дітей. Ці методи сприяють розвитку когнітивних навичок, сприйняття і розуміння навколишнього світу, а також розвивають творчість та логічне мислення дітей.

ТЕМА 8

Особливості викладу результатів педагогічних досліджень у галузі дошкільної освіти

План

- 8.1. Систематизація результатів дослідження. Види систематизації результатів дослідження та їх зміст.
- 8.2. Докази гіпотези, висновки та рекомендації.
- 8.3. Викладення висновків та рекомендацій у формі реферату, наукової статті, тез доповіді, звіту про виконану науково-дослідницьку роботу.
- 8.4. Поняття про апробацію, упровадження результатів дослідження.
- 8.5. Публікація матеріалів дослідження.

8.1. Систематизація результатів дослідження. Види систематизації результатів дослідження та їх зміст

Систематизація результатів дослідження у галузі дошкільної освіти є важливою складовою наукового процесу, даючи змогу дослідникам, науковцям, аналітикам і практикам раціонально і ефективно обробляти інформацію, яку вони зібрали під час дослідження. Цей процес створює основу для прийняття обґрунтованих рішень, розробки стратегій, розв'язання проблем і проведення подальших наукових досліджень. Розглянемо детальніше види систематизації результатів і їхній зміст.

Систематизація за категоріями або класами. Цей вид систематизації передбачає розділення отриманих даних на окремі категорії або класи відповідно до певних параметрів або ознак. Наприклад, у педагогічному дослідженні дані можуть бути систематизовані за віком, методами досліджень, рівнем розвитку тощо.

Систематизація за часом. Цей вид систематизації передбачає аналіз даних у хронологічному порядку для вивчення змін, які від-

булися з часом. Наприклад, можуть аналізуватися історія становлення та розвитку дошкільної освіти в регіоні у певний історичний період.

Систематизація за просторовими параметрами. У цьому випадку дані систематизуються за географічними або геополітичними одиницями, такими як країни, регіони, міста або інші територіальні одиниці. Наприклад, у дослідженні закладів дошкільної освіти дані можуть аналізуватися за регіонами, у декількох країнах тощо.

Систематизація за числовими значеннями. Цей вид систематизації включає упорядкування даних за зростанням або спаданням числових значень. Наприклад, у фінансовому аналізі можуть аналізуватися фінансові показники закладів дошкільної освіти.

Систематизація за темами або категоріями змісту. У цьому випадку дані групуються відповідно до основних тем або категорій дослідження. Наприклад, у дослідженні можуть аналізуватися дані за різними видами діяльності дітей у ЗДО, аспектами взаємодії вихователів і батьків тощо.

Систематизація за ступенем важливості або впливу. У цьому випадку дані можуть бути відзначені за важливістю або ступенем впливу на досліджувану проблему. Це допомагає ідентифікувати ключові фактори і аспекти дослідження.

Завданням систематизації результатів дослідження є створення логічної структури, яка дозволить дослідникам інтерпретувати дані, робити висновки і впроваджувати їх в практику або подальші дослідження. Важливо, щоб систематизація була чіткою, послідовною і спільно визначеною командою дослідників для досягнення найкращого результату і використання отриманих даних у найкращому вигляді.

8.2. Докази гіпотези, висновки та рекомендації

Роль припущення у науковому експерименті визначається тим, що вона є гіпотезою, яка вимагає доведення доктринами або фак-

тами. Це висновок, який диктує проникнення усередину ще не до кінця вивченої області світу. Зіткнення в гіпотезі виникають у проблемній ситуації, коли виявляються факти, що не вписуються у межі пояснювальних перспектив вже сформульованої теорії.

Інтуїція і гіпотези відіграють важливу роль у науковому процесі, особливо в гіпотетико-дедуктивному методі, який є стандартним підходом у наукових дослідженнях. Варто наголосити, що інтуїція не обов'язково означає «здогадку» в сенсі відсутності наукового підґрунтя. Вона радше виражає здатність дослідника відчувати, сприймати й аналізувати інформацію на більш глибокому рівні, ніж це може бути обґрунтовано логічними методами.

Будь-яка гіпотеза, розвиваючись, водночас підпадає під перевірку, яка полягає у тому, що її теоретичний результат порівнюється з кінцевими результатами досліджень. Перевірена і безсумнівна переходить у клас правди, у наукове вчення. Випробування здогадок проходить на аргументованих доказах.

Доказ – це спільність послідовних прийомів обґрунтування правдивого судження за допомогою інших істинних думок. Підтвердження повинні ґрунтуватися на даних науки і суспільно-історичної практики.

Гіпотези, зі свого боку, є важливими блоками наукових теорій і досліджень, передумовами для подальших досліджень і експериментів, а також можуть вказувати на можливі напрями для подальших досліджень. Гіпотези можуть виникати на основі інтуїтивних відчуттів дослідника, спостережень або аналізу попередніх досліджень.

Ці гіпотетико-дедуктивні доктрини відкривають перед науковцями можливість для створення та розвитку наукових теорій. Вони часто є лише початковими моделями або загальними концепціями, які можуть бути згодом розширені, конкретизовані й уточнені.

Крім того, ця система дає змогу науковцям створювати більш гнучкі й адаптовані теоретичні конструкції для розуміння та пояснення складних явищ у фізичному і природному світі. Це особливо важливо в умовах сучасності, де наукові дослідження все більше

стикаються з великим обсягом даних і складними проблемами, які потребують гнучкого та творчого підходу.

Отже, інтуїція, гіпотеза і гіпотетико-дедуктивні доктрини сприяють розвитку наукового знання, надаючи науковцям можливість розширювати горизонти і розуміння важливих явищ і процесів у світі навколо нас. Вони підтримують гнучкість і творчий підхід у науці, дозволяючи відкривати нові перспективи та глибше проникати у таємниці природи і суспільства.

Щоб сформулювати рекомендації на основі результатів проведеного дослідження, треба спочатку чітко проаналізувати отримані дані та визначити ключові висновки. Потім можна розробити рекомендації, спрямовані на вдосконалення ситуації або подолання тих чи тих проблем.

Рекомендації повинні бути конкретними, реалістичними та відповідати можливостям і ресурсам. Варто розробити план дій для впровадження рекомендацій, вказавши кроки, відповідальних осіб і строки виконання, визначити механізми моніторингу та оцінки впровадження рекомендацій, щоб переконатися, що вони ефективні, а також підготувати звіт, в якому відобразити всі рекомендації, цілі, завдання і план дій. Надати підтримку для впровадження рекомендацій і регулярно оцінювати їхню ефективність.

Рекомендації мають бути адаптовані до конкретного контексту дослідження, відповідати його меті та завданням.

8.3. Викладення висновків та рекомендацій у формі реферату, наукової статті, тез доповіді, звіту про виконану науково-дослідницьку роботу

Реферат є найпростішою формою самостійної письмової студентської роботи. Під час його написання студент викладає результати самостійно проведеного дослідження або коротко описує вивчені наукові джерела за обраною темою. Невід'ємна частина під час навчання студентів (і не лише їх – написання реферату, який є

різновидом науково-дослідницької роботи. Для цього використовують матеріали з різних джерел, а також результати свого дослідження.

За способом викладу матеріалу реферати поділяють на: оглядові, монографічні, інформативні, загальні, спеціалізовані, автореферати. Але методи підготовки залишаються однаковими. З самого початку навчання у ЗВО студенти готують реферати з багатьох предметів. Для початку визначаються з темою, яку обговорюють зі своїм викладачем або керівником наукової роботи. Зазвичай вони пишуть оглядові та інформативні реферати.

Оглядовий реферат пишуть на основі кількох інформаційних джерел з відповідної теми. Готуючись до його написання, потрібно повно опрацювати й проаналізувати знайдений матеріал.

Робота над рефератом передбачає визначення теми, пошук літератури, її початкове опрацювання, написання плану і вступу. Це перший етап. Під час другого детально опрацьовуємо підібрані матеріали, працюємо над змістом і висновками – основний етап. Завершуємо роботу оформленням змісту, вносимо корективи редактуванням.

Оглядовий реферат називають компілятивним, бо для його написання використані не власні результати досліджень, а чужі матеріали, які можна цитувати, обов'язково посилаючись на них.

Аналізуючи наукові праці з певної теми або використовуючи результати власного наукового дослідження, готують інформативний реферат. Під час його написання повністю розкриваємо зміст теми. Робота над ним полягає у ґрунтовному опрацюванні теми, в умінні аналізувати, узагальнювати, систематизувати знайдену інформацію. Вона потребує творчого викладу наукової ідеї. Пишучи інформативний реферат, можна використати монографії, посібники, збірники наукових праць, звіт про науково-дослідницьку роботу тощо.

Його підготовку передбачає такі етапи: вступний, під час якого доводимо актуальність вибраної теми; основний, під час якого про-

водимо невеликий огляд і оцінку праці. Під час наступного етапу робимо висновки з дослідження, оформляємо список літератури і додатки.

Писати реферат потрібно стисло і зрозуміло, використовуючи наукову термінологію. Обсяг реферату залежить від обраної теми. Він складається з титульної сторінки, змісту, текстової частини, списку використаної літератури. Інколи реферат доповнюють додатками.

Оцінюючи реферат, беруть до уваги повноту, чи матеріал висвітлено в повному обсязі, тлумачення такого дослідження, особисті ідеї та висновки. Не менш важливим є також уміння викладача подати зміст реферату, зацікавити їх проблемою.

Отже, можемо сказати, що реферат є видом роботи, яку здобувач освіти виконує самостійно, при цьому використовує різні джерела інформації. Написання реферату допоможе йому засвоювати методи, проводити наукові дослідження, знаходити основне, аналізувати, порівнювати, висловлювати та доводити свою позицію з обраної теми. Реферат – це вид роботи, який вчить студентів системно працювати в бібліотеках з літературними джерелами, збагачує їхні знання, вчить порівнювати, розвиває ораторське вміння. Реферат є підсумковою доповіддю про дослідження з певної наукової проблеми, доводить засвоєння здобувачем освіти навичок наукової організації праці, самостійної розумової діяльності, а також професійної культури.

Автореферат – це короткий огляд основних змістових і методичних положень дисертаційної роботи. Він є одним із важливих документів, який допомагає рецензентам, опонентам та іншим зацікавленим особам отримати загальне уявлення про дисертацію та її внесок у відповідну наукову область. Зазвичай автореферат дисертації має такі складові:

- ✓ Заголовок автореферату повинен відображати тему дисертації та її основний зміст.

- ✓ У вступі визначається актуальність дослідження, формулюються об'єкт і предмет дослідження, а також вказуються мета та завдання.
- ✓ Методологія дослідження, включаючи методи, які використовувалися для збору та аналізу даних.
- ✓ Основні результати. Описуються основні наукові висновки, досягнуті в дисертації.
- ✓ Структура дисертації. Оглядається структура самої дисертаційної роботи, вказуючи на розділи, глави та їх зміст.
- ✓ Наукова новизна. Визначається внесок автора в наукову область та оригінальність результатів.
- ✓ Практична цінність. Обговорюється можливе застосування результатів дослідження у практиці.
- ✓ Літературний список основних публікацій автора.

Автореферат дисертації дає змогу оцінити науковий внесок автора та зрозуміти, чому його дисертаційна робота є важливою для наукової спільноти. Зазвичай автореферат публікується разом з дисертацією та може служити важливим інформаційним джерелом для рецензентів і членів дисертаційної ради під час оцінки дисертації.

Наукова стаття є академічним документом, який представляє результати наукового дослідження і їх аналіз. Вона призначена для публікації у наукових журналах або презентації на наукових конференціях, і є основним способом спілкування щодо результатів дослідження в науковій спільноті. Основні елементи та структура наукової статті:

Заголовок має бути коротким і чітким, відображати основну тему дослідження.

Перелік авторів статті разом із зазначенням їх місця роботи або навчання.

Анотація – короткий огляд статті, який вміщує основні результати та висновки дослідження. Зазвичай має обмеження на кількість слів (150) або знаків (1800).

Ключові слова (3–5 слів), які відображають зміст і тему статті. Анотація і ключові слова подаються українською та англійською мовами.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, де вказуються наявні теоретичні і практичні розв'язання обраної проблеми іншими науковцями, на які посилається автор, а також обов'язково виділяються **невирішені раніше частини загальної проблеми**, яким присвячена стаття.

Постановка мети і завдань (формулювання цілей).

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Висновки з пропонованого дослідження

Перспективи подальших розробок у даному напрямі.

Список літератури подається після статті у порядку згадування або в алфавітному треба і оформляється згідно зі встановленими вимогами; посилання на літературу в тексті треба давати в квадратних дужках, наприклад [1, с. 60].

Представляють отримані результати у вигляді таблиць, графіків або числових даних. Описують відкриття, які були зроблені під час дослідження. Обговорення – в аналітичному розділі висвітлюють сутність результатів та їхній вплив на дошкільну педагогіку. Порівнюють результати з попередніми дослідженнями та обговорюють їхні можливі інтерпретації. Узагальнюють головні висновки дослідження і надають рекомендації для подальших досліджень або застосувань.

Необхідно пам'ятати, що наукова стаття має бути чіткою, логічною й аргументованою. Також важливо дотримуватися структурних і стилістичних вимог, які встановлюються конкретним науковим журналом або збірником, в якому плануєте опублікувати статтю.

Тези доповіді – це короткий огляд головних ідей і результатів доповіді або презентації. Вони служать для представлення ключових

чових аспектів дослідження або виступу перед аудиторією перед самою презентацією.

Тези доповіді мають бути короткими, стислими і лаконічними, адже їх завдання – залучити увагу аудиторії і дати загальне уявлення про роботу. Вони часто використовуються на конференціях, семінарах або під час виступів на наукових заходах.

Тези доповіді (виступу) мають обсяг 3–4 повні сторінки. Подається прізвище, ім'я (або ініціали), науковий ступінь, вчене звання для кожного автора; назва установи; назва доповіді (виступу); тези доповіді (виступу).

Тези повинні містити такі елементи: постановка проблеми (задачі), її зв'язок з важливими завданнями, аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виділення невирішених її частин, формулювання цілей, викладення основного матеріалу дослідження, список літератури, оформлений відповідно до вимог установи, яка проводить конференцію.

Рекомендації щодо написання тез доповіді:

- ✓ Заголовок тез. Почніть зі створення короткого і зрозумілого заголовка, який відображає головну тему вашої доповіді.
- ✓ Визначення проблеми або теми. У перших тезах зазвичай зазначають основну проблему, тему або питання, які досліджуєте або обговорюєте.
- ✓ Мета дослідження або доповіді. Визначте, яку конкретну мету прагнете досягнути у своєму дослідженні або презентації.
- ✓ Основні результати або висновки. Вкажіть основні відкриття або висновки, до яких ви прийшли.
- ✓ Методи дослідження (за потреби). Якщо доповідь базується на конкретних методах дослідження, надайте короткий огляд.
- ✓ Практичні застосування або рекомендації. Якщо можливо, обговоріть практичні або теоретичні положення ваших результатів та можливі напрями подальших досліджень.
- ✓ Завершення: Завершуйте тези коротким підсумком або висновком, що підсилює основну ідею вашої доповіді.

- ✓ Літературні джерела (за потреби). Якщо використовуєте цитати або статистику з інших джерел, дайте посилання на них.

Звіт про виконану науково-дослідницьку роботу є важливим документом, який відображає результати та хід проведеного дослідження. Цей звіт може використовуватися для подальшої оцінки й аналізу дослідження, а також для різних цілей, таких як отримання грантів, публікація статей, апробація результатів. Загальна структура звіту про виконану роботу:

- ✓ Заголовок повинен відображати основну тему і мету дослідження. Перелік авторів, які працювали над дослідженням, з вказівкою їх місця роботи та контактних даних.
- ✓ Вступ. Описуйте контекст дослідження, визначайте проблему та мету роботи, завдання та гіпотези.
- ✓ Літературний огляд. Вказуйте попередні дослідження та роботи, пов'язані з вашою темою. Розгляньте методи та підходи, які вже використовувались у цій галузі.
- ✓ Методи дослідження. Поясніть, які методи були використані для проведення дослідження, включаючи методи збору й аналізу даних.
- ✓ Результати та дискусія. Представте отримані результати дослідження та проведіть їх аналіз. Порівняйте їх із запитаннями і гіпотезами, обговорюйте можливі інтерпретації та висновки.
- ✓ Висновки. Узагальніть головні висновки, досягнуті в рамках дослідження, і надайте рекомендації для подальших досліджень або застосувань.
- ✓ Список літератури. Перелічіть усі використані джерела і літературу.
- ✓ Додатки (за потреби). Якщо ви маєте додатковий матеріал, такий як таблиці, графіки, фотографії, код програми тощо, то вмістіть їх у додатках.

Звіт повинен бути структурованим, чітким і логічним, щоб читачі могли легко зрозуміти хід вашого дослідження та його резуль-

тати. Також треба дотримуватися наукового стилю написання, використовуючи наукову термінологію та формулювання, відповідні вашій галузі.

8.4. Поняття про апробацію, упровадження результатів дослідження

Апробація результатів дослідження є важливою частиною наукового процесу. Цей термін стосується процесу публікації, представлення і використання результатів наукових досліджень. Апробація результатів може відбуватися так:

1) публікація статей у наукових журналах. Це дає можливість іншим вченим ознайомитися з вашими результатами та провести їхню перевірку й аналіз.

2) участь у наукових конференціях і симпозіумах уможлиблює представлення своїх результатів колегам, почути їхні коментарі, відповісти на запитання та отримати обґрунтовані відгуки.

3) внутрішні обговорення. Зазвичай перед публікацією результатів дослідження важливо провести внутрішні обговорення з колегами або радою науковців, щоб виявити можливі недоліки і виправити їх перед публікацією.

4) експертна оцінка. Деякі дослідження можуть вимагати експертної оцінки або рецензії перед публікацією. Експерти з вашої галузі можуть перевірити роботу і надати рекомендації для її поліпшення.

5) використання результатів. Коли результати дослідження вже апробовані і визнані якісними і достовірними, їх можна використовувати для розв'язання практичних завдань або подальших досліджень.

Апробація результатів дослідження сприяє розвитку науки і допомагає забезпечити якість і достовірність наукових даних.

Впровадження результатів дослідження відіграє особливу роль у перетворенні наукових даних на практичний вплив і користь

для суспільства, освіти та інших сфер. Способи впровадження результатів дослідження:

1) публікація і документація. Забезпечте відкритий доступ до результатів свого дослідження через публікації у наукових журналах, конференціях або створення документів і звітів. Зробіть їх доступними для інших науковців та громадськості.

2) трансфер технологій. Якщо ваші дослідження мають технологічну складову, спробуйте трансферувати ці технології в промисловість або бізнес. Це може включати створення стартапу, ліцензування технології або співпрацю з різними компаніями.

3) залучення фінансування. Пошук фінансування для подальших досліджень та розробки, пов'язаної з вашими результатами, може бути важливим кроком. Це може бути державне фінансування, гранти, інвестиції від приватних компаній або фонди ризикового капіталу.

4) партнерство і співпраця. Розгляньте можливості співпраці з іншими установами, університетами, компаніями або організаціями, які можуть використовувати ваші результати або співпрацювати у впровадженні.

5) комунікація. Ефективна комунікація щодо ваших результатів і їхнього потенційного впливу важлива. Використовуйте різні комунікаційні засоби, включаючи прес-релізи, вебінари, соціальні медіа та інші засоби, щоб донести інформацію до зацікавлених сторін.

Упровадження результатів дослідження може займати час і вимагати докладання зусиль, але воно може привести до значних соціальних, економічних і наукових результатів.

8.5. Публікація матеріалів дослідження

Публікація матеріалів дослідження є особистою справою автора. Стиль і прийоми їх підготовки залежать від його творчості й задумів.

Послідовний виклад матеріалу логічно визначає схему підготовки до публікації: ідеї, підбір матеріалів, групування, упорядкування та редагування. Тут ми дотримуємося порядку викладу матеріалу. Повтори виключені. Але, звичайно, послідовна обробка інформації вимагає більше часу.

Загальний метод полягає у написанні цілого так, щоб потім можна було обробити і змінити його частини.

Вибірковий виклад матеріалу часто використовується, коли дослідники вважають це доцільним. При цьому важливо, щоб кожен розділ привів до кінцевого результату, а матеріал при поєднанні розділів був готовий до публікації. Визначена орієнтовна назва роботи може бути змінена пізніше.

Відбір і підготовка матеріалу пов'язані з усіма елементами, необхідними на наступному етапі роботи над рукописом: бездоганна якість вихідного матеріалу, відбувається.

На наступному етапі матеріали мають бути згруповані відповідно до попереднього проєкту планування, а паралельно визначається їхня класифікація, тобто відбувається поділ на логічно підпорядковані елементи (частини, розділи, підрозділи, пункти тощо). Макет роботи зі створення ескізу. Рукопис аналізується на правильність оформлення, зокрема, літературних джерел, цитат. Готові до подачі у видавництво рукописи повинні відповідати певним вимогам, які визначаються процесом подальшої підготовки до друку.

Авторський оригінальний текст (рукопис) містить титульну сторінку, анотації (або реферат), текст, список літератури та додатки (покажчик, коментарі, примітки, додатки), бібліографічний список, список літератури, зміст. Текст рукопису та всі супутні матеріали подаються до видавництва у двох примірниках.

Сторінки рукопису мають бути однакового розміру, матеріал – надрукований комп'ютером малим регістром з одного боку аркуша через два інтервали. Потрібно 60–65 символів у рядку (враховуючи роздільники та пробіли між символами), і сторінка суцільного тексту – 28–30 рядків. При визначенні обсягу рукопису треба виходити з того, що авторський аркуш має 40000 знаків.

Поля оригінальної сторінки мають бути такому ліве – не менше 20 мм, верхнє – 20, праве – 10, нижнє – 20. Абзаци мають бути однаковими і дорівнювати 3 тактам.

Усі заголовки та виділення у тексті мають бути надруковані малими літерами. Заголовки повинні бути відокремлені від тексту зверху і знизу з інтервалами.

Посилання розміщуються внизу сторінки і не переходять на наступну.

У рукописі мають бути подані всі необхідні виділення букв і фрагменти тексту.

Чітко визначте залежності заголовків і підзаголовків.

Сторінки рукопису нумеруються послідовно у правому верхньому куті, від обкладинки до останньої сторінки – простим олівцем. Вказується загальна кількість сторінок та ілюстрацій на титульній сторінці.

ТЕМА 9

Підготовка і захист магістерської роботи

План

- 9.1. Структура та обсяг магістерської роботи.
- 9.2. Загальні положення щодо вимог до підготовки магістерської роботи.
- 9.3. Підготовка розділів роботи.
- 9.4. Оформлення магістерської роботи.
- 9.5. Підготовка до захисту.
- 9.6. Захист магістерської роботи.

9.1. Структура та обсяг магістерської роботи

Магістерська робота – це наукова або дослідницька робота, яку студенти виконують у процесі навчання на освітньо-професійній або освітньо-науковій програмі другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта». Ця робота має на меті показати рівень знань і розуміння певної теми або галузі, а також навичок проведення наукових досліджень.

Магістерське дослідження є одним з найважливіших та найбільш результативних форм наукової роботи студентів ЗВО. Це завдання передбачає високий рівень вивченості студентом вибраної теми, а також навичок проведення наукового дослідження. Головною метою виконання магістерської роботи є отримання вищого академічного ступеня «магістр» шляхом публічного захисту роботи.

Студент, який виконує магістерську роботу, співпрацює з керівником – викладачем відповідної кафедри, що має відповідний досвід у даній галузі. Ця співпраця є важливою, оскільки сприяє розвитку наукової обізнаності студента і надає йому необхідну підтримку та керівництво протягом усього процесу дослідження.

Магістерська робота повинна бути науковою за змістом та цілісною за структурою, відобразити основні положення теми і демонструвати результати дослідження, а також можливість практичного застосування отриманих знань. Тематика магістерської роботи повинна відповідати рівню освіти магістра і засвідчувати його здатність розв'язувати наукові завдання та брати участь у дослідженнях важливих професійних проблем. Тема магістерської роботи виконується у руслі науково-дослідницької теми кафедри.

Магістерська робота є самостійним, унікальним дослідженням, що виконується студентом на основі власного аналізу та вивчення літературних джерел. Результати такого дослідження можуть мати як теоретичне, так і практичне значення для галузі дошкільної освіти.

Структура та обсяг магістерської роботи можуть варіюватися залежно від конкретного університету та програми. Однак існують загальні стандарти та складові, які зазвичай включаються у магістерську роботу. Типова структура і загальний обсяг магістерської роботи:

1. Вступ.

Формулювання проблеми дослідження. Мета і об'єкт дослідження. Актуальність та значення дослідження. Постановка гіпотези. Огляд літератури. Опис попередніх досліджень та підходів до обраної теми. Визначення теоретичної основи дослідження.

2. Опис методів дослідження. Характеристика бази дослідження. Опис збору та обробки даних. Опис статистичних методів.

3. Презентація отриманих даних. Графіки, таблиці, діаграми та інші ілюстративні матеріали. Аналіз результатів. Інтерпретація результатів. Порівняння результатів з літературними джерелами та гіпотезами. Обговорення отриманих результатів дослідження та можливих напрямів подальших досліджень.

4. Підсумки дослідження. Відповідь на дослідницькі питання.

5. Список використаних джерел. Перелік усіх джерел літератури, використаних у роботі, оформляють згідно з ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні

положення та правила складання» або відповідно до встановлених стилів цитування (наприклад, APA, MLA, Chicago).

б. Додатки. Якщо необхідно, сюди можуть включати додаткові матеріали, такі як анкети, графіки, таблиці, рисунки, код програм тощо.

Обсяг магістерської роботи зазвичай становить від 50 до 100 сторінок, але це може змінюватися від університету та освітньої програми. Важливо дотримуватися вимог щодо форматування та структури, встановлених університетом, кафедрою, наприклад, «Положення про організацію освітнього процесу у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка», затверджене наказом № 13 від 25.11.2022 р.

9.2. Загальні положення щодо вимог до підготовки магістерської роботи

Підготовка магістерської роботи – це серйозний науковий проєкт, і вимоги до її оформлення та виконання можуть значно відрізнятися від університету до університету. Проте загальні положення та вимоги до підготовки магістерської роботи зазвичай включають такі положення.

Тема магістерської роботи повинна бути актуальною та відповідати освітній програмі, а сформульованою та обґрунтованою. Магістерська робота має відповідати загальній структурі. Вона повинна містити анотації, вступ, два-три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки.

У роботі доцільно пояснити, які методи використовували для збору й аналізу даних. Це можуть бути як якісні, так і кількісні методи, а також додаткові інструменти, як-от опитування, спостереження, анкетування тощо.

Акцентувати увагу на попередні дослідження та літературні джерела, пов'язані з темою, а також як робота впишеться в наявний контекст.

Проаналізувати зібрані дані та обговорити їх у контексті досліджуваної проблеми. Обґрунтувати теоретичне і практичне значення отриманих результатів, висновки, які впливають з проведеного дослідження. Підсумувати основні результати та їхнє значення. Запропонувати можливі рекомендації для подальших досліджень або для практичного застосування отриманих результатів.

Список літератури оформити відповідно до вимог щодо стилю та форматування, встановлені університетом або програмою. Зазвичай це включає використання певного стилю цитування, шрифту, розмірів сторінки, маркування заголовків і т.ін.

Якщо робота містить таблиці, додатки, вони повинні бути чітко підписані і відповідно оформлені.

Робота проходить перевірку на плагіат, наприклад, відповідно до «Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових, навчально-методичних та кваліфікаційних роботах у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка», введеного в дію наказом № 466 від 23 листопада 2018 р.

Ці вимоги є загальними, але кожен університет може мати свої особливості та вимоги до підготовки магістерської роботи. Тому важливо завжди консультиватися з науковим керівником щодо конкретних деталей і вимог.

9.3. Підготовка розділів роботи

Підготовка розділів магістерської роботи вимагає систематичного та структурованого підходу. Кожен розділ має свою специфіку і завдання.

У вступі треба обґрунтувати актуальність та значущість теми, проблеми дослідження, огляд попередніх досліджень з теми, зазначити, нерозв'язані аспекти теми, сформулювати мету і завдання дослідження, його об'єкт і предмет, гіпотезу (якщо є), експериментальну базу дослідження, методи, наукову новизну, теоретичну і практичну значущість результатів дослідження, апробацію та впровадження його результатів, навести дані про структуру роботи.

Перший розділ відображає теоретичні основи дослідження обраної проблеми.

Другий розділ висвітлює дослідницько-експериментальне дослідження проблеми. Результати дослідження можуть бути представлені у вигляді таблиць, графіків, діаграм тощо. При аналізі результатів дослідження використовувати теорії і концепції, наведені в огляді літератури.

Третій розділ може бути присвячений методичним аспектам проблеми дослідження.

Кожен розділ повинен бути логічно побудованим і, крім того, підтримувати загальну мету та логіку роботи.

Висновки містять підсумок основних результатів та їхнє значення для педагогічної теорії і практики дошкільної освіти.

Список використаних джерел містить перелік літератури, архівні джерела та інтернет-джерела, які повинні бути оформлені відповідно до вимог.

Додатки доповнюють зміст роботи, вміщують додаткову інформацію (анкети, маловідомі документи, графіки, таблиці та ін.).

Анотація (українською та англійською мовами) відображає сутність та основні результати магістерського дослідження.

9.4. Оформлення магістерської роботи

Оформлення магістерської роботи є важливим етапом у її підготовці. Вимоги до оформлення можуть відрізнятись. Це залежить від університету, освітньої програми, а також вимог наукового керівника. Однак загальні засади оформлення магістерської роботи зазвичай включають такі аспекти:

1. Форматування тексту. Використовуйте один стандартний шрифт і розмір (наприклад, Times New Roman 14). Зазвичай міжрядковий інтервал становить (1,5), береги – мінімальні зліва, знизу, зверху – 2,0 см, справа – 1,5 см.

2. Заголовки розділів і підрозділів повинні бути чітко позначені і відзначені залежно від їхнього рівня (наприклад, заголовки роз-

ділів можуть бути напівжирними і великими літерами, а підрозділів – курсивом). Встановіть послідовну нумерацію розділів і підрозділів (наприклад, Розділ 1; підрозділи 1.1, 1.2, 1.3 і так далі).

3. Дотримуйтесь певного стилю цитування (наприклад, APA, MLA, Chicago), встановленого університетом або програмою.

4. Посилання на джерела мають бути чітко позначені у тексті роботи і включені до списку літератури. Усі джерела, використані у роботі, треба внести у список літератури в алфавітному порядку за авторами чи назвами. Дотримуйтесь правил оформлення для книг, статей, вебресурсів згідно із ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»,

5. Таблиці, графіки та діаграми повинні бути чітко підписані, пронумеровані, містити посилання на джерела, з яких взяті. Вставляйте таблиці та графіки так, щоб вони легко читалися та відповідали стилю роботи.

6. Додатки у роботі повинні бути чітко підписані і вказані в тексті роботи.

7. Перевірте роботу на правописні та граматичні помилки. Використовуйте науковий стиль мови та уникайте неформальних виразів.

На титульному аркуші вкажіть назву роботи, ваше ім'я, ім'я вашого наукового керівника, назву університету та дату подання. Перед тим як здавати магістерську роботу, обов'язково зверніться до вимог та рекомендацій університету або викладача.

9.5. Підготовка до захисту

Підготовка до захисту магістерської роботи – це важливий етап у завершенні навчання на магістерському рівні. Цей захист допоможе продемонструвати отримані знання та навички, набуті під час навчання, перед екзаменаційною комісією.

Підготуватися до успішного захисту магістерської роботи допоможуть такі рекомендації:

1. Ознайомтесь із вимогами захисту магістерської роботи в університеті. Це включає в себе дату та час захисту, склад екзаменаційної комісії, формат захисту (онлайн або офлайн), а також критерії оцінювання.

2. Підготовка презентації. Зазвичай магістерську роботу перед комісією потрібно представити у формі презентації. Розробіть структуровану інформативну презентацію, яка охоплює головні аспекти вашої роботи: вступ, мета дослідження, методологія, результати, обговорення та висновки. Перегляньте, чи презентація відповідає стандартам оформлення і містить ілюстрації, графіки та таблиці, які підкріплюють ваші докази.

3. Тренування публічного виступу. Практикуйте свій виступ перед друзями, колегами або науковими керівниками. Важливо тренувати навички публічного виступу, щоб виглядати впевнено та професійно перед комісією.

4. Підготовка до питань і обговорення. Екзаменаційна комісія може задати вам питання та вимагати додаткових роз'яснень щодо вашої роботи. Перед захистом поглиблено перегляньте вашу роботу, зверніть увагу на можливі слабкі місця та можливі питання, які можуть виникнути.

5. Зберігайте спокій. Захист магістерської роботи може бути напруженим, але спробуйте залишатися спокійними та впевненими. Довіряйте своїм знанням і підготовці. Постарайтеся завершити підготовку до захисту завчасно, щоб уникнути стресу в останню мить. Підготовка та відповідальний підхід допоможуть вам здійснити успішний захист.

9.6. Захист магістерської роботи

Перед захистом переконайтеся, що у вас є всі необхідні матеріали, такі як презентація, нотатки, магістерська робота інші документи, які можуть знадобитися. Дотримуйтеся вимог та підготуйтеся відповідально, і ви зможете успішно пройти цей етап.

Зазвичай захист магістерської роботи включає в себе три основні частини: презентація результатів дослідження, відповіді на питання, оголошення результатів.

1. Презентація.

Презентуйте вашу магістерську роботу перед екзаменаційною комісією. Зазвичай вам дають певний час для виступу (наприклад, 15–20 хвилин). Презентуйте інформацію чітко та логічно. Використовуйте ілюстрації та графіки, щоб підкріпити ваші докази. Будьте готові до питань та коментарів після презентації.

2. Відповіді на питання.

Після презентації члени екзаменаційної комісії можуть задавати питання з теми, уточнити деталі вашої роботи. Відповідайте на запитання чітко та конструктивно. Під час захисту слухайте запитання уважно, відповідайте на них. Якщо не знаєте відповіді, не бійтеся це визнати. Відповіді можуть включати обговорення додаткових аспектів дослідження, методології або теоретичних підходів.

3. Оголошення результатів. Після закінчення захисту екзаменаційна комісія зазвичай консультується та оголошує результати.

Захист магістерської роботи – це можливість продемонструвати свої знання та навички перед науковим керівником і екзаменаційною комісією.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота студента з дисципліни включає: опрацювання теоретичного матеріалу; виконання завдань, що формуються у межах кожної теми навчальної програми; підготовку до підсумкової контрольної роботи; співбесіда з лектором та підготовку до семестрового заліку.

1. Охарактеризуйте основні положення Етичного кодексу українського вченого. Висловіть свою думку щодо його змісту.
2. Проаналізуйте нормативні документи, які регламентують роль наукового пізнання у розвитку усіх сфер суспільства (закони України «Про освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Національна стратегія розвитку освіти на 2012–2021 роки» тощо).
3. Проаналізуйте нормативні документи, які регламентують сферу дошкільної освіти: Конвенція про права дитини, Закон України «Про охорону дитинства», Закон України «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти, Положення про дошкільний навчальний заклад (Центр розвитку).
4. Висловіть та обґрунтуйте думку про роль дошкільної освіти у формуванні суспільства знань.
5. Доведіть необхідність здійснення наукових досліджень у сфері дошкільної освіти.
6. Представте своє бачення основних шляхів оновлення та розвитку дошкільної освіти.
7. Підберіть декілька відомих висловлювань про роль дошкільного дитинства у формуванні особистості.
8. Визначте цінності наукового пізнання та їхні особливості.
9. Поясніть різницю між поняттями «плагіат» і «компіляція».

10. Обґрунтуйте власну позицію щодо необхідності дотримання правил методологічної культури педагога і дослідника.
11. Представте поширені методологічні підходи у педагогічних дослідженнях у галузі дошкільної освіти (у формі таблиці: назва підходу автор, сутність, джерело).
12. Поясніть, як ви розумієте поняття «методологічний принцип», «система головних методологічних принципів».
13. На основі аналізу літературних джерел поясніть сутність принципів об'єктивності, сутнісного аналізу, генетичного, принципу єдності логічного та історичного), концептуальної єдності, системності, цілісності, діяльнісного підходу.
14. На конкретному прикладі продемонструйте зв'язок методів наукового дослідження.
15. З'ясуйте, як мінімізувати вплив особистісного фактора інтерпретатора на результати інтерпретації.
16. Підготуйте бібліографічний список з теми магістерської роботи.
17. Складіть таблицю класифікації методів наукового дослідження: за метою дослідження, за джерелами одержання інформації, за способами обробки й аналізу даних дослідження.
18. Поясніть, у чому полягають і чим зумовлені особливості застосування методів педагогічного дослідження в роботі з дітьми дошкільного віку.
19. Доведіть необхідність адаптації емпіричних методів дослідження для використання їх у роботі з дітьми дошкільного віку.
20. Сформулюйте науковий апарат власного наукового дослідження, доберіть та обґрунтуйте методи для реалізації його мети.
21. Охарактеризуйте основні методи емпіричного пізнання: спостереження, порівняння, вимірювання і експерименту.
22. Обґрунтуйте вимоги до спостереження.

23. Доберіть та обґрунтуйте емпіричні методи для реалізації мети власного наукового дослідження.
24. Підготуйте обґрунтування теми дослідження (магістерської роботи) за стандартною структурою.
25. Підготуйте анотацію запропонованого тексту.
26. Систематизуйте основні вимоги, що висуваються до магістерських робіт.
27. Укладіть тези (1–2 сторінки) з теми власного дослідження.
28. Підготуйте презентацію наукового апарату власного дослідження (суперечності, мета, об'єкт, предмет, завдання, методи, практичне значення).

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

- Академічна добросесність 46
Актуальність теми 153
Абстрагування 90, 133, 161
Аналіз 153
Анотація 133, 134, 153, 165
Апробація дослідження 5, 8, 106, 123, 124, 127
- Бесіда 104, 116, 117, 118, 149
- Верифікація 153
- Гіпотеза 41, 62, 113, 129, 130, 136, 142, 152, 155, 158
- Дедукція 91
- Експеримент 85, 86, 90, 91, 129, 130
Емпіричні методи 2, 4, 9, 18, 21, 55, 70, 86, 105, 150, 151, 155, 156, 162
Етапи педагогічного дослідження 4, 9, 19, 55, 58, 66, 73, 86, 90, 104, 107, 11, 131
Етичні засади педагогічного дослідження 2, 3, 4, 26, 43, 44, 45, 47, 74, 76, 82, 85, 129
- Індукція 91, 155
Інтелектуальна власність 10, 15, 27, 28, 29, 34, 46, 96, 98, 153, 162
- Звіт 8, 24, 25, 29, 51, 66, 68, 116, 117, 127, 130, 136
- Категорія 76, 124, 127, 128, 156, 162
Класифікація 2, 3, 10, 20, 21, 53, 70, 85, 86, 94, 97, 98, 106, 127, 139, 150, 156, 167, 176
Кодекс українського вченого 30, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 149
- Магістр 157
Магістерська робота 41, 142, 143, 147
Математичні методи 4, 85, 99, 100, 101
Метод асоціацій та аналогій 4, 104, 119,
Метод дослідження 108, 157
Метод експертних оцінок 4, 104, 119, 120, 121
Метод конкретизації 99
Метод рейтингу 4, 104, 119, 120
Метод типологізації 98
Методологія 4, 10, 24, 25, 57, 69, 73, 74, 77, 81, 82, 89, 133, 147, 157
- Моделювання 4, 86, 90, 93, 94, 100, 111, 157
- Наука 10, 11, 13, 14, 15, 47, 156, 157
Наукова діяльність 3, 10, 14, 16, 157
Наукова тема 158
Наукове дослідження 158, 159
- Об'єкт дослідження 60, 158
Опис 28, 57, 66, 73, 112, 130, 133, 134, 136, 139, 140, 142, 146, 153, 155, 158, 175, 176
Освітня технологія 159
- Педагогічне дослідження 3, 31, 40, 41, 42, 43, 58
Предмет дослідження 60, 90, 93, 133, 160
Принципи 3, 10, 11, 15, 21, 44, 49, 55, 73, 76, 90, 91, 160, 165, 166
Проблема 11, 14, 59, 60, 111, 130, 155, 160
Програма педагогічного дослідження 3, 55
- Реферат 5, 127, 130, 131, 132, 133, 139, 160
- Синтез 4, 11, 82, 85, 86, 94, 96, 97, 153, 169, 167
Соціометрія 4, 104, 119, 121
Спостереження 4, 18, 21, 41, 64, 71, 83, 91, 94, 95, 102, 104, 106, 107, 108, 112, 117, 121, 150, 158, 173
Стандарти 47, 74, 142, 160
Статистичні методи 4, 85, 99, 100, 101
Стаття 133, 134
Судження 21, 29, 154, 157, 160, 161
- Тези 134, 135, 160
- Узагальнення 4, 8, 18, 55, 59, 66, 67, 68, 85, 909, 91, 94, 97, 111, 155, 161, 167, 175
Упровадження результатів дослідження 137, 138
- Формалізація 161
- Цитата 161
- Якість освіти 30, 161
Якість освітньої діяльності 161

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Абстрагування – метод виділення найбільш істотних ознак, характерних зв'язків і відношень предметів і явищ з метою проникнення в їх сутність.

Авторське право є юридичним об'єктом інтелектуальної власності, яке надає авторам право на контроль використання їх творів, захищає різні види творчості, такі як літературні твори, музика, живопис, фотографії, фільми, комп'ютерні програми, архітектурні проекти та інші творчі вираження.

Аксіома – твердження, положення, що приймаються без доведення.

Актуальність теми – сучасність, злободенність, важливість будь-чого на даний момент і в даній ситуації для вирішення даної проблеми.

Аналіз – розчленування цілого на складові частини (сторони, ознаки, властивості, відносин) з метою їх детального вивчення.

Аналіз і синтез – взаємозумовлені методи пізнання. Аналіз уявне розчленування цілісного предмета на його частини, виділення окремих ознак, властивостей предмета і вивчення їх як певних елементів цілого. Синтез – зворотний процес, це є поєднання думкою в єдине ціле розчленованих частин предмета.

Аналогія – міркування, в яких із подібності двох об'єктів за окремими ознаками робиться висновок про їх подібність і за іншими ознаками.

Анотація – короткі відомості про книгу, статтю, монографію.

Аспект – точка зору, за якою розглядається об'єкт дослідження.

Бібліографічне посилання – це сукупність бібліографічних відомостей про цитований або згадуваний у тексті наукової чи навчальної роботи документ.

Верифікація – перевірка, емпіричне підтвердження теоретичних положень науки шляхом зіставлення їх з об'єктом дослідження, даними відчуття та експерименту, це повторюваність результату дослідження.

Гіпотеза (з гр. – основа, припущення) – наукове припущення або передбачення, істинне значення якого є невизначеним. Гіпотеза – теж форма знання, але вона не є формою однозначної необхідності, а відбивається у формі проблематичного судження, імовірного знання, відносної істини.

Декларація прав людини (Declaration of Human Rights) – резолюція (прийнята в 1959 р.), згідно з якою кожна людина народжується вільною і рівною з іншими, має право на життя, свободу, працю та відпочинок. У наш час вона стала незаперечним наднаціональним доктринальним документом. Цивілізованість сучасної країни визначається повнотою врахування положень Д. в її конституції та законодавстві.

Декларація прав дитини (Declaration of Children's Rights) – документ, який був затверджений ЮНЕСКО у 1959 р. Реєстр статей Декларації включає права дитини (без огляду на расу, релігію, походження та стать) на: життя в таких умовах, які б забезпечували їй різносторонній розвиток; піклування з боку батьків та суспільства; безкоштовну освіту та виховання на засадах толерантності, миру і дружби між народами.

Заклад дошкільної освіти (ЗДО) – освітній заклад суспільного виховання дітей віком від двох до семи років, який здійснює завдання щодо задоволення потреб у догляді, оздоровленні, виховання та навчанні дітей дошкільного віку.

Експеримент – такий метод вивчення предметів і явищ, при якому людина активно втручається в їх природний стан, створює для них штучні умови.

Емпіричний рівень (від «емпірію» – досвід) – це дослідно-експериментальне пізнання. Предметом емпіричного дослідження є явища та їх взаємодія. На рівні емпіричного пізнання суттєві зв'язки ще не виділяються, тут фіксуються лише нові факти, і на їх основі встановлюється емпірична залежність явищ.

Епістемологія – розділ філософії, що вивчає проблеми природи пізнання, ставлення знання до реальності, досліджує загальні передумови пізнавального процесу, з'ясовує умови його істинності.

Індивідуалізація – процес і результат поєднання індивідуальних вимог, ціннісно-нормативних розпоряджень, очікувань певних дій, вияву особистісних і ділових якостей, необхідних для ефективного виконання суспільної ролі, зі специфікою потреб, властивостей і стилю діяльності індивідів, тобто персоніфікованою формою реалізації соціальних функцій.

Індивідуалізація навчання – організація навчального процесу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів для створення оптимальних умов у реалізації потенційних можливостей кожного учня.

Індивідуальний стиль педагогічної діяльності – цілісна система операцій, що забезпечує ефективну взаємодію вчителя з вихованцем, визначається цілями, завданнями професійної діяльності, властивостями різних рівнів індивідуальності педагога (ритмом діяльності, спілкування тощо).

Індуктивний метод – це засіб дослідження або пояснення істини, при якому логічний умовивід розвивається від конкретних одиничних випадків до загального висновку, від окремих фактів до узагальнень.

Індукція є методом емпіричного узагальнення результатів опису, спостережень і експериментів. Індукція – загальний висновок, що робиться на основі знання про окремі факти, частковий досвід. Фактичний досвід завжди є незавершеним і неповним.

Інновативність – емоційно-оцінне ставлення до нововведень, відмінність у сприйнятливості суб'єктів до інновацій, нових ідей, досвіду.

Інноваційна культура педагога – система освоєних особистістю педагогічних засобів, що забезпечують інноваційний спосіб діяльності, системоутворювальним елементом якої є цінності інноваційного плану.

Інноваційне навчання – зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна діяльність, яка ґрунтується на оригінальних методиках розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості.

Інноваційні ідеї – засновані на новому знанні про процеси людського розвитку ідеї, які пропонують невикористовувані раніше теоретичні підходи до розв’язання педагогічних проблем, конкретні практичні технології отримання високих результатів.

Інновація – нововведення, зміна, оновлення; новий підхід, створення якісно нового, використання відомого в інших цілях.

Інновація педагогічна – процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв’язання тих педагогічних проблем, які досі розв’язувались по-іншому.

Інтеграція – процес і результат взаємодії елементів, що супроводжуються відновленням, встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв’язків між ними на основі певної обумовленості і як результат – формування нового інтегрованого об’єкта (системи) з якісно новими властивостями.

Інформетрія – наука, яка вивчає математичні, статистичні методи і моделі та їхнє використання для кількісного аналізу структури і особливостей наукової інформації, закономірностей процесів наукової комунікації, включаючи виявлення самих цих закономірностей. Характерною особливістю інформетрії є те, що її основна мета – здобуття наукового знання безпосередньо з інформації.

Істина – достовірне, адекватне відображення предметів і явищ дійсності, відтворення їх так, як вони існують поза межами нашої свідомості. Істина об’єктивна за змістом, але суб’єктивна за формою, як результат діяльності людського мислення.

Категорія – форма логічного мислення, в якій розкриваються внутрішні, суттєві сторони і відносини досліджуваних предметів.

Класифікація – система співпідпорядкованих понять (класів, об’єктів) будь-якої галузі знання чи діяльності людини як засіб для встановлення зв’язків між цими поняттями чи класами об’єктів.

Компіляція – наукова праця, яка розроблена на основі запозичених в інших авторів матеріалів без самостійного їх дослідження та обробки.

Концепція (від лат. *conceptio* – сприйняття) – система понять про ті чи інші явища, процеси; спосіб розуміння, тлумачення якихось явищ, подій; основна ідея будь-якої теорії.

Критерій – ознака, на основі якої відбувається оцінка, визначення чого-небудь; засіб перевірки на істинність та хибність того чи того судження, умовиводу, гіпотези, теорії тощо.

Магістр (лат. magister – учитель) – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра (або спеціаліста) здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання професійних завдань та обов’язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

Метод дослідження – засіб досягнення мети, пізнання явищ дійсності у їх взаємозв’язку і розвитку; спосіб відтворення досліджуваного об’єкта або предмета.

Методика – це фіксована сукупність прийомів практичної діяльності, що призводить до заздалегідь визначеного результату.

Методологія дослідження – сукупність конкретних прийомів і способів для проведення будь-якого наукового дослідження.

Моделювання – вивчення об’єкта (оригіналу) шляхом створення і дослідження його копії (моделі), яка заміняє оригінал з певних сторін, які цікавлять пізнання і підлягають вивченню, непрямий, опосередкований метод наукового дослідження.

Монографія – наукове видання, що містить повне і вичерпне всебічне дослідження якоїсь однієї проблеми чи теми.

Наука – система знань об’єктивних законів природи, суспільства і мислення, які отримуються і перетворюються в безпосередню продуктивну силу суспільства в результаті спеціальної діяльності людей.

Наукова гіпотеза – це гіпотеза, що пояснює закономірності розвитку явищ природи, суспільства і мислення.

Наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на отримання і виконання нових знань.

Наукова інформація – це одне із загальних понять науки, що означає певні відомості, сукупність якихось даних, знань тощо.

Наукова картина світу (НКС) – це сукупність загальних уявлень про структуру того чи іншого фрагмента об’єктивної реаль-

ності, що визначається даною наукою і лежить в основі теоретичної діяльності в даній науці.

Наукова концепція – це форма тлумачення основної ідеї теорії, система поглядів на певне явище, спосіб його розуміння й тлумачення.

Наукова тема – задача наукового характеру, яка потребує проведення наукового дослідження.

Наукове дослідження – це особлива форма процесу пізнання, систематичне, цілеспрямоване вивчення об'єктів, в якому використовуються засоби і методи науки і яке завершується формуванням знання про досліджуваний об'єкт.

Наукове спостереження – доцільний розгляд предметів і явищ в їхніх природних умовах, відповідно до завдань дослідження.

Наукометрія – галузь наукознавства, яка займається статистичними дослідженнями структури і динаміки наукової інформації. Наукометрія є системою вивчення наукового, конструктивного знання за допомогою кількісних методів. Тобто в наукометрії вимірюються тільки ті об'єктивні кількісні закономірності, які справді визначають досягнутий науковий рівень її розвитку.

Об'єкт дослідження – процес або явище, яке породжує проблемну ситуацію і обране для дослідження.

Опис – найпростіший фактофіксуючий метод, результатом якого є знання про окремі сторони, ознаки, відношення предметів та явищ.

Освітні послуги – діяльність фізичних та юридичних осіб у сфері формальної та неформальної освіти, яка спрямована на задоволення потреб людини в надбанні нею нових знань і розвитку індивідуальних здібностей.

Освітня потреба – усвідомлена особою необхідність набуття певних знань і умінь, які раніше були відсутні або втрачені;

Освітня характеристика – основні вимоги до якостей і знань особи, яка здобула певний освітній рівень.

Освітня технологія – технологія, що відображає загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору. Призначена для прогнозування розвитку освіти, її конкретного проектува-

ння і планування, передбачення результатів, визначення відповідних освітніх стандартів.

Періодичне видання – це журнали, бюлетені та інші видання з різних галузей науки і техніки з викладом матеріалу в популярній доступній формі.

Пізнання – це зумовлений передовсім суспільно-історичною практикою процес здобуття і розвитку знання, його постійне поглиблення, розширення, вдосконалення та відтворення.

Поняття – відображення найбільш суттєвих і властивих предмету чи явищу ознак.

Порівняння – пізнавальна операція, що лежить в основі висловлювань про схожість і відмінність об'єктів. За допомогою порівняння виявляють кількісні і якісні характеристики предметів.

Праксеологія – термін, яким іноді позначають галузь наукових досліджень, що вивчає загальні умови й методи правильної, ефективної та раціональної людської діяльності.

Практика – це цілісна органічна система сукупної матеріальної діяльності людства у всьому його історичному розвитку, яка завжди здійснюється у певному соціокультурному контексті.

Предмет дослідження – все те, що знаходиться в межах об'єкта дослідження у визначеному аспекті пізнання. Це досліджувані з певною метою властивості, ставлення до об'єкта. Конкретне матеріальне явище, що сприймається органами чуття.

Принципи – головні вихідні положення будь-якої теорії, вчення, науки; внутрішні переконання людини, її усталений погляд на те чи інше питання.

Проблема є результатом осмислення нових фактів і формою переходу від емпіричної до теоретичної стадії побудови теорії.

Прогнозування – спеціальне наукове дослідження конкурентних перспектив розвитку будь-якого явища; процес наукового передбачення майбутнього стану предмета чи явища на основі аналізу його минулого й сучасного, систематична, науково-обґрунтована інформація про якісні і кількісні характеристики розвитку цього предмета чи явища в перспективі.

Резюме – короткий висновок, що містить основні положення доповіді, промови, наукові праці, дискусії.

Реферат – письмова форма доповіді на певну тему, зміст лише повідомляє про щось, а не переконує в чомусь; інформативне видання, яке визначає короткий виклад змісту наукового дослідження.

Синтез – поєднання раніше виділених частин предмета дослідження в єдине ціле.

Спостереження – це метод цілеспрямованого дослідження об'єктивної дійсності, в тому вигляді, в якому вона існує в природі та суспільстві і доступна безпосередньо для сприйняття людиною без втручання в неї.

Стандарти – це нормативні документи, в яких встановлені єдині вимоги до основних властивостей будь-якої продукції або виду робіт.

Судження – це форма думки про певний предмет чи явище. Сходження від абстрактного до конкретного – метод побудови теорії через синтез абстракцій, внаслідок чого дійсність відтворюється системно і цілісно. За своєю сутністю цей метод є єдністю аналітичного і синтетичного методів.

Тези – стислий виклад основних положень, наукової праці, статті, доповіді, який передбачає попереднє ознайомлення учасників семінарів, конференцій, симпозіумів з результатами наукового дослідження.

Текст – це знаково-мовна реалізація деякої системи інформації.

Тема – наукове завдання, яке охоплює визначну галузь наукового дослідження.

Теоретичне дослідження – це оперування ідеалізованими теоретичними об'єктами або теоретичними конструктами.

Теорія – вища форма організації наукового знання, в якій найбільш повно реалізується знання про предмет, дається цілісне уявлення про закономірності і сутнісні зв'язки досліджуваної галузі дійсності.

Технологія наукового дослідження – це спосіб досягнення його мети за умов фіксованого поділу функцій між технічними засобами і природними інформаційними органами людини, що відпо-

відають можливостям перших та останніх, а також встановленій логіці дослідження.

Узагальнення – логічне завершення абстрагування, поширення спільних ознак предметів на всі предмети множини. Внаслідок узагальнення відбувається об'єднання окремих предметів у загальне поняття, наукову абстракцію на основі логічного мислення.

Умовивід – це така форма мислення, в результаті якої з одного або кількох суджень, що відображають зв'язки і відношення предметів об'єктивної дійсності виводиться нове судження, міркування, нова думка, що містить вже нове знання про досліджувані предмети, явища, процеси.

Факт в логіці і методології науки – особливого роду емпіричне знання.

Фальсифікація – це процес, який виявляє хибність гіпотези, теорії або іншого наукового твердження в результаті їх емпіричної перевірки.

Формалізація – відображення змісту знання у знаково-символічному виді, метод переведення результатів пізнання в точні положення твердження за допомогою засобів математики і математичної логіки.

Цитата – дослівний уривок з твору, чийсь вислів, що наводиться (письмово чи усно) як підтвердження або заперечення певної думки чи ілюстрації до фактичного матеріалу.

Якість освіти – рівень знань, умінь, розумового, морального і духовного розвитку тих, хто навчається, на певному етапі відповідно до поставлених цілей; рівень забезпечення навчальної діяльності і надання освітніх послуг учасникам освітнього процесу навчально-виховним закладом.

Якість освітньої діяльності – сукупність характеристик системи вищої освіти та її складових, яка визначає її здатність задовольняти встановлені й передбачені потреби окремої особи або (та) суспільства.

ДОДАТКИ

Додаток А

Інтелектуальна власність. Дотримання принципів академічної доброчесності Захист прав інтелектуальної власності

Чинне українське законодавство, і міжнародні угоди під правами інтелектуальної власності, яка створюється у вищій та середній освіті, розуміють сукупність прав особистого немайнового та майнового характеру на результати освітньої та наукової інноваційної діяльності й інші об'єкти прав інтелектуальної власності, встановлені чинним законодавством.

Право на результати інноваційної діяльності в освітній та науковій сфері є правом особливого роду, відмінним від права власності на матеріалізовані вироби. Право на результати інноваційної діяльності в освітній та науковій сфері відноситься до категорії абсолютних прав та виражає домінування над результатом інтелектуальної діяльності, що здійснюється за допомогою майнових та особистих немайнових прав.

Предметом права інтелектуальної власності, яка створюється в освітній і науково-педагогічній інноваційній діяльності, є майнові та особисті немайнові відносини, що складаються між суб'єктами права щодо визнання певних нетілесних благ об'єктами авторського, суміжного, патентного та інших прав та їх використання. Предмет права інтелектуальної власності при визнанні деяких нетілесних благ об'єктами авторського і патентного права є ширшим, ніж предмет цивільного права, але цивільні правовідносини становлять більшу частину в регулюванні права інтелектуальної власності.

Суб'єктами, які виступають в ролі творців освітнього, науково-педагогічного та науково-технічного продукту у вищій та середній освіті, найчастіше є університети, педагогічні інститути, інститути післядипломної педагогічної освіти, науково-дослідні інститути

НАПН України, заклади середньої освіти, підприємства, фонди, які діють в їхньому складі, або співпрацюють з ними, а також фізичні особи – професорсько-викладацький склад, науковці, інженерно-технічні працівники, студенти вузів, освітяни та учні тощо.

До об'єктів інтелектуальної власності у сфері вищої та середньої освіти, сьогодні прийнято відносити: навчальні програми, підручники, монографії, навчально-методичні та науково-методичні посібники, наукові та науково-популярні публікації, літературні та художні твори, педагогічні концепції, теорії, системи, моделі, методи, технології, методи, прийоми, форми навчання, комп'ютерні програми, які підготовлені та видані освітянами і використовуються в навчально-виховному процесі. Педагогічні ідеї та результати навчально-виховної діяльності визнаються об'єктами інтелектуальної власності лише на підставі їх кваліфікації і видання правоохоронного документа на них.

Крім того у процесі науково-педагогічної інноваційної діяльності, при певних умовах створюються і нетрадиційні для суто освіти об'єкти інтелектуальної власності. До числа останніх прийнято відносити: наукові відкриття, раціоналізаторські пропозиції, ноу-хау, комерційні таємниці, інжиніринг, топографії інтегральних схем, сорти рослин, породи тварин, технічну документація, технологічні регламенти, результати наукових досліджень, електронні версії комп'ютерних файлів тощо.

Недосконалість існуючих правовідносин щодо врегулювання прав інтелектуальної власності в освітній та науково-педагогічній інноваційній діяльності у вищій та середній школі обтяжується економічними та соціальними факторами, властивими українському суспільству: низьким рівнем правової культури; недооцінкою економічного значення охорони інтелектуальної власності серед суб'єктів цього права; відсутністю правової практики та досвіду впровадження ефективних попереджувальних заходів у сфері інтелектуальної власності.

Удосконалення системи охорони і зокрема адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності, яка створюється

у процесі освітньої та науково-педагогічної інноваційної діяльності у вищій та середній освіті є одним із пріоритетних завдань не тільки для освіти, але й економіки, внутрішньої і зовнішньої політики та безпеки України.

Правосуб'єктність учасників правовідносин, які виникають у процесі адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності щодо інноваційної освітньої діяльності – це здатність учасників правовідносин, які здійснюють діяльність із безпосереднього створення інноваційних продуктів, що призначені для використання впровадження (впровадження) в умовах освітньої діяльності та їх упровадження чи використання як інновацій, а також отриманням інших суттєвих результатів від реалізації інновацій, захищати свої права.

Дотримання принципів академічної доброчесності

Основні принципи академічної доброчесності:

- старанність, самостійність у навчанні;
- відповідальність за власні вчинки і чесне здобуття оцінок;
- толерування думок інших, взаємоповага та підтримка;
- гідна та моральна поведінка під час навчального процесу та поза ним.

До порушень академічної доброчесності належать:

- плагіат;
- списування;
- хабарництво;
- фальсифікація результатів досліджень;
- необ'єктивне оцінювання;
- здавання іспитів підставними особами.

Етичний кодекс українського вченого

Етичний кодекс українського вченого – це загальні етичні принципи, яких повинен дотримуватися кожен вчений у своїй роботі. Він допомагає вченим грамотно оцінювати як свою роботу так і роботу своїх колег. Також ці принципи є основою для етичної підготовки молодих науковців. До етичного кодексу входить:

- Керування вченим у своїй діяльності визнаними стандартами;
- Несення моральної відповідальності за наслідки своєї діяльності;
- Участь у процесах атестації наукових кадрів, протидіяння плагіату та викривання порушень авторських прав;
- Оцінювання суспільством ефективності науки;
- Протидія псевдонауці, виступи проти її розповсюдження;
- Захист свободи наукової думки, засуджування цензури щодо наукової творчості;
- Несення відповідальності за виникнення небезпеки для окремої людини, суспільства, економіки або шкоди для природи, під час застосування неперевіраних нових наукових знань;
- Не вчинення дій, які можуть завдати шкоди професійній репутації іншого вченого;
- Докладання зусиль до підготовки наукової молоді – розвитку інтелігентних, чесних і самовідданих патріотів;
- Дотримання найвищих професійних стандартів планування та проведення наукових досліджень;
- Прагнення вченого до постійного вдосконалення своїх знань, отриманням нової інформації;
- Об'єктивність в оцінці власних досягнень;
- Об'єктивне ставлення до учнів;

- Приділення особливої уваги обдарованим студентам, залучення їх до наукових праць;
- Експертування тільки у сфері своєї компетенції та відповідно до своїх знань;
- Дотримання принципу конфіденційності при проведенні експертного розгляду;
- Зберігання незалежності та уникнення тиску при підготовці чи винесенні висновків;
- Об'єктивне оцінювання претендентів під час обрання кандидатів для проведення дослідження чи на інші наукові посади;
- Активна участь у житті наукового співтовариства та у роботі колегіальних органів.

Методики діагностики пізнавального розвитку дошкільників

Завданнями діагностики є: дослідити концентрацію уваги, стійкість, здатність переключати увагу; обсяг пам'яті та вид, який переважає (короткочасна, довготривала чи оперативна); особливості операцій мислення – аналіз, синтез, узагальнення, класифікація; індивідуальні особливості пізнавальних процесів.

Важливо діагностувати індивідуальні особливості розвитку пізнавальної сфери дошкільників, і для цього є безліч методів. Їх можна проводити як у групі, так і індивідуально, залежно від мети дослідження.

Для діагностики пізнавальної сфери дошкільників можна використовувати такі *методики*:

Методика «Різнокольорова квіточка»

На картинці зображена квіточка, яка складається з різнокольорових пелюсток (червоний, жовтий, зелений, синій, блакитний).

Інструкція дитині: «Подивися яка гарна квіточка, вона не звичайна, а казкова. У неї пелюстки різного кольору. Давай назвемо ці кольори».

Оцінювання результатів:

- 10 балів – дитина правильно назвала 5 кольорів.
- 8–9 балів – дитина правильно назвала 4 кольори
- 4–7 балів – дитина правильно назвала 3 кольори
- 2–3 бали – дитина правильно назвала 2 кольори
- 0–1 бал – дитина правильно назвала 1–0 кольорів

Висновки про рівень сформованості уявлень про кольори

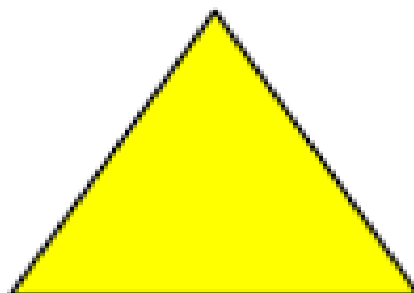
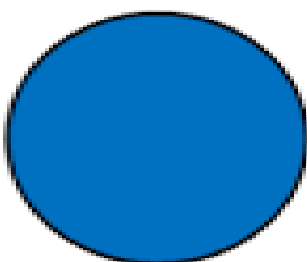
- 10 балів – дуже високий рівень.
- 8–9 балів – високий.
- 4–7 балів – середній.
- 0–1 бал – низький.

Методика «Назви і знайди таку саму фігуру»

(для виявлення рівня розвитку зорового сприйняття)

На столі перед дитиною лежать малюнки геометричних фігур: коло, квадрат, трикутник. Підготовлені геометричні фігури.

Інструкція дитині: «Я тобі буду показувати геометричну фігуру, а ти її назвеш і знайдеш таку ж на малюнку».

Оцінювання результатів:

- 10 балів – дитина правильно назвала і знайшла геометричні фігури менше ніж за 15 сек.
- 8–9 балів – дитина правильно назвала і знайшла геометричні фігури більше ніж за 17 сек.

- 4–7 балів – дитина правильно назвала і знайшла геометричні фігури більше ніж за 17–20 сек.
- 2–3 бали – дитина правильно назвала і знайшла геометричні фігури більше ніж за 20–25 сек.
- 0–1 бал – дитина правильно назвала і знайшла геометричні фігури більше ніж за 30 сек.

Висновки про рівень сформованості зорового сприйняття

- 10 балів – дуже високий рівень.
- 8–9 балів – високий.
- 4–7 балів – середній.
- 0–1 бал – низький.

Методика склади піраміду

(для визначення розвитку наочно-дійового мислення)

Перед дитиною ставляють піраміду і знімають всі кільця.

Інструкція дитині: «Подивись, яка гарна піраміда стоїть. Вона складається з кілець різної величини та кольору. Зараз я зніму з неї всі кільця, а ти їх знову надінеш так само. При цьому називай колір та величину (більший-менший) кожного кільця».

Оцінювання результатів:

- 10 балів – дитина правильно склала піраміду назвала колір та величину.

- 8–9 балів – дитина правильно склала піраміду назвала колір та величину, але допустила 1 помилку.
- 2–3 бали – дитина правильно склала піраміду назвала колір та величину, але допустила 2–3 помилки.
- 0–1 бал – дитина правильно склала піраміду назвала лише один колір та величину.

Висновки про рівень сформованості зорового сприйняття

- 10 балів – дуже високий рівень.
- 8–9 балів – високий.
- 4–7 балів – середній.
- 0–1 бал – низький.

Методика «Покажи дії»

(для виявлення рівня розвитку відтворювальної уяви)

Підготовлений текст казки.

Інструкція дитині: « Я тобі буду розповідати казку, а ти будеш показувати, що роблять її герої». Під час розповіді казки дитині пропонується показати:

- 1) Як дід бив-бив;
- 2) Як баба біла-біла;
- 3) Як мишка бігла;
- 4) Як хвостиком махнула;
- 5) Як яєчко впало;
- 6) Як яєчко розбилося;
- 7) Як дід плаче;
- 8) Як баба плаче;
- 9) Як курочка жаліє бабу.

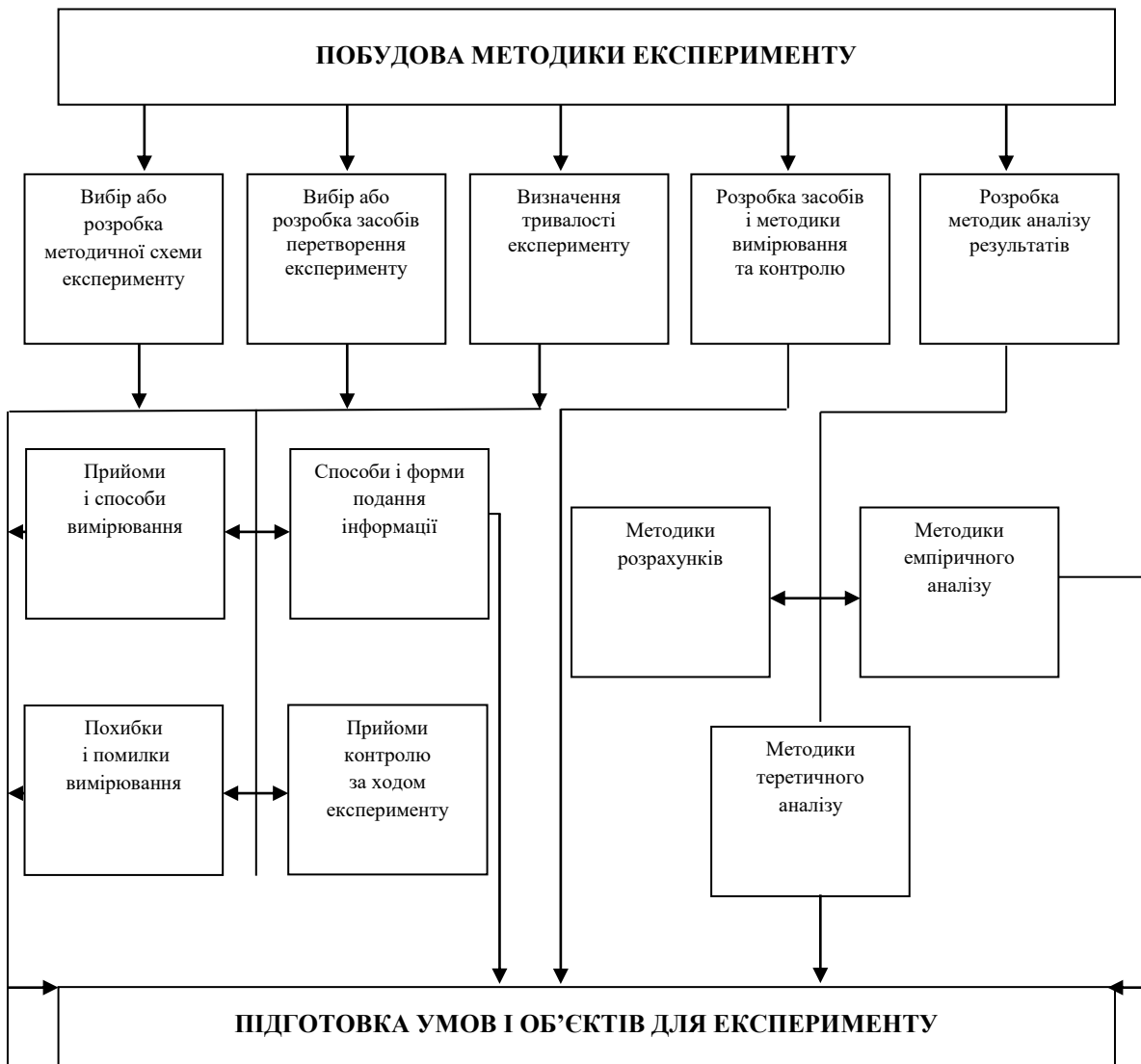
Оцінювання результатів:

Оцінки виставляються в балах (1 бал за правильно показані рухи). Результати додаються, визначається загальна кількість балів. Максимальний результат: 9 балів

Висновки про рівень сформованості зорового сприйняття

- 10 балів – дуже високий рівень.
- 8–9 балів – високий.
- 4–7 балів – середній.
- 0–1 бал – низький.

Методика педагогічного експерименту
(за Ю. Сурміним)

Картка спостереження поведінки дитини на занятті
(Розроблена Л.М. Денікіною)

Спостереження – найдоступніший метод педагогічної діагностики, проте його ефективність може бути невисока через відсутність програми спостереження і порушення технології. В даний час великого поширення набули *схеми спостереження та технологічні карти для збору інформації при спостереженні* різних видів діяльності вихователя і дітей (див. нижче). Їх технологічність знімає трудомісткість спостереження, концентрує увагу на цілому комплексі параметрів, важливих для експертної оцінки.

Критерії аналізу	Рівень оцінок		
	високий	середній	низький
<p><i>1. Особливості поведінки</i></p> <p>1.1. Слухає вихователя уважно або відволікається</p> <p>1.2. Виконує завдання неуважно або зосереджений на чомусь іншому</p>			
<p><i>2. Особливості процесу виконання завдання</i></p> <p>2.1. Самостійний від початку до кінця</p> <p>2.2. Наслідує сусіда</p> <p>2.3. Працює швидко чи повільно</p> <p>2.4. Захоплений завданням чи ні</p> <p>2.5. Виконує його старанно або недбало</p> <p>2.6. Встигає закінчити або залишає роботу незавершеною</p>			

<p>2.7. Як реагує на труднощі чи невдачі: намагається подолати, відновлює спроби; звертається до вихователя за допомогою або з питанням; не звертається, але допомоги потребує</p>			
<p>3. Як оцінює отриманий результат</p> <p>3.1. Милується своєю роботою, задоволений</p> <p>3.2. Засмучується, ніяковіє через помилки і \ недоробок</p> <p>3.3. Виявляє байдужість</p>			

**Орієнтовний інструментарій психолого-педагогічної
діагностики дітей дошкільного віку (використовуються
в адаптованому / модифікованому вигляді)**

**Вивчення психолого-педагогічної готовності
до навчання у школі**

1. Діагностика інтелектуальної готовності за методикою Керна-Їрасека.
2. Діагностика емоційно-вольової готовності за методикою «Шифровка».
3. Методика діагностики готовності до навчання у школі дітей шестирічного віку (авторський колектив: Н. Стадненко, Т. Ілляшенко, А. Обухівська).
4. Сприймання нової інформації (світ професій, переказ оповідання, опис предметного (сюжетного) малюнка).
5. Методика Керна-Їрасека на шкільну зрілість (розуміння завдання і дія за усною вказівкою (переказ тексту, складання геометричних конструкцій за зразком, послідовність виконання дій: графічний диктант, лабіринт).
6. Орієнтування у часі (визначення часу на годиннику, диференціація пів року, частин доби).
7. Просторове орієнтування (диференціація понять «ліворуч – праворуч», «зверху – знизу», «посередині скраю»).

Дослідження особливостей мислення / Загальні види мислення

1. Порівняння двох предметів за схожістю та відмінністю ознак.
2. Вилучення зайвого предмета в ряду.
3. Знаходження пропущеного предмета в ряду.
4. Класифікація предметів за однією, двома ознаками.
5. Складання цілого з частин.
6. Узагальнення групи понять чи предметів одним словом.

7. Називання предмета за описом.
8. Послідовне розміщення трьох картинок, пов'язаних одним змістом.
9. Методика Равена на визначення загального інтелектуального рівня.
10. Методика для діагностики наочно-дійового мислення «Кубики Кооса».
11. Складання логічної мозаїки.
12. Дослідження загальної обізнаності (чому потрібно поливати квіти, для чого потрібна парасолька тощо).
13. Дослідження логічного мислення (методика «Нісенітниця»).

Психометричні методи дослідження інтелекту

1. Методика Векслера.
2. Методика Равена.

Дослідження особливостей когнітивної (пізнавальної) сфери

1. Методика «Класифікація предметів» (дитячий варіант).
2. Методика «Класифікація об'єктів за двома ознаками» (лото В. Когана).
3. Методика діагностики розуміння тексту (змісту оповідань, оповідань із прихованим змістом, розуміння змісту сюжетних картин).

Діагностика особливостей пам'яті

1. Методика «Запам'ятовування десяти слів» (за А. Лурія).
2. Тест «Відтворення трьох геометричних конструкцій».
3. Методика «Розрізні картинки» (відповідно до запропонованого зразка).
4. Тест для дослідження короткочасної пам'яті (за Ю. Гільбухом).
5. Методика «Піктограма» (за А. Лурія).

Діагностика особливостей уваги

1. Тест «Коректурна проба».
2. Методика «Таблиці Шульте».
3. Знаходження двох однакових предметів у групі схожих предметів.
4. Знаходження відмінностей у сюжетних картинках.
5. Порівняння предметних зображень з еталоном форми.
6. Методика «Лабіринт».
7. Методика «Знаходження відсутнього елемента».

Дослідження особистісних особливостей, емоційно-вольової сфери

1. Дослідження самооцінки за методикою Дембо-Рубінштейн.
2. Особистісні опитувальники (Айзенк, Кеттел, ММРІ, Шмішек, Личко, Русалов, Баса-Дарки).
3. Шкала оцінки тривожності (за Спілбергергом, Тейлором). Спілбергерга, Тейлора.
4. Опитувальник САН.
5. Методика соціометричного анкетування.
6. Методика Р. Жилія (міжособистісні стосунки молодшого школяра).

Дослідження особливості розвитку мови та мовлення

1. Словниковий запас (закінчення слів, антоніми, синоніми).
2. Повторення речень, групи слів (18 складів).
3. Тест для перевірки фонематичного слуху (за Ю. Гільбухом).
4. Підбір слова на вказаний звук/букву.
5. Складання речення із запропонованим словом (двома, трьома словами).

Дослідження уміння вчитися / научуваність

1. Спостереження за самостійною діяльністю дитини.
2. Спостереження за діяльністю дитини у групі, колективі.

3. Спостереження за виконанням спеціально поставлених завдань.

Дослідження особистості

1. Тест фрустрації Розенцвейга.
2. Метод незавершених речень.
3. Тест «Будинок, дерево, людина».
4. Тест «Неіснуюча тварина».
5. Тест «Малюнок сім'ї».
6. Тест «Автопортрет».
7. Кольоровий тест Люшера.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бистрицька А.К. Основи наукових досліджень : конспект лекцій. Харків, 2012. 75 с.
2. Енциклопедія освіти / Нац. акад. пед. наук України ; гол. ред. В.Г. Кремень ; заст. гол. ред. В.І. Луговий, О.М. Топузов ; відп. наук. секр. С.О. Сисоєва ; редкол.: О.І. Ляшенко, С.Д. Максименко, Н.Г. Ничкало, П.Ю. Саух, Л.Д. Березівська, І.Д. Бех, В.Ю. Биков, М.С. Гальченко, В.В. Засенко, С.А. Калашнікова, М.О. Кириченко, Л.Б. Лук'янова, В.Г. Панок, В.О. Радкевич, О.Я. Савченко, М.М. Слюсаревський, О. В. Сухомлинська. 2-ге вид., допов. та перероб. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.
3. Єріна А.М., Захожай В.Б., Єрін Д.Л. Методологія наукових досліджень : навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 202 с.
4. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. ДСТУ 8302:2015. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 20 с.
5. Ковальчук В.В. Основи наукових досліджень : навч. посібник. Київ : Слово, 2009. 240 с.
6. Ковальчук В.В., Моїсеєв Л.М. Основи наукових досліджень : навч. посіб. для студ. вузів. 3-є вид., перероб. і доп. Київ : Професіонал, 2005. 240 с.
7. Ковальчук Л. Застосування методологічних підходів у науково-педагогічних дослідженнях. *Вісник Львівського університету. Серія: Педагогічна*. 2011. Вип. 27. С. 13–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Ped_2011_27_4
8. Козак Л.В. Підготовка майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності. Київ : Едельвейс, 2014. 599 с.
9. Колесников О.В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 144 с.
10. Колісніченко Е.В. Основи наукових досліджень : опорний конспект лекцій. Суми, 2012. 83 с.

11. Крушельницька О.В. *Методологія та організація наукових досліджень* : навч. посібник. Київ : Кондор, 2009. 206 с.
12. Кустовська О.В. *Методологія системного підходу та наукових досліджень* : курс лекцій. Тернопіль : Економічна думка, 2005. 124 с.
13. Маслов В., Ситар І. Головні структурні складові наукових досліджень педагогічних систем. *Вісник післядипломної освіти*. 2015. Вип. 15. С. 108–122.
14. *Методичні рекомендації до організації навчально-дослідницької діяльності студентів та написання наукових робіт* / О. Іванашко. Луцьк : СНУ ім. Лесі Українки, 2017. 64 с. URL: https://eenu.edu.ua/sites/default/files/Files/ond_metodichka_snu_2017.pdf
15. *Методологічні засади педагогічного дослідження* : монографія / авт. кол.: Є.М. Хриков, О.В. Адаменко, В.С. Курило та ін. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 248 с.
16. Мірошніченко О. Інноваційні педагогічні технології як предмет сучасних наукових досліджень. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. Вип. 42. С. 181–186. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znrviknu_2013_42_35
17. Невмержицька О. *Методологія і методи науково-педагогічних досліджень* : методичні матеріали до самостійної роботи студентів. Дрогобич : РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2016. 112 с.
18. Оліяр М.П., Русин Г.А., Червінська І.Б. *Основи науково-педагогічних досліджень (модульно-рейтинговий підхід)* : навч.-метод. посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Івано-Франківськ : НАІР, 2013. 214 с.
19. *Основи методології та організації наукових досліджень* : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнктів / за ред. А.Є. Конверського. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
20. *Основи наукових досліджень* / Нац. академія пед. наук. Київ : Педагогічна думка, 2012. 143 с.

21. Організація наукових досліджень у галузі дошкільної освіти : робоча програма навчальної дисципліни для фахівців другого (магістерського) рівня спеціальності 012 «Дошкільна освіта» / розробник М. Чепіль. Дрогобич : Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2020. 12 с.
22. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку: компетентнісний підхід : монографія / за заг. ред. Г.В. Беленької, О.А. Половіної. Умань : ВПЦ «Візаві», 2015. 208 с.
23. Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових, навчально-методичних та кваліфікаційних роботах у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка : введено в дію наказом ректора № 466 від 23 листопада 2018 р. URL : <https://dspu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/polozhennya-pro-zapobigannya.pdf>
24. Положення про організацію освітнього процесу у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка : введеного в дію наказом ректора № 13 від 25.11.2022 р. URL : <https://dspu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/na-sajt-polozh-pro-organiz-osv-procesu-2022.pdf>
25. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
26. Стеченко Д.М., Чмир О.С. Методологія наукових досліджень : підручник. Київ : Знання, 2005. 309 с.
27. Трифонова О. Про науково-педагогічні підходи у дослідженнях. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки.* 2015. Вип. 135. С. 206–211. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2015_135_54
28. Фареник С. Логіка і методологія наукового дослідження. Київ : Видавництво УАДУ, 2000. 340 с.
29. Цехмістрова Г.С., Фоменко Н.А. Управління в освіті та педагогічна діагностика : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2005. 280 с.

30. Чепіль М. Основи наукових досліджень : метод. матеріали до семінарських занять і самостійної роботи студентів. Дрогобич : РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2011. 106 с.
31. Чепіль М. Освіта і виховання у дослідженнях науковців кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (1991–2014) : науково-допоміжний бібліографічний покажчик. Дрогобич : ВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2015. 160 с.
32. Чепіль М., Ревть А. Організація наукових досліджень у галузі дошкільної освіти : методичні матеріали до семінарських занять та самостійної роботи для підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 01 «Освіта» спеціальності 012 «Дошкільна освіта». Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2022. 120 с.
33. Чернець М.В., Цекот Д.Д. Організація наукових досліджень та їх статичний аналіз. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2006. 214 с.
34. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. Київ : Знання, 2008. 310 с.
35. Юринець В.Є. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 178 с.
36. Aranowicz J. Metodologia ogólna. URL: <https://wsaib.pl/images/files/E-Publikacje/MO.pdf>
37. Ceyda Ö., & Aslı D. What is scientific research and how can it be done? URL: https://www.journalagent.com/tard/pdfs/TARD_44_4_212_218%5BA%5D.pdf
38. Challenges of contemporary education – theoretical and empirical contexts : Scientific symposium / Eds. A. Kanios, A. Dudak, O. Karpenko. Drohobych : Publishing department of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 2014. 178 p.

39. Krajewski M. O metodologii nauk i zasadach pisarstwa naukowego. URL: http://www.krajewskimiroslaw.pl/_media/docs/4i.%20METODOLOGIA%20NAUK.pdf
40. Kumar R. Research methodology (a step-by-step guide for beginners). London : Sage, 2011. 366 p. URL: http://www.sociology.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/06/Ranjit_Kumar-Research_Methodology_A_Step-by-Step_G.pdf
41. Teacher education in Ukraine: historical experience and modern challenges / Eds. M. Chepil, O. Karpenko, J. Konaszewska. Lublin : Wyd.UMCS, 2014. 284 p.
42. Topical issues of future teachers' training in Ukraine / Eds. M. Chepil, O. Karpenko, J. Konaszewska. Lublin : Wyd. UMCS, 2014. 238 p.
43. Walliman N. Research methods. The basics. URL: https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/2317618/mod_resource/content/1/BLOCO%202_Research%20Methods%20The%20Basics.pdf

Електронне навчальне видання

**Марія Чепіль,
Алла Ревть**

**ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
У ГАЛУЗІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

Редактор
Ірина Невмержицька
Технічний редактор
Ольга Лужецька
Коректор
Ірина Артимко

Здано до набору 26.10.2023 р. Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 11,5. Зам. 67.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка.
(Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників та розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5140
від 01.07.2016 р.). 82100, Дрогобич, вул. Івана Франка, 24, к. 31.